

Onsdagen den 7 november

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! För några år sedan diskuterades intensivt låginkomstproblemen och jämlikhetsfrågorna i den politiska debatten. Paroller och slogans lanserades om utjämning av skillnader i inkomster, förmåner och status. Nu har detta tonats ner. Debatten kring dessa frågor har nära nog tystnat. Låginkomstutredningens presenterade material, som visade att Sverige långt ifrån var ett samhälle präglad av jämlikhet, lades ned och har tydligen gömts undan.

Herr Hermansson har tidigare i dag ställt en fråga till statsministern om vad det blev av den arbetsgrupp för låginkomstfrågor som tillsattes efter det att låginkomstutredningen lagts ned. Frågan besvarades inte. Beror det på att ingen längre arbetar med dessa frågor och att det följaktligen inte finns någonting att redovisa?

Herr Lundberg har här före rasten på ett målade sätt beskrivit hur tomt talet om jämlikhet ofta kan vara. Nu har alltså t. o. m. talet dämpats ned. Varför?

Har man kanske upptäckt att Sverige är ett kapitalistiskt klassamhälle, som bygger på en grundläggande ojämlikhet? Knappast. Illusionerna om det svenska samhället finns nog kvar. I stället var det så att debatten om skillnaderna mellan människorna engagerade många, och bland dessa många krävdes handling. Men handlingar som skulle ha minskat skillnaderna måste med nödvändighet ha riktats mot kapitalägarnas samt de förmögnas intressen och privilegier. Den striden var och är man inte beredd att ta. Därför dämpades denna viktiga debatt.

Det kapitalistiska systemet bygger på grundläggande skillnader i inkomst och i makt mellan samhällsklasserna. Kapitalägarna får sina vinster ur arbetarnas arbete. För att kapitalismen skall bestå måste det finnas arbetsköpare, som lägger beslag på äganderätten till produktionsmedlen och gör sig sådana profiter att de fortsätter att investera kapital för att skaffa sig vinster på andras arbete. Därför strider jämlikhet mot kapitalism. Därför måste all social utjämning, allt ökande av de arbetandes makt innebära inskränkningar i arbetsköparnas makt och privilegier.

Under de senaste åren har lönearbetarna fått betala kapitalismens utveckling med en växande arbetslöshet. Deras realinkomster inte bara hotas utan har i många fall direkt minskat. Under flera år har arbetarnas reallöner ökat i långsammare takt än deras produktivitet. Det betyder att

dessa arbetare får en allt mindre del av det de producerar och att kapitalägarna får bestämmanderätten över en allt större del.

Bolagen har redovisat rekordvinster under den senaste tiden. Några exempel ur de senaste halvårsboksluten: LM Ericsson 67 procents vinstökning, ASEA 50, Electrolux 56 och SAAB-Scania 27.

Men för arbetarna har det blivit kärvare. Priserna på samtliga varor har stigit med något över 21 procent de senaste tre åren. Livsmedelsprisernas stegring har varit inte mindre än 30 procent. Eftersom industriarbetarnas veckolöner under den här treårsperioden bara ökat med 25 procent, så innebär detta att en industriarbetare kan köpa mindre mat 1973 än vad han kunde göra 1970. På det sättet skärps klasskillnaderna.

Låginkomstproblemet finns inte bara kvar i hela sin vidd – det tycks t. o. m. förstoras. Prisstegringar och arbetslöshet driver ned levnadsnivån för många människor. Pensionärer, lågavlönade arbetare, ensamstående mödrar, många barnfamiljer, män och kvinnor som genomlevt spräckta äktenskap, många studerande, arkivarbetare och beredskapsarbetare har alla svårt att få sin ekonomi att gå ihop. Många får arbeta för låga löner. Många får hanka sig fram med små inkomster.

Låglöneproblemet drabbar många, inte minst kvinnorna. Fortfarande ger kvinnokön lägre lön. Medelårslönen bland friska heltids- och helårsarbetande kvinnor uppgick 1966 till 16 810 kronor, medan den för männen var 27 580 kronor. Sedan har en undersökning som gjorts inom LO fått fram att skillnaden mellan vuxna industrianställda mäns och kvinnors löner har minskat något under tioårsperioden 1961–1971. 1961 motsvarade kvinnolönerna 70 procent av männens, medan de 1971 hade ökat till 83 procent av männens. Men då är att märka att uppgifterna baseras på statistik som bara täcker anställda inom gruvor, mineralbrott och tillverkningsindustrin och alltså inte speglar lönestrukturen inom hela LO-området.

På tjänstemannasidan är det svårare att få fram en allomfattande statistik, men i olika undersökningar har det gjorts försök att förklara löneskillnaden mellan män och kvinnor. Det har därvid sagts att en del av skillnaden har sin grund i att männen genomgående innehar högre befattningar än kvinnorna och att männen är äldre än kvinnorna. Men där har också redovisats en s. k. restpost, som visar att en del av skillnaden – och inte alls en obetydlig del – har sin grund i att män och kvinnor har olika lön för samma arbete. Dessutom är det ett känt faktum att kvinnor ofta hänvisas till sämre betalda yrken. Enligt "Kvinnorna och arbetsmarknaden", utgiven av AMS 1969, var de förvärvsarbetande kvinnorna koncentrerade till omkring 25 yrken av totalt 300 uppräknade anställningsområden. Det gällde i huvudsak arbeten med låg lön som kräver kortvarig eller ingen yrkesutbildning och som oftast inte ger någon möjlighet att avancera.

Så hålls kvinnorna tillbaka av samhällets traditioner. Många kvinnor hänvisas också till deltidsarbeten med minskade sociala rättigheter. Orsaken till detta är att det fortfarande förutsätts att kvinnorna skall sköta hemmen. Kvinnorna har den största procentandelen av de deltidsanställda liksom också av de helt arbetslösa. 1970 arbetade 833 000 människor i Sverige på deltid. 644 000 av dem var kvinnor –

hela 40 procent av samtliga förvärvsarbetande kvinnor i landet.

Men är då inte deltidsarbete en förmån för kvinnorna? I det politiska arbetet möts man ofta av just den frågan. Och det är naturligt. Det är inte mer än 10–12 år sedan flera kvinnoorganisationer krävde att antalet deltidstjänster skulle utökas, med den motiveringen att det gav gifta kvinnor med barn en chans att komma ut på arbetsmarknaden och tjäna en slant extra. Sedan dess har utvecklingen visat hur arbetsköparna gjort stora vinster på systemet med deltid. Inom serviceyrkena dominerar nu den deltidsanställda personalen, och här utgör kvinnorna den övervägande majoriteten. Men också inom den lätta industrin ökar antalet deltidstjänster snabbt. Och på flera varuhus utgör de deltidsanställda upp till 80–90 procent av personalen.

Det här är ett system som naturligtvis passar företagsägarna mycket bra. De behöver inte betala övertidsersättning i samma utsträckning som till heltidsanställda, de kan sätta in deltidsarbetande under rusningstid och på obekväma tider. Eftersom många deltidare inte får fast anställning, så kan de t. ex. inom handeln ställas åt sidan under lågsäsong och plockas in igen då köpvansinnet bryter ut fram emot november. Reglerna för semester, ATP, sjukpenning osv. gör att de deltidsanställda inte har samma sociala förmåner som de som arbetar heltid.

Trots att deltidsarbete alltså inte är någon förmån för de anställda, tycks det inte vara särskilt svårt för någon företagare att rekrytera personal på dessa dåliga villkor. En förklaring är naturligtvis att en deltidsanställning är kvinnornas enda chans att komma ut på arbetsmarknaden och samtidigt kunna sköta sitt arbete i hemmet, som hon oftast är tvungen att klara ensam -- på grund av brist på daghem, brist på kollektiv service och tyvärr fortfarande alltför ofta bristande solidaritet från mannens sida. En annan förklaring är den höga arbetslöshet vi haft en lång tid. Arbetsköparna kan under sådana förhållanden diktera villkoren, t. ex. genom att erbjuda deltidsarbete -- till fördel för dem själva.

Nu påstås arbetslösheten ha minskat. Långsiktigt är det naturligtvis inte på det sättet, och det har företrädare för min partigrupp här i debatten påvisat. Och det gäller definitivt inte kvinnorna. Under de senaste tre åren har kvinnoarbetslösheten tredubblats. Nu har vi enligt statistiska centralbyrån 56 000 arbetslösa kvinnor mot 42 000 arbetslösa män. Inga mer eller mindre irriterade förklaringar till varför kvinnornas andel på arbetsmarknaden har ökat kan undanskymma det faktum att så många kvinnor går arbetslösa.

När nu fabrikerne har börjat anställa folk igen, så måste det tas till specialmetoder för att även kvinnorna skall bli ihågkomna. Detta efter alla dessa år av tal om allas rätt till arbete! En sådan specialmetod är det projekt som lanserats av delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor. Det går ut på ett samarbete mellan delegationen och de lokala länsarbetsnämnderna för att tillvarata kvinnornas intresse av att få arbete. Försök görs nu i Kristianstads län, som bedöms ha lagom storlek, så att arbetsförmedlingen klarar av det, och där yrkesverksamheten bland kvinnorna är låg. Där finns en stor dold arbetslöshet, som inte bara beror på bristen på jobb utan också på bristande barntillsyn och dåliga

kommunikationer till de omkringliggande kommunerna. Sammanlagt behövs 500 nya arbeten till de företag som deltar i projektet. Industriarbete hör nu inte till det som är mest lockande. Både bland män och kvinnor finns en negativ inställning till industriarbete. De unga män som företagarna skulle vilja ha får man alltså inte dit, och det är därför som man nu måste gå ut på ett annat sätt än tidigare när man skall värva arbetskraft.

Men man är ändå inte mer intresserad av att få kvinnor anställda än att det behöves övertalning för att få de här berörda företagen i Kristianstads län att ställa upp på detta projekt. Tidskriften Vi Människor har i nr 4 för i år ett reportage från de berörda arbetsplatserna. Genomgående för de kvinnor som intervjuas är att de anser det nödvändigt med bättre information om arbetsmarknaden. De anser inte att det skall göras någon skillnad mellan mäns och kvinnors förmåga att arbeta och de har problem med barntillsynen, i synnerhet som det i flera fall är fråga om skiftarbete.

Jämställdhetsdelegationen har ju inte fungerat så länge. Projektet i Kristianstads län får väl betecknas som det första konkreta initiativet. Att den inte saknar arbetsuppgifter, framgår verkligen bara av de problem som kvinnorna i detta reportage redovisar. Mot den bakgrunden kan man inte undgå en känsla av pessimism, när man tittar på delegationens mycket vaga direktiv för fortsatt arbete. Men jag skall ändå uttala förhoppningen, att det faktum att delegationens sekreterare Anna-Greta Leijon har blivit statsråd med arbetsmarknadsfrågor som främsta arbetsuppgift skall ge nödvändig stadga åt det fortsatta arbetet på det här området.

Samtidigt med den långsiktiga ökningen av arbetslösheten ökar också takten i prisstegringarna. I en motion med anledning av regeringens proposition nr 165 har vpk-gruppen redovisat motiv för ett fortsatt partiellt prisstopp liksom för prissänkningar. Där upprepar vi också det sedan 1961 resta kravet om att omsen och sedermera momsens på livsmedel skall avskaffas. Med hänsyn till att det nu i mitten av ett budgetår inte är möjligt att skära ned de statsanslag, som vi anser vara för stora, har vi som ett första steg på vägen mot ett avskaffande av momsens på mat föreslagit en minskning av denna skatt med 5 procent. Denna reducerade mervärdeskatt på livsmedel skulle gälla fram till det nya budgetåret då resten av mervärdeskatten enligt vår mening bör slopas.

En sänkning av momsens på mat skulle gynna de lönearbetande och alla de grupper som har låga löner. Ett sådant här första steg som vi föreslår skulle också visa att det går att ta sig förbi de tekniska hinder som påstås finnas för en differentierad moms. Det är alltså, herr talman, ett av de mest angelägna förslag som riksdagen i sitt fortsatta arbete i höst har att ta ställning till.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Kammaren måste nog ha fördrag med att jag envisas och kommer att fortsätta att envisas med att hävda att varje allmänpolitisk debatt i den svenska riksdagen, t. o. m. den som äger rum efter ett principiellt så viktigt riksdagsval som det den 16 september 1973, skall

beakta inte bara akuta och dagsaktuella utrikespolitiska skeenden – vilket är utomordentligt viktigt – utan också som led i ständigt pågående samtal mellan politiker och medborgare detta lilla lands plats i världen liksom dess plats i världsekonomin. Det är därför, herr talman, med glädje jag noterar att i den hittills förda debatten här i dag flera talare har ådagalagt ett engagemang i detta vidare perspektiv som jag betraktar som oundgängligt.

Debatten måste också beakta det beroende som svensk politik står i till händelser och ageranden på den internationella scen, där vi numera oåterkalleligt är en av många aktörer. Debatten måste även belysa händelser och omständigheter som i det korta perspektivet av en eftervalsdebatt måhända framstår som ovidkommande, men som på längre sikt kan komma att avgörande påverka den ekonomiska, sociala och politiska utvecklingen i Sverige. Jag tror att vi har en sådan händelseutveckling bakom oss. Jag tror också att innebörden av oktoberveckornas världsomskakande händelser i Mellersta Östern kommer att visa sig avsevärt mer djupgående än den kris som de närmast har jämförts med, nämligen den elva år gamla Cubakrisen. Då åsnyttar jag inte den otänkbara tanken att nya fiendtligheter bryter ut med omedelbar risk för en allvarlig upptrappning av konflikten.

Herr talman! I vår tid har ett århundrade med så att säga teleskopets hjälp sammanträngts till ett årtionde. Så snabbt och så dramatiskt äger skeendet rum. Så snabbt och så dramatiskt läggs nya länkar till händelsekedjan att de knappast hinner inregistreras i våra medvetanden. Men t. o. m. i denna tid tror jag att hösten 1973 kommer att framstå som en i viktiga avseenden avgörande period i vår gemensamma historia.

Herr talman! Jag kan inte undgå att ha detta i tankarna, när jag erinrar mig valrörelsen i Sverige och debatterna i samband med den hösten 1973. Sverige, rikets tillstånd och svenska folkets problem – små i jämförelse med flertalet andras – granskades praktiskt taget helt i isolering. Det var, herr talman, som om vi i dessa veckor existerade i ett vakuum. Nästan helt borta var alla frågor som rörde internationellt beroende och internationell solidaritet, alla allvarliga och väsentliga frågor om vår verkliga, reella självständighet i den värld som vi nu lever i och i den värld som vi i en snar framtid kommer att leva i. Vi försummade att vid det tillfälle, då politiker och medborgare möts kring sina gemensamma problem i större utsträckning än eljest, ta upp till diskussion vår generations avgörande, allmänmänniska, gränslösa problem.

Den världsvida och snabbt allt allvarligare oljekrisen beredde oss ett brutalt uppvaknande. Hösten 1973 kanske också går till historien som den tidpunkt då den industrialiserade världen upptäckte hur den, genom själva sin tekniskt-ekonomiska utveckling, gjort sig i stigande och till slut avgörande grad beroende, för en fortsatt sådan utveckling, av en mycket speciell liten grupp nationer, som verkar vara skoningslöst inställda på att för politiska syften utnyttja sitt produktionsmonopol – eller i varje fall för de västeuropeiska länderna och Japan nära nog produktionsmonopol – på den strategiskt troligen viktigaste råvaran i världen. Energikonsumtionen är symbolen för tillväxt och hög levnadsstandard. Den industria-

liserade världen har, genom själva sitt välstånd och genom sin orubbliga inriktning på fortsatt materiell tillväxt och fortsatt allt högre konsumtionstakt, gjort sig i motsvarande stigande grad sårbar för politisk utpressning.

Herr talman! Situationen i dag skall inte ge anledning till hysteriskt uppjagad katastrofstämning och panik. Men den ger anledning till, å ena sidan välplanerade och kraftfulla beredskapsåtgärder – och sådana vet vi är på väg –, å andra sidan – och lika angeläget – en grundlig diskussion om den verkliga innebörden i det som världens industrinationer i dag upplever, en grundlig diskussion om vad problemen av i dag avslöjar om problemen av i morgon i fråga om grundvalen för hela deras tillväxtideologi, en diskussion om vilken effekt en kris i energiförsörjningen kan få för levnadsstandard, levnadsvanor och livsnormer i den rika världen.

Låt oss därvid inte glömma bort att den råvara, oljan, som nu står i centrum för uppmärksamheten inte bara är den i dag viktigaste energikällan. Som råmaterial för den mångtusenhövdade petrokemiska syntetindustrin har den fått en strategisk betydelse för vår moderna varuförsörjning som på sikt verkar ytterst oroväckande.

Debatten om detta får inte föras enbart bland politikerna. Den måste tas upp av medborgarna i vidast möjliga utsträckning, gå på djupet, vara saklig och grundad på fakta i all den utsträckning detta är möjligt. Vad frågan egentligen gäller är om de mål som världens rika industrinationer har satt för sin utveckling är de riktiga målen. Vad frågan gäller – det sade jag i ett inlägg i kammaren i februari 1972, som jag i går av en händelse uppmärksammades på -- är helt enkelt grundvalen för det rika industrialiserade konsumtionssamhället och dess livsföring.

Jag säger detta, herr talman, inte minst därför att den mycket omtalade oljekrisen har tre olika tidsperspektiv. Tidningen Observer hade i sitt nummer för söndagen den 4 november en intressant redovisning av detta.

På kort sikt är krisen, som vi vet, av politiskt ursprung och kan avvecklas i samband med en lösning av Mellerstaösternkrisen. Det är sannerligen inte med lätt hjärta som jag säger detta i en enda mening; många av den akuta krisens politiska implikationer borde komma kinderna på många människor, inte minst åtskilliga europeiska politiska ledare, att rodna av blygsel. Fördrag åtsidosätts, löften tas tillbaka, avtal kränks, solidariteten förvisas till andra sidan köksdörren när ekonomiska intressen står på spel. Den ansedde brittiske labourpolitikern Roy Jenkins sade i samma nummer av Observer som jag nyss refererade till att vi inte har bakom oss en särskilt ärofull tvåveckorsperiod i europeisk utrikespolitik.

Medelperspektivproblemet karakteriseras framför allt av de ekonomiska aspekterna av oljeutvinningen: investeringarna, prissättningen, den långsiktiga hushållningen, förhållandet mellan de internationella oljebolagen och regeringarna i producentländerna och, inte minst, användningen av de enorma vinsterna.

Långtidsperspektivet betecknas, märkligt nog och felaktigt, som i dag mindre angeläget. Det är här frågan gäller om överlevandet av vår i dag som normal betraktade rikemanstillvaro. Experterna diskuterar huruvida

oljelagren, de kända och de prospekterade, skall räcka 30 eller 50 år. Men förbrukningstakten ökar på ett sådant sätt – på 50 år mellan 1920 och 1971 förbrukades totalt omkring 200 miljarder fat olja, på 14 år mellan 1971 och 1985 beräknas konsumtionen till 300 miljarder fat – att även om drastiska besparingsåtgärder sätts in i dag, måste vi *nu* planera, konkret och på allvar, för andra energikällor när oljan tar slut.

Låt mig i detta anförande, herr talman, förbigå det akuta dagsperspektivet och dess dominerande politiska karaktär med vad jag helt nyss hade att säga om detta. Ingenting som kunde sägas i denna kammare kan tyvärr lämna ett uns av bidrag till den krisens lösning.

Men i medelperspektivet ser vi behovet av helt nya ekonomiska relationer mellan oljeförbrukare, oljeproducenter och – vilket måste betonas, eftersom det alltför ofta glöms bort i denna debatt – den stora, fattiga icke oljeproducerande delen av världen. Vi talar i den internationella debatten ofta och berättigat om supermaktssdominans, teknologiskt, ekonomiskt och politiskt. Men på oljeområdet får det internationella ekonomiska samarbetet ytterligare en ny dimension. Några få härskare har, genom att kontrollera två tredjedelar av världens nu kända oljetillgångar, makt över hundratals miljoner människors hälsa och framtida levnadsförhållanden. Genom samma ekonomiska och politiska makt hindrar dessa de fattiga icke oljeproducerande u-länderna från att genom ökad energitillgång få del av en ekonomisk utveckling i politisk och ekonomisk självständighet. Och de gigantiska vinsterna, som vid 1970-talets slut beräknas ha ackumulerat reserver på något mellan 140 och 330 miljarder kronor, används bl. a. till spekulativa internationella penningrörelser, som vi vet vid flera tillfällen har utlöst akuta internationella valutakriser som skadar inte minst de fattiga u-länderna.

Detta är, herr talman, s. k. realpolitik i samma negativa bemärkelse som den som utövas av diktaturstater och supermakter. Det påverkar Sverige som alla andra länder. I det avseende som jag här har diskuterat påverkar det Sverige i eminent grad. Det ställer på nytt, och alltmera enträget, frågan om hur, i vår tid av snabbt tilltagande internationellt beroende, små stater som Sverige skall kunna hävda små staters rätt till reell frihet, självständighet och oberoende och samtidigt internationalism och demokratiskt internationellt samarbete i solidaritetens tecken.

På lång sikt – och, herr talman, sikten är kanske inte *särskilt* lång -- är det som sagt fråga om grundvalen för det rika, industrialiserade konsumtionssamhället och dess livsföring. Värden kommer att få provas om, livsstilar kommer att få läggas om, en rättvisare global fördelning av den förutsättning för ekonomisk utveckling och utjämning som energin utgör kommer att bli nödvändig.

Sverige har, genom statsminister Palme vid Förenta nationernas miljökonferens i juni 1972 och senare vid första mötet med FN:s nya miljöstyrelse i juni detta år, framfört behovet av en global energipolitik som ett led i en ökande global planering.

Det tvingande behovet av en sådan global energiförsörjning kommer troligen snabbare än vad vi hittills har bedömt vara nödvändigt. Men de omställningar av politiska attityder och värderingar, planering och

beslutsfattande, som är dess förutsättning, kanske går långsammare än vad vi kan komma att bedöma som nödvändigt. Detta ger oss, herr talman, som politiker i dagens Sverige en skyldighet i våra möten med medborgarna-väljarna som vi inte får försumma.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Det var en synnerligen allvarlig påminnelse som fru Thorsson här gav oss om den internationella försörjningssituationen på energiområdet. Det var välgörande att få höra en sådan samlad redovisning. Jag skall fortsätta på ungefär samma tema men röra mig på ett annat område, nämligen på livsmedelsförsörjningens område, där väl den internationella bilden är lika allvarlig som den kan vara på det område som fru Thorsson berörde här.

Vid den här tiden i fjor var det stor vecklagan inom regeringen och närstående organisationer. Vi hade då i vårt land råkat få en stor skörd, och det svenska folket skulle därigenom drabbas hårt av ekonomiska påfrestningar, vilket de makthavande inte kunde tolerera. Det höjdes då genast röster för att vi borde ytterligare sänka vår försörjningsgrad till 70, och det sades t. o. m. 60 procent av vad vi behövde. Det väcktes motion i riksdagen om prispress gentemot spannmålsodlarna, och på annat håll grämde man sig över att jordbrukarna skulle erhålla miljardvinster, som man sade.

Nåja, vårt överskott i fjor av brödspannmål blev inte förstört utan det kom andra människor till godo som bättre behöver det än vi. Det fanns då och det finns ännu i dag miljarder människor här i världen som icke får tillräckligt med mat.

I år har dessa pessimister från i fjor anledning att begrunda det faktum att jordbrukspolitik inte är någon dag-för-dag-politik och att man inte får vara alltför snabb i sitt dömande eller fördömande av olika situationer. I år borde vi ha varit tacksamma om vi hade haft samma stora överskott som vi hade i fjor. Det hade i så fall betydtt omkring 150 miljoner kronor extra i valutor till vårt land.

Vårt överskott av spannmål det här året är ungefär 600 000 ton – ungefär hälften av vad vi hade i fjor. Men i år har vi ett världsmarknadspris som ligger ungefär 30 å 35 kronor per deciton över den svenska prisnivån. Jordbrukarna i vårt land får i dag ungefär 51 kronor per deciton, och vi kan exportera samma vara och få 80 å 85 kronor. Det blir åtskilliga miljoner som på det viset kommer in till vårt land detta år tack vare en god skörd.

Om det var riktigt som man i fjol påstod, att det låga världsmarknadspriset då betydde förluster för konsumenterna, så bör ju logiken vara att konsumenterna i år gör motsvarande förtjänster. Men därom har det sagts väldigt litet.

Det som har åstadkommit denna radikala förändring på världsmarknaden är den bristsituation som uppstått på brödspannmål ute i världen. Lagren av denna vara har reducerats mycket betänkligt och uppges nu utgöra omkring 20 miljoner ton – inte mer. Därtill kommer att konsumtionsbehovet den närmaste tiden beräknas överstiga årets total-skörd med ungefär 6 miljoner ton, och det kommer ju att ytterligare

minska de redan låga lager vi har ute i världen av denna viktiga vara. Det är nämligen på det sättet att folkmängd och konsumtion ökar i så rask takt att skördeökningarna i världen inte kan följa med. Experterna bedömer nu möjligheterna att bygga upp ett nytt lager av önskvärd storlek som ganska begränsade under överblickbar tid.

Vi har alltså ganska överraskande blivit påmind om att det globalt sett är en synnerligen låg beredskap då det gäller försörjningen med ett så viktigt livsmedel som brödspannmålen är. Samtidigt har vi fått bevittna hungerkatastrofer av fruktansvärt slag. Det är därför ett ganska talande tidens tecken att FN:s livsmedelsorgan, FAO, nu har begärt att ett internationellt lager av brödspannmål skall läggas upp. Vårt land skall lämna ett bidrag till detta, om än i minsta laget.

När vi från centerns sida 1967, och även dessförinnan, i vår kritik av och vårt motstånd mot nedbantningen av försörjningsgraden antydde det sannolika i att ett internationellt instrument kunde komma att behövas för att bemästra den väntade hungerkatastrofen ute i världen, så rönste vi ett negativt bemötande från regeringspartiets sida. Vi skall sköta vårt, sade man, inte bekymra oss om andra. Och även inför SIDA:s nu aktuella hjälpprogram lär det ha sagts från regeringshåll att denna vår insats är en tillfällig historia som inte skall påverka vår jordbrukspolitik framöver och inte heller den jordbrukspolitiska målsättningen. Vi skall alltså i vårt land, obekymrade om en tilltagande bristsituation, fortsätta att banta ner vår livsmedelsproduktion och byggas hus på och asfaltera de bästa bitarna av vår åkerjord.

Alla länder är dock, som väl är, inte lika bekymmerslösa som Sverige. I USA skall man ta jordbanken i bruk igen. Den har omfattat 22 miljoner hektar; hälften av denna areal är såvitt jag vet redan återförd.

Mot denna bakgrund vore det inte ur vägen att även vi tog upp 1967 års beslut om en successivt minskad egenproduktion och ökat beroende av import av livsmedel till förnyad prövning. Det nu frivilliga deltagandet i FAO:s internationella livsmedelsbank kan mycket väl komma att ges tvingande karaktär framöver. Att den s. k. fattiga världen och dess presumtiva sympatisörer inte saknar medel för detta visar t. ex. dagens oljekris. Och vår försörjnings- och produktionsförmåga är mycket starkt beroende av vår energitillgång.

Det råder i dag också bristsituation på sockerförsörjningens område, och jag tror det är riktigt att säga att vid sidan om brödsäden är sockret den viktigaste varan i världshushållet. Men konsumtionen av detta viktiga livsmedel har ökat så mycket att den just nu överstiger världsproduktionen med ungefär 2 miljoner ton, och man räknar med att sockerkonsumtionen under den närmaste framtiden kommer att öka med ytterligare 20 miljoner ton. Om man sedan tar i betraktande att världsproduktionen i dag är ungefär 70 miljoner ton, så förstår vi att 20 miljoner ton är en mycket avsevärd ökning av konsumtionen. Detta förhållande avspeglar sig också i prissättningen på socker. I mitten på 1960-talet hade vi överskott av socker i världen, och då var världsmarknadspriset ungefär 30 öre per kilo socker. I början av 1973 var sockerpriset på världsmarknaden 1 krona 10 öre. Det är en höjning med 260 à 270 procent. Det är därför önskvärt att vi ökar vår inhemska sockerproduktion. Vi bör inte köpa

bort socker från de människor som bättre behöver det. Sannolikt är också jordbrukarna i vårt land beredda att öka sockerbetsodlingen med låt oss säga 10 000 à 15 000 hektar. Vi hävdar oss mycket bra i konkurrensen när det gäller den produktionen.

Nu uppges det att förädlingsindustrin i vårt land inte har möjligheter att ta emot produkterna från en ökad sockerbetsodling, om ökningen är större än ungefär 6 000 à 8 000 hektar, men det får inte bli industrins kapacitet som skall avgöra sockerbetsodlingens omfattning och vår inhemska sockerförsörjning framöver. Och eftersom det väl får skrivas på regeringens kortsynta sockerpolitiks konto från 1967, då vi skar ned odlingen till 40 000 hektar – vilket sannolikt också har medverkat till en nedbantning av industrin – bör statliga medel, t. ex. AP-pengar, satsas för att öka industrins kapacitet, antingen genom att någon nedlagd sockerfabrik rustas upp igen eller att man med sådana AP-pengar bygger en ny sockerfabrik. Detta vill jag lägga den nye jordbruksministern på minnet inför kommande förhandlingar.

På senare tid har det förekommit ett par beklagliga inslag i jordbruksdebatten – beklagliga därför att de innehållit felaktiga och missvisande uppgifter om jordbruket. Under valrörelsen etablerade sig ett par av statsråden i köttbranschen. Man reste land och rike runt och pläderade för realisation av kött, trots att det inte fanns något överskott att realisera. Man insisterade på att jordbrukarna och deras föreningsrörelse var motståndare till en sådan omtanke om konsumenterna. Det var alldeles felaktigt. I andra hand var väl meningen att misstanken skulle drabba centerpartiet. Enligt den konsumentköplag som regeringen förelagt riksdagen och som skall behandlas i höst torde man inte få lov att bedriva affärer med sådana metoder. Eftersom man har glömt att i jordbruksregleringen införa något instrument för sådana realisationer, insisterade man i själva verket på ett brott mot gällande jordbruksavtal. Jordbruksministern var därför klok nog att hoppa av firman i god tid, men statsministern lär ha fortsatt med sin märkliga gårdfarihandel valrörelsen ut.

Nåja, det kan ju tänkas att det blir ett överskott till nästa år – det är inte säkert. Men då torde vi ha ett nytt jordbruksavtal, och då är det möjligt för regeringen att skapa ett sådant instrument som innebär att jordbrukarna inte ensamma skall bära förluster av eventuella realisationer. Kritiken nu mot köttpriserna drabbade därför regeringen själv mer än jordbrukarna, även om avsikten kanske var den motsatta. Men allra främst drabbar kritiken de kostnadsökningar som inflationen har medfört och medför inom förädlingen och distributionen. Men den drabbar också t. ex. chaufförerna som transporterar djuren till slakterierna och distribuerar varorna därifrån; den drabbar för övrigt samtliga arbetare och anställda inom både förädling och distribution. Det är ganska förklarligt om dessa livsmedelsarbetare känner sig träffade av regeringspartiets kritik mot prissättningen, eftersom de obestridligen är låglönegrupper.

När det gäller prishöjningarna på livsmedel och fördelningen av dem tycker jag att regeringspartiet och dess supportrar har anledning att studera den redovisning som har lämnats i ett av jordbruksnämndens senaste meddelanden. Där har nämnden nämligen visat att priserna för

jordbruksprodukter under år 1972 höjts med 11 procent i det led där jordbruksregleringen verkar, dvs. när produkterna går ut från slakterier och mejerier. Men avräkningsprisindex, som registrerar de priser som jordbrukarna har fått, visar under samma tid en uppgång med endast 1,4 procent, och det beror bl. a. på höjda s. k. regleringsavgifter. En annan intressant redovisning av hur svenska folkets konsumtionsutgifter för 1972 fördelar sig har lämnats av jordbrukets utredningsinstitut. Där uppges de samlade konsumtionsutgifterna för året – 1972 – vara 105,8 miljarder kronor. Av det beloppet har 17,9 miljarder betalats i butikerna för svenskproducerade livsmedel. Men av de här 17,9 miljarderna för svenska livsmedel går endast 5,9 miljarder till jordbrukarna, som av de pengarna skall betala produktionskostnaderna. Man har beräknat att endast omkring 1,6 miljarder blir kvar som ersättning för jordbrukarfamiljernas arbete och ränta på investerat kapital.

Med dessa siffror som bakgrund kan man fråga sig om regeringspartiet är illa underrättat. Jag kan aldrig tro att uttalandena beror på att regeringen har en rent allmänt ovänlig inställning gentemot hela den svenska jordbrukarkåren.

Under värriksdagen debatterade vi här i kammaren en annons från regeringspartiet där man hade gett helt missvisande uppgifter om jordbrukarnas inkomstförhållanden. Därför var det minst sagt förvånande när man återigen i år i en annons och i en broschyr till årets val gjorde gällande att jordbrukarna varje år får vardera 20 000 – 25 000 kronor för att upprätthålla jordbruksdriften. Så hette det. Ett sådant påstående måste utgå från den helt orealistiska förutsättningen att vi skulle kunna bedriva ett jordbruk utan gränsskydd eller också att vi inte alls skulle ha någon egen produktion av livsmedel.

Om man i stället hade sagt att importskyddet fördelat per jordbrukare, motsvarar ungefär dessa belopp hade det gått att till nöds begripa det. Men jordbrukets prisnivå skall jämföras med andra länders producentpriser, i likhet med vad som sker på industrins område, och inte med en orealistisk prissättning på världsmarknaden.

I år har dessutom det höga världsmarknadspriset på spannmål högst avsevärt reducerat importskyddets storlek genom att gränsskyddet på hela spannmålssektorn praktiskt taget inte längre utnyttjas. På samma sätt har köttprisernas höjning på den internationella marknaden minskat jordbrukets effektiva gränsskydd. Det borde man ha haft i åtanke när man formulerade denna broschyr, som dock gick ut till och kanske lästes av miljontals människor i vårt land och som gav en fullkomligt felaktig bild av jordbrukarna och jordbrukspolitiken.

Utan att i övrigt bedöma kvalifikationerna hos de s. k. ansvariga utgivarna tror jag att man får ge dem betyget underkänd när det gäller svenska språkets behandling och när det gäller uttryckssätt. Jag tycker att såsom ordförande i regeringspartiet borde statsministern be jordbrukarna om ursäkt för denna lapsus.

Eftersom jag ser att den nye jordbruksministern har inträtt i kammaren vill jag hälsa honom välkommen i hans nya ämbete, och jag uttalar en förhoppning om att han skall kunna lösa sina uppgifter på ett sätt som kan vinna förtroende hos alla grupper.

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! De båda senaste anförandena har från olika synpunkter belyst hur den internationella situationen påverkar vårt land. Det är viktigt att den aspekten finns med, ty vad som sker i omvärlden ställer i ökad omfattning krav på oss. Vi har just sett hur Sverige anmodats medverka i övervakningen av det bräckliga stilleståndet i Mellanöstern, ett ansvar som vi naturligtvis varken kan eller bör undandra oss. Vi har sett hur situationen i Vietnam och Vietnamkonfliktens återverkningar i övriga Indokina öppnar möjligheter till angelägna humanitära insatser och återuppbyggnadsinsatser från svensk sida.

När afrikanernas krav på frihet i södra Afrika möts av ett allt brutalare förtryck måste vi stärka vår hjälp till de oberoende afrikanska staterna och till befrielseörelserna i det egentliga södra Afrika. Vi kan göra det i förvissningen om att vi därigenom stöder principer som FN klart uttalat sig för. När militärerna med våld sätter demokratin och parlamentarismen ur spel i Chile och excellerar i terror och förföljelse av motståndare till den nya regimen måste vi snabbt söka bistå dem som utsätts för övergrepp. Då handlar vi i god överensstämmelse med svensk humanitär tradition.

I fråga om Chile vet vi att den kvot flyktingar på 200 personer som Sverige ursprungligen lovade att ta emot inte räcker till. Sverige bör därför i enlighet med det löfte som dåvarande utrikesministern gav för några veckor sedan i den här kammaren gå längre och ta emot ett betydligt större antal av de flyktingar från Chile som nu önskar komma till vårt land.

När det gäller södra Afrika har vi från liberalt håll under flera år hävdat att de svenska biståndsinsatserna borde förstärkas både till befrielseörelserna – de örelserna har hittills fått ett alltför blygsamt och sporadiskt stöd – och till de oberoende afrikanska stater som finns i den delen av Afrika. Därför förordar vi att Lesotho och Swaziland göres formellt till mottagarländer för svenskt bistånd. Därför kräver vi en snabbare ökningstakt av biståndet till Zambia som ju är det land som frimodigast försvarar afrikanernas kamp för rättvisa och oberoende. Låt mig erinra om att Sir Robert Jackson i somras i en rapport till ECOSOC slog fast att den omorientering av Zambias handel som stängningen av gränsen mellan Zambia och Rhodesia tvingade fram kommer att kosta Zambia miljardbelopp. FN:s generalsekreterare riktade också en vädjan till medlemsstaterna i FN att bistå landet. Vilka ytterligare bidrag är svenska regeringen beredd att lämna?

Det är inte rimligt att Zambia, som lojalt stött FN:s sanktionspolitik visavi utbrytarregimen i Rhodesia, får ta på sig dessa mycket stora ekonomiska uppföringar. Det statsminister Palme en gång kallade anständighetens gräns har blivit en ekonomisk skiljelinje, vars ekonomiska återverkningar vi alla bör ta ett ansvar för. Sveriges svar till FN borde därför bli ett kraftigt höjt bistånd.

Många svenskar frågar också i dag vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta för att medverka till att lindra katastrofsvälten i Etiopien. Sydsvenska Dagbladet kunde häromdagen rapportera om den kusliga situationen i provinserna Wollo och Tigre. De har en befolkning på 7

miljoner, av vilka 2 miljoner sägs vara direkt berörda av svälten. Jag citerar ur artikeln: "Folk dör i tusental. FN uppskattade antalet offer från april till augusti till mellan 50 000 och 100 000 enbart i Wollo, som utgör en tredjedel av de berörda områdena. Andra uppgifter förekommer om en genomsnittlig dödsiffra på 500 om dagen i den delen av Etiopien. Ingen vet exakt hur många människor som är döende eftersom ingen begett sig till byarna för att undersöka saken. De starkaste kämpar för att ta sig till städerna och väl där dör de i tusental."

Det heter vidare: "I Wolloprovinsen finns det 13 läger omfattande 14 000 människor. I varje läger dör omkring 100 personer om dagen. När någon dör kommer genast en annan in i lägret och tar hans plats. Lägren är överfyllda, de saknar tillräckligt med livsmedel, tillräckligt med medicin och sanitära anordningar."

Larmet om hungersituationen i Saharas randstater kom tidigare och hjälpsatserna – även från svenskt håll – har där satts i gång. Rapporterna från Etiopien visar att även här behövs en breddning av den internationella insatsen. I den bör det vara naturligt för Sverige att aktivt delta. Något utrymme lär inte finnas inom den ordinarie budgetramen – den skars ju av regeringen ned i våras till 30 miljoner kronor för Etiopien. Men, herr talman, jag hoppas att inga politiska bedömningar skall få stå hindrande i vägen för att medge de extraordinära insatser som nu behövs. Jag vill instämma helt med generalsekreterare Henrik Beer i Rödakorsförbundet som nyligen sade: "Att tycka illa om en regering bör inte vara ett skäl att vägra hjälp åt dem som behöver den i ett område som en sådan regering behärskar formellt eller reellt. Tvärtom kan hjälpen bli en uppmuntran till offren för katastrofer som just denna regering bidragit att skapa – den kan ge det katastrofdrabbade folket en känsla av att inte stå ensamt, av att det finns en omvärld som följer dess öden."

Det allvarliga är att katastrofhjälpsbehoven i olika u-länder bara ser ut att öka. Redan de behov som följer av kriget i Vietnam och Mellersta Östern är svåra att överblicka. Den smygande livsmedelskrisen tar, som vi hörde i det förra anförandet, allt väldigare proportioner. Monsunregnets nyckfullhet har medfört lägre skördar i Indien. Översvämningarna i Pakistan har skapat nya akuta hjälpbehov. I Bangladesh har först torkan och sedan våldsamma översvämningar resulterat i en brist på över 2 miljoner ton spannmål. Tar man hänsyn till att det utländska biståndet samtidigt minskar förstår man att behovet är stort av att öka de svenska insatserna i detta land utöver den ram på 75 miljoner kronor som vi har fastställt.

Det är främst två slutsatser vi måste dra: För det första måste vår katastrofberedskap förbättras, och katastrofhjälpsdelen av det svenska biståndet måste ökas. Ett första steg i den riktningen har tagits genom förverkligandet av SIDA:s förslag att avsätta biståndsmedel för lagring i Sverige av spannmål för internationell hjälp. Herr Hansson i Skegrie berörde också de intensifierade ansträngningar som nu görs inom FAO för att bygga upp den internationella livsmedelsbanken. På den vägen måste vi vara beredda att gå vidare.

För det andra måste vi genom opinionsbildning och internationellt

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

samarbete pressa fram en bättre internationell beredskap för naturkatastrofer. Från många synpunkter vore det en fördel, om sådan hjälp kunde göras multilateral och därigenom slippa bli beroende av kraftiga politiska övertoner från enskilda givarländer.

SIDA konstaterar i sina petita för 1974/75 att FN-organen för närvarande inte är rustade för snabba och effektiva operativa katastrofhjälpsinsatser – varken WFP, UNICEF, UNDP eller den s. k. katastrofkoordinatör inom FN – men att de icke-statliga organisationerna, främst Röda korset, har en betydande erfarenhet och potentiell kapacitet. Dessa senare organisationer saknar emellertid tillräckliga resurser och befogenheter.

Frågan är: Hur skall man åstadkomma en samordning på internationell nivå och en planmässig försörjning av hjälpinsatser med läkemedel, livsmedel, tält, transportmedel etc.? Som SIDA påpekar bör nu utredas vilka organ som är bäst lämpade att organisera de lätttröliga operativa insatser som behövs. Detta organ, eller kanske snarare dessa organ borde ha FN:s fulla stöd och arbeta med säkerhetsrådets fullmakt. De enskilda medlemsstaterna borde redan ha lärt sig att en stor del av katastrofhjälpen i dag tyvärr kommer för sent och kommer att fortsätta att så göra, om man inte ger något internationellt organ nödvändiga resurser för att hålla en tillräcklig katastrofberedskap och svara för en adekvat planering. Vilken lösning man än till slut stannar för bör vi se till att det frivilliga hjälparbetet här får sin rättmätiga plats i bilden.

Herr talman! De ökande hjälpbehov jag här pekat på ger en ytterst allvarlig bakgrund till diskussionen om enprocentmålet. Det är ju nästa år regering och riksdag har att uppfylla sina tidigare högtidligen avgivna löften om att enprocentmålet skall vara uppnått 1974/75. Sviker vi denna utfästelse, kommer vi inte heller att kunna infria vårt löfte till FN om 0,7 procent i offentliga biståndsutbetalningar vid 1970-talets mitt.

Det är lätt att peka på citat som binder socialdemokratin vid att infria detta löfte. Dåvarande utrikesministern Torsten Nilsson sade t. ex. vid SAP:s partikongress 1967: ”Låt oss säga 1974/75 och lova att vi skall hålla vårt löfte.” Den senaste partikongressens beslut innebar också en entydig uppmaning till regeringen att stå fast vid detta löfte.

På Gunnar Heléns fråga här under förmiddagen har vi inte fått något svar. Det bådär illa, herr Sträng. Jag upprepar därför frågan: Kommer regeringen att se till att vi uppnår enprocentmålet 1974/75 såsom utlovat?

Nu vet vi att enprocentmålet uppfyllande kommer att kräva mycket pengar, en höjning på i bästa fall drygt 800 miljoner kronor, troligen ett större belopp. Det torde vara svårt att hävda att den ekonomiska situationen sådan den avtecknar sig i dag inte skulle möjliggöra denna höjning. Kvar står alltså frågan om regeringen har den politiska viljan att prioritera u-hjälpen tillräckligt högt. Skulle herr Strängs propäer om att skjuta den ett eller annat åt framåt i tiden vinna framgång, vore detta ingenting mer eller mindre än ett allvarligt moraliskt nederlag för både regering och riksdag.

Låt mig tillägga att enprocentmålet är bara ett etappmål. I rapporten ”Solidaritet med de fattiga folken” till 1967 års socialdemokratiska

partikongress hette det: "Enprocentmålet skall vara en ledstjärna och en stimulans — men är bara ett etappmål". Och vi vet att riksdagen har gjort liknande uttalanden. Men vilken är i dag den socialdemokratiska ståndpunkten? Den senaste SAP-kongressen ansåg det naturligt att anslagen i fortsättningen stiger i takt med BNP, dvs. att anslagen hålls kvar vid en procent när det målet är uppnått. Vad är det för logik i detta? Varför skall man stanna här, när det ändå från början var klart att vi skulle betrakta enprocentmålet som ett etappmål?

Herr talman! Låt mig sluta med att säga att omsorgen om kvaliteten på det svenska biståndet — och den aspekten behöver förvisso fördjupas och ytterligare debatteras — gör det inte likgiltigt hur mycket vi totalt satsar. Större anslag ger utrymme för större insatser, som kan betyda mycket på marginalen. Större ekonomiska insatser betyder bättre möjligheter att söka oss fram till effektivare biståndsformer. Genom att fullfölja våra löften kan vi verka pådrivande på andra rika länder. Sviker vi, blir vi ett annat slags föredöme. Den ökade medvetenheten om hur komplicerad biståndsverksamheten är får alltså inte leda oss till att vi nästa år ger u-länderna vackra ord i stället för att avstå från det vi lovat av vår standardökning.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det är med stor tillfredsställelse som jag konstaterar att intresset för vår energiförsörjning har lyckats tränga in på den politiska arenan på ett annat sätt nu än tidigare. Onekligen har debatten breddats under senare tid. Det intresse som visats från oppositionens sida har hittills varit negativt. Jag måste uppfatta det som negativt, när hela oppositionen gått emot vattenkraftutbyggnader i nära nog alla sammanhang, med motiveringen att vi skulle spara de älvar som var kvar, nu när vi likväl visste att kärnkraften stod för dörren. Kärnkraftverk i storleksordningen 400, 500, 600 ja upp till 1000 megawatt — vad var det då enligt oppositionen för mening att bygga ut vattenkraftverk på 50, 100 eller 150 megawatt? När råkraftproducenterna försöker lösa problemet genom en stark satsning på kärnkraftverk, lanserar samma opposition kärnkraften som den allt överskuggande faran, en fara som berör inte bara vår egen framtid utan framtiden för flera generationer — ja, i tusentals år, säger man. Elproduktion genom oljeeldade värmekraftverk möts av lika entydig kritik. Man öser ut tonvis av det fruktansvärda svavlet över vårt arma land, heter det då.

Om producenterna i denna situation ber om besked i fråga om sättet att framställa energi i framtiden, svarar en eller annan sorglös representant för föreningen "Jordens vänner" att vi inte behöver så mycket energi. Låt oss vara nöjda med vad vi har och stanna upp där en stund, och låt oss återgå i högre grad till det agrara samhället, så behöver vi inte mer energi. Ja, så sägs det ibland. Men om man menar att vi inte har anledning att tillfredsställa ett ökat energibehov, kräver hederligheten att man också klargör för allmänheten vad ett sådant ståndpunktstagande har för konsekvenser. Gör man inte detta, så riskerar "Jordens vänner" att bli ovänner med jordens befolkning.

Sverige har på relativt kort tid blivit ett erkänt effektivt industriland

och som sådant blivit både uppskattat och respekterat. Vi har genom industrialiseringen också blivit ett rikt land. Vår levnadsstandard ligger på en hög nivå i jämförelse med den övriga världens. Detta mått av välförstånd hade vi aldrig nått om vi stannat kvar i det gamla bondesamhället. Och möjligheterna för den utveckling som skett har i hög grad varit baserade på vår rikliga tillgång till vattenkraft. Vi bör också beakta att vattenkraften är den minst riskfyllda av alla de produktionsmetoder som i dag står till buds med nu känd teknik, samtidigt som vi kan konstatera att vi genom vattenkraften inte i något avseende tär på jordens lagrade energiresurser.

Om vi nu likväl beslöt att stanna kvar vid nuvarande energiförbrukning, skulle vi på några få år överflyglas av vår omvärld. Detta bör vi klargöra för oss själva men också för den allmänhet som vi är satta att representera och tjäna. Gör vi inte detta har vi försummat vår plikt på ett upprörande sätt.

Vi har enligt mitt sätt att se ingen anledning att betrakta elkraftproducenterna som fiender till oss. Tvärtom har de varit våra vänner i betydligt högre grad än vad vi i allmänhet är medvetna om. Naturligtvis skall vi ta hänsyn till vår natur och vår miljö. Men vi har också skyldighet att ta hänsyn till våra medmänniskors framtida försörjningsmöjligheter i en värld bräddfylld av hård konkurrens.

Nåväl – den kvarvarande utbyggda vattenkraften är en marginell tillgång även om den som tillsats för toppkraftproduktion i dygns- och årtidsvariationerna är nog så betydelsefull. Vi klarar inte efterfrågan med enbart vattenkraften. Vi måste bygga ut kärnkraft – därom är jag övertygad. Men vi bör inte bygga ut kärnkraften i högre grad än vad som är oundgängligen nödvändigt – inte därför att jag anser faromomenten med detta kraftslag vara omöjliga att bemästra – jag återkommer till denna fråga – utan därför att utnyttjandet av uranets energiinnehåll är så bedrägligt dåligt trots den imponerande tekniken. Man har ställt mycket stora förhoppningar till den efterföljare av lättvattenreaktorn som benämns breedern. Men konstruktionen av denna reaktortyp har låtit vänta på sig, och kärnkrafttekniker världen över har uttalat mycket bestämda farhågor för denna reaktortyp. Man befärar att säkerhetsanordningarna kring breedern skulle bli så kostnadskrävande att denna trots sin betydligt bättre verkningsgrad blir alltför kostnadskrävande för att vara lönsam. Säkerheten får naturligtvis inte eftersättas. Vi har däremot en produktionsmetod som hittills inte utnyttjats i den omfattning som är möjlig, nämligen den tillgång som faktiskt föreligger i våra tätorters värmebehov. Även om oljesituationen för dagen är besvärlig så föreligger den situationen att huvuddelen av våra bostäder, våra kontor och affärskomplex uppvärms med olja. Denna sektor kräver ca 40 procent av landets samlade energibehov. När vi är medvetna om att kombinatet av värme- och elproduktion är det mest gynnsamma från flera synpunkter, är det en misshushållning av stora mått att inte tillvarata kombinatets fördelar. Ett område som vi försörjer med värme och elkraft kan vi med ett kombinerat verk försörja för en bestämd tidsrymd med en förbrukning av olja som vi kan fastställa till talet 100. Om vi däremot för samma försörjning låter värmen produceras för sig och elkraften för sig förbrukar

vi för samma tid en oljemängd som får sättas till talet 157.

Hur kan då detta vara möjligt? Ja, det beror på att ett kondenskraftverk endast utnyttjar oljans energiinnehåll till 40 procent för elproduktionen. Resten som är värme kyles bort i luft eller vatten. Kraftvärmeverket som har kombinationen el och värme för bostäder och lokaler tillvaratar oljans energiinnehåll till 85 procent. Således minskar en starkare satsning på de lokala kraftvärmeverken vår förbrukning av olja i betydande omfattning. Samtidigt får vi en betydligt renare luft då vi genom att minska oljeförbrukningen också minskar på de så ofta diskuterade svavelutsläppen.

Naturvårdsverkets luftvårdsbyrå har genom en omfattande provtagning påvisat förvånansvärda skillnader till fjärrvärmeverkets fördelar. Ja, skillnaderna är verkligen beaktansvärda. Det finns statistik på det hos naturvårdsverket. Vi skulle vid en stark utbyggnad av kraftvärmeverken kunna framställa omkring en tredjedel av landets nuvarande elbehov samtidigt med värmeförsörjningen, dels genom konventionella ångturbin-system, dels genom dieselaggregat, dels genom gasturbiner kombinerade med avgaspannor. Samtidigt är det nödvändigt att vi gör allt som är ekonomiskt försvarbart för att spara på energiförbrukningen, detta i första hand genom en betydligt förbättrad isolering av våra bostäder. Detta gäller särskilt de nu så populära enplansvillorna som får onormalt stora kylande ytor i fönster, i ytterväggar, i tak och golv, kylande ytor som är betydligt större i villor än i flerfamiljshus.

Varför har då kraftvärmeverk inte byggts ut i större omfattning än vad som hittills skett? Ja, det har flera orsaker. Kommunernas begränsade lånemöjligheter är en betydande orsak. Den starkt spridda förhoppningen om den billiga kärnkraften är en annan. Denna förhoppning kan väl för närvarande anses vara försvunnen med hänsyn till anläggningskostnaderna för fortsatt kärnkraftsutbyggnad. Kapitalkostnaderna skall naturligtvis också räknas, inte enbart driftkostnader. Vi måste även räkna med möjligheter till naturgasimport. Samtidigt får vi hålla kontakt med vad som sker på kolmarknaden. Här har igångsatts en betydande forskning på olika håll i världen för att finna metoder som reducerar kolets omfattande transportproblem. Kanske får vi av kolet en flytande produkt, kanske en transportabel gas, kanske ett kolpulver. I varje fall är koltillgångarna i världen betydligt varaktigare än oljan.

En annan återhållande faktor som bromsat utbyggnaden av kraftproduktionen i tätorterna är den förändring av ägarstrukturen som en kommunal elproduktion kan anses innebära. Den attityd av konkurrenssyn som klart framtonat från såväl statligt som kommunalt ägda storkraftproducenter har haft viss betydelse. Naturligtvis kan vi förstå de i produktionen engagerades uppfattning att man vill slå vakt om det man kallar sitt företag. Man vill att detta företag skall dominera och klara utvecklingen. Men reellt sett kan väl inte ägarna, varken staten eller någon annan, se kommunerna som en konkurrent. Ty vad är staten? Eller än tydligare: Vad består staten av? Ja, inte av något annat än av kommunerna. Man har rätt att hysa förhoppning om att dessa motsättningar skall övervinnas, ty även sunt förnuft är en naturtillgång som bör tillvaratas och den kommer alltid att göra sig gällande.

Jag anser det angeläget att något beröra kärnkraftens säkerhetsfrågor som för framtiden får en avgörande betydelse för våra industriella utvecklingsmöjligheter. Man har kritiserat fungerande nödkylningssystem i de fungerande lättvattensreaktorerna. Det anses inte vara tillfredsställande till sin funktion. Men detta är ett fullständigt obevisat påstående därför att hittills har inte ett enda kommersiellt kärnkraftverk haft behov av nödkylning. I vårt land har vi också en mycket stark kontroll över dessa områden, en kontroll som jag måste säga får anses betryggande.

Jag kan inte underlåta att göra vissa reflexioner i anledning av vad herr Fälldin sade tidigare i dag. Vi vet att betydande oenighet råder mellan olika experter beträffande kärnkraftverkens säkerhetsfrågor. Men det kan inte undvikas att man får en obehaglig känsla av att även berörda experter ibland har andra motiv för sina uttalanden än de rent vetenskapligt betingade; kanske känslomässigt inspirerade. Därför vill jag ställa följande fråga: Vilka expertuttalanden menar herr Fälldin skall vara avgörande för centerns ställningstagande beträffande fortsatt kärnkraftsutbyggnad? Att få enighet bland världens experter kan vi inte räkna med under de närmaste decennierna.

Jag vill i sammanhanget nämna att de avfallsproblem som verkat så skrämmande bör på ett fullt tillfredsställande sätt ha lösts redan vid sekelskiftet genom att de farliga produkterna får avge sin resterande energi i de då skapade fusionsreaktorerna. Resterna är helt ofarliga sedan de utsatts för den oerhörda värme som det rör sig om i en fusionsreaktor. Man talar om en temperatur på 20 000 000° C. Sker detta – och jag är nästan övertygad om att vi måste få fram fusionsreaktorer för att kunna klara världens framtida energiförsörjning – då bortfaller hela frågan om bevakningen av de farliga restprodukterna, som det nu sägs att vi överlämnar till våra barn, barnbarn, barnbarnsbarn och till ännu fler generationer framöver.

Herr talman! Som en sammanfattning vill jag säga: Bygg ut fjärrvärmen i alla de tätorter som lämpar sig för detta. Samproducera värme och el där detta är ekonomiskt fördelaktigt. Utnyttja vattenkraften så mycket som möjligt i de älvar som redan nu delvis har byggts ut. Den kraft som därefter fattas bör vi efter en noggrann granskning av säkerhetsfrågorna kunna skapa i kärnkraftverk. Men först och sist: Vidtag alla åtgärder som är rimliga för att spara på energin. Besparingen får dock inte drivas därhän att den förhindrar den industriella utvecklingen.

Avslutningsvis: Satsa på forskningen på det vittförgrenade område som inrymmer i begreppet fusionsreaktor. Det är inte så att jag hoppas att vi i vårt lilla land skulle äga förmåga att lösa hela detta otroligt kostnadskrävande objekt. Men vi äger säkerligen förmåga att i vissa avsnitt komma med sådana rön på detta område att vi kan betraktas som intressanta partners för den slutliga lösningen. Så långt bör vi ha råd att stödja på detta verkligt intressanta område.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Vilka var de vanligaste torgmötesfrågorna under den gångna valrörelsen? Var det frågor om sysselsättning, skatter och priser? Ja, visst dominerade dessa ämnen på torgmötena och på alla andra möten

som ägde rum under valrörelsen. Men då och då kom det trots allt upp en annan typ av frågor. Alldeles särskilt minns jag ett livligt replikskifte på torget i Trångsund söder om Stockholm. Vi diskuterade där vad som blev över av månadslönen för löntagaren när skatten var dragen, och vi fördjupade oss alltmer i skattepolitiken, prisutvecklingen och den ekonomiska tillväxten. Debatten blev allt livligare och allt fler människor stannade upp för att lyssna och en del för att delta. Då plötsligt gick det som en stöt genom församlingen. Det var en fråga från en medelålders man i arbetskläder som fick alla på torget att tänka litet annorlunda. Han sade ungefär följande: Jag har lyssnat en lång stund. Här låter det som det brukar i valdebatterna. Visst är det viktigt för oss jobbbara att det lönar sig att jobba. Men, hör du moderata riksdagsman, och det här gäller för resten er andra också, sade han, kan du inte svara på den här frågan också. Vad anser du som riksdagsman vara ett lyckligt liv, t. ex. för mig som vanlig jobbbara och som vanlig löntagare? Har du egentligen en aning om hur det är att timme efter timme, vecka efter vecka, år efter år stå med samma jobb i en skitig och mörk verkstad? Vad tror du egentligen att man länkar på när inte särskilt mycket görs åt arbetsmiljön, när man inte får veta särskilt mycket om det som sker på andra ställen i fabriken eller när de där uppe aldrig frågar efter vad jag tycker? Är det detta som är ett lyckligt liv för en löntagare?

Ja, ni vet att då och då förekommer det spontana applåder på torgmötena, och det här inlägget följdes av en sådan applåd och en intressant debatt.

Jag har under senare tid också träffat representanter för tjänstemanna-klubbar på olika företag. En ordförande för en SIF-klubb sade till mig för ett par dagar sedan att det som bekymrar honom och hans kamrater mer än någonting annat i dag är frågan om tryggheten. Det som kommer närmast är att ge verklig mening åt jobbet för alla medarbetarna oavsett vad de jobbar med. Han sade också att det verkar i debatten som om frågorna om demokratisering i arbetslivet och arbetsmiljön mest gäller dem som står på verkstadsgolvet. Det talas så sällan om de problem i arbetet som exempelvis en tjänsteman kan möta. Också andra funktionärer i tjänstemannaorganisationer har pekat på det här. Det är få, säger man, som har klart för sig vad lönsamhetsproblemen, de brant stigande kostnaderna och de minskade intäkterna innebär just för en arbetsledare, en befattningshavare i mellanställning. Det är få som riktigt förstår vad det innebär att dagligen vara psykiskt pressad av krav och överkrav — ofta överkrav — från alla håll. Från ena hållet får man åter och återigen uppmaningen såväl att minska arbetsgruppens storlek som att öka arbetsgruppens produktionsförmåga per arbetad timme. Från andra hållet kommer de berättigade kraven på tid för information, samråd och medinflytande. Där står jag och undrar: Var skall jag ta den tiden?

När vi nu står mitt uppe i 1970-talet med våra förhoppningar kan det kanske vara klokt att se tillbaka ett ögonblick. Under 1930-talet dominerade sysselsättningsfrågorna. Världskriget krossade förhoppningarna om ett än bättre samhälle. 1950-talet och 1960-talet blev trygghetsreformernas decennier: mycket tack vare ett expansivt näringsliv med duktiga företagsledare, tekniker, forskare, duktiga arbetsledare och

duktiga jobbare. Vilka uppgifter skulle stå i förgrunden under 1970-talet? Ja, runt om i arbetslivet har frågorna om arbetslivets villkor blivit allt väsentligare. Politiker och fackföreningsledare har formulerat kraven och målen.

Vad har det blivit av allt detta? Ja, under 1970-talet har vi inte hittills kunnat ägna oss så mycket åt dessa frågor som vi trodde och hoppades att vi skulle komma att göra. Varför? Ja, helt enkelt därför att misslyckandena i den socialdemokratiska politiken lett till att löntagarnas intresse måst inrikta sig på den svårartade arbetslösheten, på det orimliga skattetrycket eller på de höga boendekostnaderna – ja, på frågor som man egentligen trodde var lösta.

Nå, en bit har vi väl kommit – genom överenskommelser vid förhandlingsbordet och genom beslut här i riksdagen. Men är det då tillräckligt att vi fattar beslut här i riksdagen, exempelvis om att införa arbetsplatsdemokrati på det ena eller det andra sättet fr. o. m. en viss tidpunkt? Nej, vi vet att det här är fråga om en mycket lång process. Då och då hör vi också folk invända: Men jobbarna är ju inte själva intresserade. De struntar ju i vad företagsnämnden gör. De läser inte informationen på anslagstavlan.

Ni känner igen invändningarna. Ni vet också vad som kan vara orsakerna till att medarbetarna på en arbetsplats inte visar det intresse som många kanske väntar sig.

Det saknas utbildning. Det saknas information. Det är inte lätt att bli intresserad av företeelser som man inte vet någonting om.

Men det finns ett annat skäl som inte nämns, som inte mannen på Trångsunds torg tänkte på eller som kanske inte heller en del av de tjänstemannarepresentanter jag träffat tänker på. Jag tänker alltså på de frågor som på grund av den förda politiken känns angelägnare för den enskilde löntagaren. Hur skall han kunna engagera sig för demokratiseringen i arbetslivet när han vet att han och hans kamrater står inför friställningshot, när hans bror har gått arbetslös i ett halvår på grund av strukturarbetslöshet eller när han har stora svårigheter att få hushållsbudgeten att gå ihop?

Med andra ord: för landets löntagare blir inte 1970-talet – herr Palme och andra socialdemokratiska talare må lägga ut texten om det aldrig så mycket – ett arbetsplatsdemokratins decennium, som vi har hoppats på. Det blir det inte förrän vi ger löntagarna jobb, förrän vi ger dem verklig trygghet i jobbet, dvs. jobb i företag som går bra och med vinst och förrän vi ger dem möjligheter till en förbättrad hushållsekonomi. För detta, herr talman – och det var anledningen till min begäran att få göra ett inlägg i denna debatt – behövs det en annan politik.

Herr finansministern STRÄNG, som meddelat att han i samband med denna debatt ämnade besvara dels herr *Burenstam Linders* (m) den 16 oktober framställda interpellation, nr 117, angående konjunkturpolitiken, dels fru andre vice talmannen *Nettelbrandts* (fp) den 16 oktober framställda interpellation, nr 107, till herr statsministern, om tilläggsdirektiv till 1972 års skatteutredning, m. m., erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Även om jag under denna dag suttit lugnt och stilla i bänken och avlyssnat oppositionens inlägg har jag ändå känt ett visst behov av att dels gå i svaromål – jag tänker närmast på de delar av debatten som berört de ekonomiska frågorna – dels göra vissa klarlägganden och naturligtvis också ett försök till bedömning av den framtida utvecklingen.

Jag är naturligtvis, herr talman, väl medveten om att de förslag som har presenterats i propositionen 165 kommer att bli föremål för debatt under tiden fram till den 6 december, och jag utgår också från att oppositionen då är beredd att lägga fram alternativa förslag att resonera om. Men jag tillåter mig ändå att i inledningen av detta anförande – jag skall försöka, herr talman, att för ovanlighetens skull begränsa mig i alla avseenden – redovisa något av den allmänna bakgrunden till det förslag som representerar s. k. lilla höstbudgeten. Jag är naturligtvis inte överraskad över att oppositionen har lagt ner mycken flit och stor möda på att med efterklokhetens hela briljans berätta om sina tidigare deklarerade meningar och sin sakkunskap om hur det hela skulle gå och nu gör gällande att utvecklingen har verifierat vad man tidigare hade ansett. Jag har ju av erfarenhet fått lära mig att alla spådomar och alla prognoser om den ekonomiska framtidsutvecklingen är underkastade den obönhörliga lag som utvecklingen själv uppställer. Den utvecklingen kännetecknas av förändringar och av överraskningar, många gånger betingade av att människor uppträder i sin egenskap av både producenter och konsumenter på ett sätt som växlar från tid till annan.

Så sent som för fem månader sedan präglades den ekonomiska debatten från dem som professionellt sysslar med de här frågorna av en mycket samstämmig uppfattning beträffande sådana väsentliga ting som tillväxttakten i vår ekonomi, ökningstakten i vår personliga konsumtion, aktiviteten på den offentliga sektorn och utvecklingen av våra handels- och bytesförhållanden till omvärlden. Den samstämmighet som då rådde var baserad på de statistiska redovisningar som ligger till grund för konjunkturinstitutets prognoser och de enkäter som statistiska centralbyrån tar in från företagare och intresseorganisationer. Och det är egentligen det enda organiserade och auktoriserade material på vilket ekonomiska prognoser kan byggas upp.

Sedan kan man naturligtvis ha sitt eget personliga tyckande vid sidan om vad ämbetsverken tror och anser. Jag tillät mig själv ett sådant där tyckande i våras, när jag tog ner den interna investeringsökningen för industrin under 1973 från 11 till 8 procent – ett tyckande som på denna speciella punkt visat sig vara riktigt, överraskande nog.

I övrigt har vi att leva med dessa prognoser och föra debatten utifrån dessa prognoser intill dess nya avstämningar och revisioner kan göras, och då har vi att fortsätta debatten från de nya förutsättningarna i förhoppning om att de skall vara så tillförlitliga som möjligt.

Vad som framför allt förändrat situationen från våren till hösten är det förhållandet att exporten har haft en ännu gynnsammare utveckling än vad vi trodde i våras och importen har blivit mindre än vad vi då räknade med. Investeringsutvecklingen har – om jag ser den som en bruttosumma – inte fått den omfattning som vi trodde för fem månader

sedan, med ett enda undantag: industrin har fyllt upp prognosen. Industrin är fortsättningsvis förhoppningsfull för framtiden och tycks fylla upp de antaganden som har gjorts. Den kommunala investeringsaktiviteten tycks emellertid bli påtagligt lägre än vad vi räknade med enligt de då framtagna kalkylerna.

Men vad som väl framstår som mest överraskande i utvecklingen är ett annat förhållande. Efter en stark lagerkonsumtion under åren 1971 och 1972 fanns det all anledning att räkna med en ny uppbyggnad av lagerhållningen igen, framför allt med hänsyn till den prisutveckling som ägt rum på den internationella marknaden. All ekonomisk-historisk erfarenhet verifierar ju en sådan utveckling, och självfallet räknade vi med det även denna gång. En sådan här lageruppbyggnad skulle då rimligtvis ha föranlett en ökad intern efterfrågan, som i sin tur slagit hårdare på importen med konsekvenser för både bytesbalans och valutareserv. Under första halvåret i år har den här av alla väntade lageruppbyggnaden uteblivit. Man kan ju gissa om orsakerna och anledningarna – om det däri ligger en mera bestående trend hos den svenska företagsamheten att av räntekostnadsskäl och andra liknande motiv försöka klara sig fram med förhållandevis lägre lagerhållning än den tidigare som normal beräknade. Har jag rätt i det antagandet är det ganska intressant för det ger oss större möjligheter att behärska konjunkturutvecklingen på det sätt vi önskar utan alltför stora svängningar i efterfrågan, betingade av de våldsamma svängningarna på lagersidan.

Här får den vidare utvecklingen ge oss svaret på frågan. Emellertid hade vi i våras räknat med att den nya lageruppbyggnaden under 1973 skulle uppgå till närmare två miljarder räknat i pengar. Den har som sagt uteblivit, i vart fall under första halvåret. Den visar nu under andra halvåret på nytt en viss ökning, och lageruppbyggnad äger rum, men naturligtvis kommer den för 1973 att representera väsentligt blygsamma-re belopp än vad vi trodde i våras.

En stor förändring från vår till höst ligger på den privata konsumtionens område – det har varit föremål för mycken diskussion här i dag. I stället för en antagen konsumtionsökning på 4,5 procent räknar nu experterna med att den för 1973 stannar på någonting mellan 2 och 2,5 procent. En nedgång av privatkonsumtionen med 2 procent är detsamma som motsvarande sparandeökning, och den är inte liten. I pengar kan den värderas till ungefär två miljarder.

Jag har i de ekonomiska kommentarerna till denna överraskande utveckling funnit många olika förklaringsgrunder. En del gör gällande att den våldsamt aktiva offentliga debatten om arbetslösheten och sysselsättningsvårigheterna har drivit fram en känsla hos människorna som kan uttryckas som så: Det är bäst att se om sitt hus och vara rustad med en slant om arbetslösheten skulle drabba även mig.

Herr Bohman var en av dem som flitigast förde till torgs den oro som han ansåg att människorna kände i vårt osäkra samhälle. Somliga gör gällande att däri kan en del av förklaringen ligga till den ovanligt starka sparandeökningen eller den försiktiga konsumtionen.

Jag har sett andra förklaringar, såsom den att vi nu har ett bostadssparande av väsentligt större omfattning än tidigare på grund av

förändringen i bostadsbyggandets struktur från hyreslägenheter till egna hem. — Det är möjligt att avbetalningssparandet kan tänkas ha ökat. Vi har för närvarande en bilförsäljning som ligger någonstans mellan 5 och 10 procent högre än den gjorde under föregående år. Under september månad i år — jag lade märke till det — stod bilförsäljningarna 15 procent högre än under september månad i fjol. Då samtidigt priset på bilar har höjts inte oväsentligt, betyder den här konsumtionsinriktningen ett tvång till ökat målsparande, i det här fallet till bilen.

Däremot tycks utlandsturismen ha dämpats i sin ökningstakt i förhållande till tidigare år, vilket förhoppningsvis kan ha en bestående karaktär. Utvecklingen utanför våra gränser har prismässigt varit sådan att det kanske inte är lika populärt att resa och tro sig leva billigt som det har varit tidigare.

Vi har, vilket är alldeles ovedersägligt när man talar om de här frågorna, en starkt ökad inlåning — det kan avläsas statistiskt — i sparbanker, affärsbanker och jordbrukskassor, inte enbart från företag utan även från privatpersoner.

Nu är jag medveten om att sparandekvoten i nationalräkenskaperna presenteras som en restpost, då alla andra faktorer på konsumtions- och investeringssidan, lagersidan och utlandsbetalningarna har spelat sin roll i sammanräkningen. Jag menar således att det finns reservationer att göra till slutomdömet om det snabbt ökade sparandet. Utan att precisera mig på den punkten torde denna överraskande utveckling i människornas konsumtions- respektive sparvanor vara ett faktum — från 3 procent av de disponibla inkomsterna efter skatt upp till 7,5 procent av de disponibla inkomsterna efter skatt är en högst påtaglig förändring under de senaste åren. Den här frågan har varit uppe tidigare i dagens debatt. Herr Helén var väl den som jag tyckte använde den i särklass mest världslosa argumentationen. Om jag inte hörde fel, när jag lyssnade på honom, sade han: Finansministern ser ett hot i det ökade sparandet. Hos finansministern kan man så där underförstått uttolka en mening — ut med er och handla!

Med den konstruktionen fick ju herr Helén ett ögonblick möjligheter att uppträda som de fattigas försvarare genom att säga: Men de har ju ingenting att handla för. Först fabulerar herr Helén i avseende på min uppfattning i den här frågan, och sedan skulle han som slutsumma få nöjet att kritisera det han fabulerat om när det gäller mina uttalanden.

Min ståndpunkt i de här frågorna är mycket klar. Om herr Helén läser igenom propositionen 165 finner han ingenting av de aningar som han ville pådyvla mig och gav till känna här under förmiddagen. Jag bara konstaterar ett faktum, och sedan föreslår regeringen vissa andra åtgärder för att fylla ut det kapacitetsutrymme som bl. a. av den här anledningen föreligger.

Jag menar att man behöver sannerligen inte gå omkring och vara ledsen över att vi har en ökning av hushållssparandet. Det är i och för sig välkommet, med hänsyn till de speciella och långtgående anspråk på kapitalmarknadens resurser som vi ständigt och även under de senaste årens dämpade konjunkturen har upplevt. Vi har ett intresse av, med hänsyn till bostadsbyggandets kostnader, kommunernas kapitalkostnader

och industrins investeringskostnader, att hålla en rimlig kapitalmarknadsränta och naturligtvis också ett intresse av att ha tillgång på det långa kapitalet.

Under senare år har vi upplevt den motstridiga situationen på penningmarknaden att vi har haft en riklig tillgång på kort kapital och brist på långt kapital eller med andra ord en stark likviditet i banksystemet men en brist på pengar i kapitalmarknadsinstituten. Tekniskt kan man ju leka med tanken på att förändra denna situation och få en jämnare fördelning genom förskjutningar i ränterelationerna mellan kort och lång marknad. En sådan förskjutning till kapitalmarknadens fördel, som då skulle innebära en höjning av den långa räntan, innebär emellertid att man får en hel rad olyckliga konsekvenser som är restriktioner i fråga om denna i övrigt tekniska och hypotetiska lösning.

Jag tror att vi har svårt att undgå bristsituationen i fråga om de långa pengarna även i framtiden. Jag tänker då på den angelägna investeringsverksamhet som industrin behöver bedriva liksom på bostadsbyggandets och kommunernas investeringar. Jag kan ta upp åtskilliga andra områden – jag kommer in på det litet längre fram.

I den mån ett ökat hushållssparande tar sig uttryck i köp av obligationer eller mera bestående insättningar i sparbanker och affärsbanker, så är den utvecklingen bara att hälsa med den största tillfredsställelse. Det gamla hederliga ordspråket att det är bättre att spara än att slösa håller i det långa loppet, även om debattglada ekonomer – som själva tycker att de är tänkare av stort format – just i dessa dagar rekommenderar motsatsen.

Vad jag här sagt gäller ett problem som också aktualiseras vid en bedömning av statens upplåningsbehov kontra kapitalmarknadens tillgångar, en sak som i varje fall en finansminister ständigt måste fundera över.

När vi nu i oktober månad kunde samla ihop de nya ekonomiska data om utvecklingen för innevarande år sade vi oss att det finns ett utrymme under den nu överblickbara framtiden för ett mera expansivt inslag i den ekonomiska politiken. Följaktligen kom propositionen 165 på riksdagens bord. Den innebär en stimulans för ekonomin på 2,5 miljarder för det närmaste året, därav på innevarande budgetår 1,8 miljarder kronor. Det har sagts tidigare här i dag.

Propositionen betyder en stimulans till fortsatt högre investering inom den industriella sektorn. Industrins produktionsökning under 1973, 7 procent, var glädjande, industriinvesteringarnas ökning med 8 procent betraktar jag också som helt tillfredsställande. Det finns förmodligen också förklaringar till denna hyggliga bild av utvecklingen. En förklaring tror jag är vad denna riksdag har beslutat om med avseende på extra avdrag för industrins investeringar och möjligheten att utnyttja sina avsatta investeringsfonder. I propositionen föreslås en förlängning av investeringsfondernas användning till den 31 mars 1975, och det är ju ett understrykande av hur angeläget det är att uppehålla den takt i industriinvesteringarna och produktionen som jag tror att vi alla är eniga om bör upprätthållas.

Bortfallet i den interna efterfrågan genom att svenska folket valt att

öka sitt hushållssparande föreslår regeringen skall kompenseras via barnbidragshöjningen och bättre bostadstillägg för barnfamiljer samt subvention av livsmedel – alltså en ökad privat konsumtion. Man kan uppskatta värdet av dessa förslag till 700 miljoner kronor.

Den kommunala konsumtionen får sin stimulans genom ökade bidrag till social hemhjälp, barnstugor, familjedaghem och vissa åtgärder på skolområdet till en beräknad summa på ungefär 360 miljoner kronor.

På investeringssidan är stimulansen knuten till barnstugorna, boendemiljön, skolväsendet, de kommunala avloppsreningsverken, industrins miljöinvesteringar, väginvesteringar, affärsverksinvesteringar och byggnadsarbeten inom vissa kulturområden.

Med dessa åtgärder beräknar vi att kompensera bortfallet i den interna efterfrågan, såsom vi nu avläser det. Då exporten fortsättningsvis kan beräknas gå bra under 1974, och då exportproduktionen redan nu börjar slå mot kapacitetstaket, har vi kommit fram till att de till riksdagen framlagda stimulansförslagen konsumerar ett utrymme som vi just nu kan bedöma föreligger, och en tillväxt i ekonomin på ca 4 procent under 1973 – som vi nu räknar med – skulle därmed stimuleras ytterligare med någonting mellan 0,5 och 1 procent.

Varför framlades då inte detta förslag tidigare? Det var herr Bohman som ställde den frågan. Varför lades det inte fram före valet? Jag blev litet överraskad, när jag hörde herr Bohman ställa den frågan, ty det är så många partivänner som har ställt samma fråga till mig. Och om vi hade gått ut med detta förslag, med vad det nu innebär av bättre barnbidrag, bostadstillägg för barnfamiljer, subvention av livsmedel och stimulanser till kommunerna på populära och ömtåliga områden, så är det ju inte alldeles otänkbart att det parti jag representerar hade fått ytterligare 1 eller 2 procent av väljarna. Det skulle ha gjort det litet lättare att regera, och det skulle också ha gjort politiken klarare i linjerna än den är i dag.

Men jag ångrar självfallet inte att vi inte sade någonting före valet, ty i det långa loppet är det ändå en fråga om hur väljare och medborgare uppfattar sin regering. Och att regera är att handla under ansvar, utan väljaropportunitism och utan försök till publikfrieri. Och vi hade inte det materiella underlaget. Även om allt sådant här underlag som vi tidigare sagt är behäftat med reservationer, så hade vi inget annat materiellt underlag än vad som redovisades inför riksdagen innan den skildes i början av juni månad.

Jag vill göra ytterligare en reflexion, herr talman.

De mera minnesgoda av de värderade kammarledamöter som kunde mobilisera intresse och tålamod att avlyssna de regelbundet återkommande, många gånger långa och besvärliga debatterna mellan regeringsrepresentanterna och oppositionen under 1960-talet – sådana debatter var flitigt förekommande under hela 1960-talet – erinrar sig ått oppositionen då attackerade regeringspolitiken från vissa, mycket bestämda utgångspunkter. Det var angrepp som till sin natur var samstämmiga och dessutom återkom år efter år.

För det första klagade man över den starka expansionen på den offentliga sektorn. Den kommunala expansionen var omkring 10 procent per år, medan den privata sektorn fick nöja sig med 4–5 procent och den

statliga sektorn med 2–3 procent. Den offentliga sektorn tog för sig, sade man, för stor del av nationens resurser på bekostnad av den privata sektorn, näringslivet och industrin. Hur många gånger har jag inte stått antingen i kammarens talarstol eller i riksdagsbänken och polemiserat mot oppositionens predikningar om att den offentliga sektorn var gökungen som knuffade alla den privata sektorns små välartade fågelungar ur boet!

För det andra angrep man oss för att vi tog alldeles för stora risker i vår utrikeshandel. Jag var medveten om att vi tog stora risker. Vi hade under åtskilliga år ett klart underskott i vår bytesbalans. Vår valutareserv var både i absoluta tal och i importmånader räknat riskabelt låg – jag är beredd att erkänna det. Den kritiken understöddes av den ekonomiska expertis som i muntlig och skriftlig form ständigt och energiskt gav finansministern goda råd. Bland de goda råden fanns också önskingar om en nedtoning av den privata konsumtionen för att släppa fram resurserna framför allt till de industriella investeringarna. Jag kan erinra om långtidsutredningens rekommendationer, som vi mottog i decennieskiftet mellan 1960- och 1970-talet. Där angavs klart att det primära målet för den ekonomiska politiken måste vara att återställa balansen i utrikeshandeln och att stärka valutareserven.

I dag upplever vi en lugn aktivitet på den offentliga sektorn. Det är i och för sig förklarligt. Grundskolorna och gymnasieskolorna utbyggnad klarades av under 1960-talet, en väsentlig del av sjukvårdens specialkliniker likaså. Bostadsbyggandet forcerades under hela 1960-talet med hänsyn till den bostadsnöd som fanns. Vi höll en vid en internationell jämförelse klar förstaplats år efter år i fråga om antalet nyproducerade lägenheter per tusen invånare. En viss mättnad måste naturligtvis inträda efter miljonprogrammets fullföljande.

Jag erinrar mig att jag för tio år sedan på ett stort bostadspolitiskt möte sade – det var en relativt ensam ropandes röst i öknen – att om man håller på och bygger en miljon nya lägenheter på tio år, så producerar man rent matematiskt och logiskt tre miljoner lägenheter på 30 år. Placerar man in tre personer i varje lägenhet – det är inte orealistiskt med hänsyn till inslaget av småhus och större hyreslägenheter -- har man placerat hela den svenska befolkningen i nyproducerade lägenheter eller lägenheter som inte är äldre än tre decennier. Jag byggde min stuga för 36 år sedan, och det är inget fel på den i dag; den står säkerligen i flera decennier till. Och det är väl ingen som vill göra gällande att man utan vidare skall riva ned ett hus, t. ex. i den stad där vi nu råkar befinna oss, bara för att det har passerat 30-årsstrecket.

Det går inte att hålla denna nyetablering som ett permanent inslag. Det är väl lika bra att man är på det klara med detta. Då behöver man inte heller bli så överraskad om denna väsentliga del av offentlig produktion anpassar sig till den efterfrågan som nu börjar visa sig – och kommunernas investeringar har i väsentlig utsträckning varit sekundärinvesteringar till bostadsbyggandet. Dämpas det minskar också den kommunala aktiviteten på dessa områden.

Den utveckling som vi upplever nu på 1970-talet – där som jag sade byggandet av skolor, av specialkliniker på sjukhusområdet och av

bostäder har kulminerat – betyder att det finns andra möjligheter än tidigare att sätta in resurserna bl. a. på det industriella området. Det är vad vi har gjort under de senaste åren, t. o. m. under lågkonjunkturåren. Våra besvärigheter med bytesbalans och valutareserv finns inte i dag. Vi har byggt upp valutareserven så att den motsvarar mellan tre och tre och en halv månads import. Det är ganska bra, men det är inte så överdådigt som jag ibland läser ut av ett och annat inlägg i dessa frågor. Vi här i Sverige representerar i dag ett gott medeltal i fråga om valutareservens styrka inom OECD-kretsen. Vår handelsbalans och vår bytesbalans är ändå så tillfredsställande att vi t. o. m. med relativt stort lugn har kunnat ta den förskjutning till vår nackdel som under de senaste åren ägt rum av kapitaltransaktionerna mellan vårt land och omvärlden utan att därför riskera vår starka ställning.

Man kan således anföra att vi under senare år har haft en sådan utveckling att de mer minnesgodas skulle ha kunnat säga: Vad ropar nu oppositionen efter? Den offentliga sektorn är i dag inte längre gökungen. Nu är det den privata sektorn – näringslivet och industrisektorn – som är den aktiva delen bland de olika faktorerna, och det är så man önskat få det. Nu är naturligtvis inte oppositionens företrädare, herr talman, sämre än att de kan lägga på en ny skiva och låta den gå runt med samma brio som den skiva de hade på under 1960-talet. I dag är det närmast fråga om prisstegringarna eller, som det brukar heta, inflationen och arbetslösheten.

Jag är medveten om att jag måhända upprepar åtskilligt av vad som har sagts under valdebatten, men jag har en känsla av att oppositionsledarna i sina anföranden inte helt kunde låta bli att falla för den lockelsen, och som allra hastigast tar jag mig ungefär samma frihet. Prisutvecklingen har varit snabb i vårt land, bedömd efter traditionella utgångspunkter. Det är emellertid ett internationellt fenomen, och vi kan för närvarande hänvisa till att vi tycks ha inflationsutvecklingen bättre under kontroll än de flesta andra länder.

Arbetslösheten är fortfarande hög, och våra förslag till riksdagen när det gäller aktiviseringen av den offentliga sektorn och en bibehållen aktivisering av den privata industrin motiveras av att vi vill komma till rätta med det problemet. Det senast framlagda regeringsförslaget innebär, om kommunerna följer upp intentionerna, 10 000 nya arbetsplatser, vilket är värt att notera. Som ett faktum kvarstår emellertid att den arbetslöshet vi inregistrerar i väsentliga stycken är en arbetslöshet bland personer som har sina alldeles speciella svårigheter på den traditionella arbetsmarknaden. Det har också sagts tidigare i dag. Det är människor, många ungdomar, vilkas utbildning inte passar ihop med den efterfrågan som föreligger. Det är den kvinnliga gifta arbetsvilliga arbetskraften som är ortsbunden i och med männens anställning och följaktligen har svårigheter att ta arbeten, även om det finns efterfrågan på arbetskraft. Det är äldre personer som har fyllt sina 60 år. Det finns ett par siffror här som är rätt intressanta just för att få debatten utifrån den sakliga grund där jag tycker den skall föras. Av de arbetslösa, som de redovisats i den senaste arbetskraftsundersökningen, var 60 procent kvinnor. Av industri-kassornas 12 600 arbetslösa var en tredjedel över 60 år.

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

Jag hade besök för en tid sedan av en föreståndare för en arbetslöshetskassa. Han började bli rätt fundersam över utvecklingen inom hans egen grupp. Han representerade en grupp anställda, både arbetare och tjänstemän, som har en reguljär pensionsålder vid 60 år. Är man 60 år kan man många gånger vara intresserad av att ta ett arbete. Man behöver inte vara förbrukad vid 60 år – jag känner mig inte förbrukad fast jag snart är folkpensionär. Och man har ju möjlighet att anmäla sig på arbetsmarknaden även sedan man har lämnat sitt arbete med full pension. Man gör det.

Nu är det vissa svårigheter att placera en 60-årig pensionär, i varje fall om han är tjänsteman med relativt rimlig ställning som aktiv. Då har han sin arbetslöshetskassa att falla tillbaka på. Han har rätt till 450 dagars understöd vid sidan av pensionen. Den representant som ville ha ett samtal med mig om detta konstaterade att 76 procent av hans kassas understöd gick till pensionärer. Det är naturligtvis bra om dessa kommer ut på arbetsmarknaden. Vi kommer att behöva arbetskraft, hoppas jag, och det är alltid en tillgång om en person är arbetsduglig vid 60 års ålder och är beredd att ta ett arbete. Men det är inte precis med samma indignation man talar om den arbetslösheten som man talar om arbetslösheten bland de aktiva grupperna, som inte har någon pension att falla tillbaka på om de blir utan arbete.

Det finns alltså när man börjar plöja sig ned i dessa frågor en hel del intressanta iakttagelser att göra.

Jag har med intresse studerat bl. a. den intensivundersökning som arbetsmarknadsstyrelsen har gjort i några städer i Mellansverige. Där konstaterar man att det inte i någon konjunktur finns möjligheter att placera 35 procent av dem som är anmälda arbetslösa vid förmedlingen.

Vi har för närvarande en situation i Göteborg med drygt 5 000 lediga, obesatta platser och ungefär 5 000 arbetslösa. Den som hastigt konfronterats med det problemet säger att det borde ju inte vara någon arbetslöshet i Göteborg – det är bara att flytta över de arbetslösa till de lediga platserna. Men i själva verket går det inte så lätt och är inte så enkelt. Det är fråga om en anpassningsprocess, det kan vara fråga om en omskolningsprocess, det kan vara fråga om mycket annat som måste till. Det må vara vilken konjunktur som helst, vi har ändå att räkna med detta som ett reellt faktum. Ingen generell påspädning till näringslivet, ingen vinstkonjunktur hur bra den än är löser dessa speciella problem på arbetsmarknaden. Inte ens dagens vinstkonjunktur – och här skall jag glädja herr Bohman med att hämta en uppgift från Svenska Dagbladets handelssida i dag – som är 44 procent bättre än fjolårets konjunktur för industrin, och den var inte dålig 1972 heller, kan lösa de här problemen. Jag tror att ingen som vill göra en realistisk bedömning kan ha någon annan uppfattning.

Nu är självfallet varje arbetskraft en tillgång för samhället, och därför skall vi göra vad vi kan för att klara de här övergångssvårigheterna. Men vi kommer ständigt tillbaka till detta, att det här klarar vi sannerligen inte genom att dela ut pengar till företagsamheten. Det är bara samhället som med direkt riktade åtgärder kan komma till rätta med denna restarbetslöshet – man kan ha vilka förklaringar som helst till den, men den finns

där – och därför blir det nödvändigt att fortsätta med arbetsmarknads-
mässiga, riktade metoder. Vi får föra en arbetsmarknadspolitik som har
inslag av socialt engagemang även i ordets mer begränsade mening. Vi
behöver inte skämmas, menar jag, för en redovisning av arbetslösheten
som om man bara läser siffrorna kan synas hög, om vi känner till det här
och samtidigt vet att antalet sysselsatta i förhållande till den arbetsföra
befolkningen ständigt ökar och är högre i vårt land än i de länder som
siffermässigt visar en lägre arbetslöshet.

Det kostar en hel del pengar att driva denna ambition i arbetsmark-
nadspolitik, och säg gärna socialpolitik utan att det sistnämnda uttrycket
innebär något förnedrande. Vi får vara beredda på att ta de utgifterna
inte bara i dämpade konjunkturer utan även i högkonjunkturer. Den
framlagda propositionen är ett uttryck för detta, och jag hoppas att det
på den punkten i den sittande kammaren inte finns någon meningsrikt-
ning med andra uppfattningar.

Om jag nu gör ett försök att med alla erforderliga reservationer spå om
framtiden – jag var obetänksam nog att lova även det – vill jag säga
följande. Vi upplever den unika situationen att praktiskt taget hela den
ekonomiska sakkunskapen, som den framträder i konjunkturinstitutet, i
LO:s utredningsavdelning och i Industriförbundets ekonomiska utred-
ningsavdelning och i flitiga inlägg från experter som sysslar med den
ekonomiska teorin, tycks vara överens om konjunkturbedömningen för
nästa år. Som jag redan har sagt har regeringen och dess finansminister inte
haft något annat att hålla sig till, och därför är väl enigheten så fullständig
den kan bli.

Man drar slutsatsen att vår utomordentliga exportkonjunktur kommer
att fortsätta. Man registrerar att orderstocken för den svenska industrin
är 35–50 procent högre än för ett år sedan och att vinstutvecklingen är
mellan 40 och 50 procent bättre än för ett år sedan, dvs. den är helt
tillfredsställande. Man tycks vara överens om att produktionsökningen
under nästa år också kommer att ligga 7–8 procent högre än i år. Man
talar om att industriinvesteringarna t. o. m. bör öka med 10 procent
1974 gentemot ca 8 procent 1973. Man vågar sig också på att räkna med
en privat konsumtionsökning på 4,5 procent och likaså med en tillväxt i
den totala ekonomin av samma storleksordning. De negativa inslagen
skulle begränsa sig till den offentliga sektorns aktivitet – en omständig-
het som väl till stor del är avhjälpt genom det förslag som regeringen har
lagt på riksdagens bord. I slutet av sina konjunkturbedömningar anser
experterna också att detta bör kunna öka tillväxttakten med mellan 0,5
och 1 procent.

Är det av regeringen framlagda stimulansförslaget en riktig avvägning
för att fylla det kapacitetsutrymme som man anser föreligger? Vi har
bedömt det så på de siffror som dagens redovisningar ger vid handen. Jag
är medveten om att det ligger stora lockelser i att bjuda över detta
ytterligare. Prov på det har givits i dagens debatt och finns i de motioner
som så småningom skall behandlas i utskott och riksdag. Jag har många
gångar i denna kammare som min personliga uppfattning gjort gällande
att det i regel inte föreligger några svårigheter att få oppositionens
anslutning till förslag som har karaktär av stimulans till ekonomin och

därmed lättnader för de enskilda människorna och stimulans till näringslivet. Det är väsentligt svårare att få en accept i det motsatta läget.

Jag läste häromdagen min norske kollegas budgetpresentation i stortinget: Den var så intressant att jag har svårt att låta bli att förmedla litet grand av den till kammarens ledamöter. Även han representerar socialdemokratin, i detta fall i vårt västra broderland. Hans tal innehåller allvarliga varningar för inflationens och överansträngningens faror. Han presenterar en budget som är stram och återhållande till sin natur med motiveringen att han anser det nödvändigt för att komma till rätta med prisstegringen, som där har en ökningstakt på 7,5 procent, således högre än hos oss.

Han understryker nödvändigheten av att begränsa statens efterfrågan på arbetskraft. Han går ut med stora förändringar på skattesidan, en skattelättnad för de lägre betalda – det skall vi väl registrera med stor tillfredsställelse såsom naboland – och en skattehöjning för de högre betalda. Han går ut med skatteskärpningar för företagsamheten och på vissa områden när det gäller punktbeskattningen – allt för att få uttryck för den återhållsamhet som han anser vara erforderlig för att hålla inflationen i styr.

Detta är en intressant budgetförklaring i ett så närallgande land. Visserligen är den registrerade arbetslösheten lägre i Norge än i Sverige, men den sysselsatta befolkningen i relation till antalet arbetsföra är högre i Sverige än i Norge.

Jag har anfört detta endast såsom ett uttryck för att vi ständigt måste vara vaksamma så att vi inte halkar in i en ytterligare accentuerad prisstegring genom för vidlyftiga påslag stimulansvägen. Får vi en prisstegring i vårt land, som ligger högre i stället för att ligga lägre än i världen i övrigt, behöver jag inte understryka vilka komplikationer det för med sig i fråga om vår internationella konkurrenskraft och balans i byteshandeln.

Jag tillåter mig säga att lika lätt som det är att få oppositionen med sig på lättnader i den ekonomiska politiken, lika svårt tror jag det blir – jag talar här av erfarenhet – att få oppositionens öra för skärpningar i den ekonomiska politiken, om så skulle bli erforderligt; det må gälla skattepolitiken eller penningpolitiken.

Min slutsats av detta är följaktligen att vi har gått så långt som vi med hänsyn till regeringsansvaret kan gå, när vi tar på oss en statlig upplåning innevarande år på ca 8 miljarder kronor. Vi vet att vi i stor utsträckning måste ta denna lånefinansiering på kapitalmarknaden. Vi känner den begränsade tillgången på vår kapitalmarknad. Vi vet vilka bekymmer vi kan ställa till med för den svenska industrins investeringsbehov, för den erforderliga kommunala upplåningen, för bostadsfinansieringen i fråga om nödvändiga avlyft av bostadskrediterna, om nu staten tar hand om för stor del av sparatet.

Möjligheterna att ge resurser till den övriga raden av kapitalinstitut, som också skall lämna långa krediter, måste beaktas. Jag tänker närmast på instituten för exportkreditgivning, för småindustrin och hantverket samt för jordbruket. Hypoteksbanken – var och en har sina institut – och skeppsbyggnadskrediterna.

Jag har så sent som under de senaste veckorna haft flitiga uppvaktningar från alla de intressenter som svarar för dessa kapitalinstitut. De har klagat sin bittra nöd över att de inte fått de pengar i lång upplåning som de önskar. Jag har tillsammans med riksbanken försökt tillgodose dem så långt som möjligt med den restriktion det ändå innebär att staten, när upplåningsbehovet blir för stort, är tvingad att ta väsentliga delar av sitt penningbehov på den långa kapitalmarknaden och inte gärna kan fortsätta att likvidisera banksystemet.

Jag har sagt detta närmast med en viss avsikt, herr talman. Jag upplever ju – varje dag, höll jag på att säga – när jag följer den ekonomiska debatten intressanta men subtila och teoretiska förslag, som talar om att det egentligen bara är att ösa på, eftersom vi har något slags obestämt kapacitetsutrymme, som man anser skall fyllas ut. Men ingen kan säga var detta kapacitetsutrymme slutar. Man tycker rent allmänt att det ger mycket vida möjligheter.

Felet med dem som talar i dessa ordalag är ju att de lever i den blåögda föreställningen att man kan släppa på ekonomisk likviditet och strypa av en för stor ekonomisk likviditet lika lätt som man vrider av och på en vattenkran. Den politiska verkligheten är annorlunda, jag har lärt mig det efter 19 år som finansminister. Och jag är alldeles övertygad om att mina erfarenheter på den punkten skulle besannas i det intressanta 175–175-läget – jag kanske skall gå ännu längre ner och inskränka mig till de mandat som regeringspartiet har bakom sig i slika avvägningar.

Med detta, herr talman, har jag väl anfört de allmänna synpunkter som jag tycker hör till höstens lilla remissdebatt. Men jag gjorde ett par anteckningar när jag lyssnade till oppositionsledarna. Herr Fälldin sade bl. a. att centerpartiet kommer att kräva en sänkning av pensionsåldern omedelbart. Det låter bra. Varje förbättring av en social reform kan man livligt applådera och ansluta sig till. Men herr Fälldin presenterade bara halva problemet. En lagstiftning, ärade kammarledamöter, betyder att man lyfter av de kostnader från arbetsmarknadsparterna som de har tagit på sig, när de träffat avtal om att sänka pensionsåldern från 67 till 65 år. Den kostnaden, tillika med att acceptera samma pensionsålder för de egna förefagarna och för husmödrarna, grupper som inte täcks av arbetsmarknadsuppställningen, ligger om jag minns rätt vid 1,7 miljarder. Mot den bakgrund jag nyss skildrade av statens upplåningsbehov och situationen på kapitalmarknaden kräver detta, som jag ser det, sin särskilda finansiering. Jag utgår ifrån att den sittande pensionsålderskommittén kommer att lämna förslag icke allenast om sänkning av pensionsåldern till 65 år utan även om hur detta skall finansieras.

Det vore intressant att få besked från herr Fälldin om han är beredd att se frågan i hela dess vidd, dvs. inte bara kräva att vi skall sänka pensionsåldern utan även tala om hur vi skall finansiera den åtgärden. Skall vi täcka kostnaden med en ökad indirekt beskattning eller skall vi göra det med en skatt på produktionen? Det kommer inte pengar från himlen för att finansiera en sådan reform.

Herr Fälldin gjorde också gällande att han önskade en omprövning i fråga om behandlingen av realisationsvinstbeskattningens dispenser. Den behandlingen sker ju i finansdepartementet, och personligen torde jag

vara den som har den största erfarenheten på området, eftersom jag sitter med i den praktiskt taget var och varannan vecka. Kriterierna för dessa dispenser har angivits av riksdagen. När man bedömer en fusionering såsom befrämjande för sysselsättningen, såsom befrämjande för utvecklingen inom den speciella branschen, såsom en riktig rationalisering, när det finns ett klart samhällsintresse bakom, då skall dispens ges från realisationsvinstbeskattningen. Det har säkerligen inte undgått herr Fälldin att när det gäller den fusionering som han ett par gånger kom tillbaka till i sina anföranden, nämligen Cementa-Gullhögen, sade regeringen nej till befrielse från realisationsvinstbeskattningen. Vi betraktade inte det samgåendet som ett samhällsintresse och sade följaktligen nej.

Även om två relativt stora företag fusioneras – många gånger är det ett relativt stort företag och ett mindre företag som går tillsammans i och med att det stora företaget köper det lilla – så är det klart att man ibland omedelbart kan säga att därmed elimineras ett företag från kartan över företag i landet. Om det visar sig – och det är inte alls ovanligt – att det där lilla företaget håller på och går kräftgång, helt enkelt därför att det inte haft den kapacitet i ledningen som är erforderlig i en hård konkurrenssituation eller därför att det inte haft ekonomiska möjligheter att bygga upp den marknadsorganisation, inomlands och utomlands, som är erforderlig, då har jag betraktat det som önskvärt med fusioneringen, även om det lilla företaget försvinner. Därmed har man ju räddat de anställda som i annat fall icke kunde ha räknat med att få behålla sina arbeten, och man har t. o. m. skapat förutsättningar för – jag har bevis på det – att efter en sådan här fusionering öka antalet anställda.

Jag har velat säga detta som en kommentar till oppositionsledaren herr Fälldins inlägg under förmiddagen.

Jag vill också säga någonting till herr Bohman. Herr Bohman framställde sig under förmiddagen som i varje fall en av de stora vinnarna i den tilländalupna valrörelsen. Och han har väl rätt att göra det! 14,3 procent var ett bra resultat för det moderata samlingspartiet, även om det självfallet är en bit kvar till de 43,6 procent som socialdemokratin uppnådde. Jag tror att herr Bohman personligen gjorde en god prestation under den här valrörelsen, en prestation som kan vara värd ett erkännande från en politisk motståndare som hade nöjet att möta honom i varje fall i en stor debatt i slutet av valrörelsen. Jag tror inte att herr Bohman vann sina lagrar på att han reste omkring och förklarade att han var beredd att underordna sig mittenpolitiken och mittens förslag, utan mer på att han framstod som en garant för gammal traditionell högerpolitik. Det fanns i herr Bohmans förkunselse alla de gamla kända inslagen. Det var skattekverulansen, det var filosofin ”Hjälp dig själv så hjälper dig Gud”, det var det budskap som faller i god jord hos alla dem som vet med sig att de har sitt på det torra. Där fanns den utstuderade propagandan: Visst sköter du dina pengar bättre själv än dessa hjärtlösa, robotbetonade byråkrater i den offentliga sektorn!

Ja, det där går alltid in hos en grupp människor. Det har gjort det i gången tid, det gör det i vår tid och det kommer att göra det i framtiden. När jag funderat över detta har jag sagt mig att man kan nog uppskatta

den gruppen till någonting mellan 12 och 18 procent av väljarna, beroende på partiledarens och partiledningens kvalifikationer i de olika valen. 1970 var det ett bottenläge för den propagandan. I slutet av 1950-talet under, som jag brukar kalla det, Författarfirman Hjalmarson och Svärds klatschiga paroller var det ett absolut toppläge. Herr Bohman ligger någonstans mitt emellan, men han har väl vissa utsikter att fortsätta uppåt – jag håller inte det för alldeles uteslutet.

Herr Helén har jag faktiskt redan svarat i den inledande delen av mitt anförande, och jag har inte gjort någon speciell anteckning därutöver.

Jag vill gärna ge ett besked till herr Hermansson, även om jag inte kan se honom i kammaren. Jag vet inte om jag hörde fel, men han ifrågasatte regeringens prognos att ekonomin är på uppgående och kommer att bli bättre. Jag har beskrivit här – tämligen värtaligt – att jag inte är ensam om den uppfattningen.

Visst kan vi alla misstaga oss, herr Hermansson, men i dag står jag med flera bakom mig än jag gjort tidigare när jag gör den bedömningen. En motsatt bedömning från regeringens sida, att vi har en besvärlig tid och dåliga år framför oss 1974, kan bara ställa till glädje i ett enda läger. Det är i Svenska arbetsgivareföreningen med hänsyn till den avtalsförhandling som man nu de närmaste månaderna skall ta itu med.

Herr talman! Jag har lovat att svara på två interpellationer – vi får försöka rationalisera det här så långt det nu går. Det är först herr Burenstam Linder som har framställt en interpellation. Mycket av vad jag sagt i det här anförandet får väl också betraktas som ett svar till herr Burenstam Linder.

Han har frågat vilka åtgärder jag anser bör sättas in när världskonjunkturen så småningom försvagas och exportens sysselsättningsstödjande inverkan avtar, vilka ekonomisk-politiska slutsatser jag har dragit av de senaste årens misslyckanden att undvika arbetslöshet, vilka åtgärder jag anser behövs för att underlätta nyföretagandet och förbättra de mindre och medelstora företagens ställning samt om jag avser att se till att det görs en grundlig utvärdering av AMS-politikens verkningar.

På den första frågan vill jag svara att regeringen alltid måste föra en i förhållande till konjunkturutvecklingen balanserande ekonomisk politik. Detta gäller även vid en försvagning av den internationella konjunkturen. Formen och omfattningen av de ekonomisk-politiska åtgärder som i ett sådant läge bör vidtas kan av naturliga skäl först bestämmas när situationen blir aktuell.

Den beskrivning herr Burenstam Linder gör i sin andra fråga är enligt min mening felaktig. Herr Burenstam Linder beskriver sysselsättningspolitiken under senare år som ett misslyckande. Det är emellertid – jag har sagt det tidigare – ett faktum att vi har haft en i förhållande till den arbetsföra befolkningen högre sysselsättning i vårt land än i andra jämförbara länder. Detta innebär ändå inte att förhållandet varit tillfredsställande – jag har understrukit det tidigare och jag gör det ännu en gång – utan målet för regeringens ekonomiska politik måste ständigt vara att bringa ned arbetslösheten till den minsta möjliga.

Vad de mindre och medelstora företagen beträffar gäller att deras situation liksom intresset för nyetablering sammanhänger såväl med

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ang. konjunktur-
politiken, m. m.*

kreditmöjligheterna som med de personliga kvalifikationerna att starta och leda företag. Under senare år har det varit ett synnerligen livligt intresse för bolagsbildningar, varför några särskilda åtgärder i detta syfte inte torde vara nödvändiga. I fråga om de mindre och medelstora företagens kreditmöjligheter har regeringen ständigt följt utvecklingen och vidtagit de åtgärder som varit erforderliga för att förbättra situationen.

Vad slutligen AMS-politiken beträffar gäller att dess verkningar är föremål för en fortlöpande uppmärksamhet. Med hänsyn till de erfarenheter som vinnas sker också ständiga anpassningar i denna politik. Dessutom har vi under dagens tidigare debatt talat om den sysselsättningsberedning som nu planeras.

Vidare, herr talman, har fru Nettelbrandt ställt vissa frågor till statsministern på skattepolitikens område. Han har varit vänlig nog att remittera dem till mig för besvarande.

1. Är regeringen beredd att ge skatteutredningen i uppdrag att med förtur arbeta fram förslag till sänkt marginalskatt i det mest utsatta inkomstskiktet?

2. Är regeringen beredd att genom ändrade direktiv ge skatteutredningen i uppdrag att lägga fram förslag så att riksdagen 1974 kan besluta om inflationsskydd?

3. Är regeringen beredd att tillkalla en parlamentarisk beredning som får bedöma de samlade effekterna för olika grupper av förslag från familjepolitiska kommittén, skatteutredningen, boendeutredningen och bostadsskattekommittén och skyndsamt lägga fram förslag till mera samlade och varaktiga lösningar?

Jag vill svara följande:

1972 års skatteutredning har genom tilläggsdirektiv den 12 oktober 1973 fått uppdrag av den innebörd fru Nettelbrandt åsyftar i sin första fråga. Enligt dessa direktiv skall utredningen emellertid inte bara – som fru Nettelbrandt önskar – föreslå en lindring av marginalskatten utan också beakta behovet av skattesänkningar för inkomsttagare med lägre inkomster.

På fråga 2 vill jag meddela att regeringen inte är beredd att ompröva skatteutredningens direktiv i fråga om indexreglering av skattesystemet.

Min uppfattning beträffande den sista frågan är att de sittande utredningarna bör få möjlighet att i vanlig ordning presentera sina förslag. Den överbyggande samordningen av politiken bör sedan på vanligt sätt ankomma på regering och riksdag. Regeringen är alltså inte beredd att tillkalla någon särskild parlamentarisk beredning för detta ändamål.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Dess värre måste jag notera att statsministern och finansministern inte heller i dag har kunnat ange hur man skall komma till rätta med den stora strukturarbetslösheten. Det var ju en fråga som vi livligt diskuterade under valrörelsen. Socialdemokraterna siktade då i

första hand in sig på att kritisera våra förslag. Några alternativa åtgärder till dem som vi hade föreslagit inom ramen för 100 000 nya jobb hade man svårt att presentera från socialdemokraternas sida, och det verkar alltså som om positionerna i frågan är oförändrade.

Vi menar att det är nödvändigt att i högre grad satsa på en industriell expansion, framför allt inom de mindre och medelstora företagen. Där har utvecklingen i viss utsträckning sackat efter, bl. a. genom att det periodvis har varit ont om kapital och genom att dessa företag har missgynnats av den förda skattepolitiken. Situationen i dag är den att dessa företag inte alls har fått den vinstförbättring som många av de stora exportföretagen har kunnat tillgodogöra sig. Det förhållandet har bl. a. dokumenterats i den senaste konjunkturrapporten.

För att få till stånd en erforderlig expansion inom denna del av näringslivet behövs det åtgärder som dem vi har föreslagit – särskilda lån och stöd till nyetableringar och utbyggnader av företag, borttagande av ATP-avgiften för äldre arbetskraft, utbyggnad av företagarföreningarnas verksamhet. Då först kan man räkna med en mer balanserad utveckling av den svenska ekonomin som helhet och förbättrade möjligheter att klara sysselsättningen. Detta har vi gett uttryck åt i motioner i anledning av de förslag som regeringen har kommit med till höstriksdagen.

Det är ganska enastående att notera att finansministern återigen hävdar att han nu har hamnat mitt i prick i sin bedömning när det gäller hur mycket man kan stimulera ekonomin. Varje åtgärd därutöver är ett överbud, menar han. Det är exakt samma tema som finansministern hade i våras och exakt det tema som han hade genom hela valrörelsen, där vi enligt finansministern var lättsinniga som vågade hysa uppfattningen att det var nödvändigt att vidta de av mig uppräknade åtgärderna.

Jag undrar ibland hur finansministern innerst inne känner sig när han gång efter annan står upp och är beredd att svära på att hans avvägning i varje ögonblick är den rätta och när han med en månads mellanrum så definitivt får ändra uppfattning. Det var vad han gjorde från fredag kväll före valet och till den dag då han lämnade denna proposition.

Jag menar faktiskt att det finns skäl till en översyn av frågan om realisationsvinstbeskattningen. Om det är som finansministern säger att han varje vecka eller i varje fall varannan vecka sysslar med hithörande frågor, så visar det ju takten i dessa uppköp när man kommer och vill ha denna ytterligare lättnad när det gäller uppköp som befrielsen från eller uppskovet med realisationsvinstbeskattningen innebär. Det är väl också en alldeles riktig beskrivning att det mycket ofta är det stora företaget som köper upp det lilla företaget. Jag tror inte att talet om det lilla företaget med den dåliga ledningen osv. alla gånger är riktigt. Är det inte lika ofta så att det mindre företaget står inför ett generationsväxlingsproblem? Om finansministern tycker att det är en fördel med att vi inte har den koncentration som de fortsatta uppköpen leder till, så borde väl finansministern undersöka vilka lättnader man skulle kunna åstadkomma vid generationsväxlingar för denna typ av företag, eftersom generationsväxlingar för de mindre företagen innebär en påfrestning som de stora företagen aldrig möter. Är det verkligen så att finansministern vill slå vakt om denna möjlighet för de stora att köpa upp de små, men inte känner

något behov av att se efter vad man kan göra för att underlätta generationsväxlingen? Det måste vara möjligt att få fram en princip som innebär att så länge kapitalet ligger kvar och arbetar i företaget behöver vi inte, ur samhällssynpunkt, vara så angelägna om att få in pengarna. Men självklart skall, så fort vederbörande plockar ut dessa pengar för konsumtion, beskattning sätta in. Det är den principen som ligger bakom uppskov med realisationsvinstbeskattningen också. Jag vill fråga: Har finansministern aldrig på allvar övervägt att låta utvecklingen gå åt det hållet när det gäller generationsproblemen?

Några ord om pensionsåldern. I våras gick socialdemokraterna inte med på ett principbeslut om sänkt pensionsålder, men man gick med på ett slags principuttalande i vilket sänkt pensionsålder ingick som en bland flera åtgärder. Socialdemokraterna presenterade inte någon finansieringsmetod då, men nu börjar herr Sträng ställa upp finansieringen som ett hinder. Får jag fråga: Håller finansministern på att ta steget tillbaka eller delar finansministern min uppfattning att om man är bärare av jämlikhetsideologin kan man inte sätta punkt förrän alla har rätt till pension vid 65 års ålder?

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern tog upp vad jag sagt tidigare i dag om sparandet. Helén fabulerade, sade han och hänvisade till propositionen 165. Ja, det är riktigt att propositionen 165 är ordknapp och försiktig, men herr Sträng var inte lika försiktig vid presskonferensen när han presenterade den och talade om sparandet som en av orsakerna till för låg efterfrågan och för stor arbetslöshet. Jag lyssnade, både i radio och TV, på vad finansministern sade då.

Det är bra att herr Sträng i kväll resonerar så positivt om hushållsparandet, så det andra får vi låta vara glömt. Men då skulle jag vilja fråga: Är finansministern också beredd att hjälpa till att skydda småspararna mot inflationen? Är det rimligt att vi alltjämt har kvar ett ränteavdrag som fastställdes 1961 och ligger så lågt som 400 kronor för den enskilde och har förlorat ungefär halva sitt realvärde?

Sedan fick vi några intressanta notiser från finansministern om arbetslöshetsstatistiken. Det var bra också att finansministern lät undslippa sig att vi får en sysselsättningsberedning. Det var en nyhet. Herr Palme ville inte ut med språket tidigare i dag.

Vad herr Sträng sedan sade om att de arbetslösa inte är någon enhetlig grupp måste vara alldeles riktigt. Men det som inte fick plats i hans resonemang är en annan viktig sak, nämligen att ju högre den allmänna arbetskraftsefterfrågan är desto större är chansen att kunna hjälpa de särskilt utsatta grupper som drabbas av restarbetslösheten. Om man vänder på det, ju sämre konjunkturpolitiken förs, desto hårdare slår arbetslösheten på de mest utsatta grupperna. Den restarbetslöshet som finns nu beror inte så litet på den kraftiga nedgången av jobb på öppna marknaden 1971–1972. Den gången var det en rejäl miss att man inte använde de generella stimulanserna. I dag är generella stimulanser mera tveksamma, och jag kan notera, även om finansministern inte gör det, att vi från folkpartiets sida i stort sett har samma bedömning som regeringen

om hur mycket man kan kosta på sig just nu i den vägen. Men ännu så länge har herr Sträng så gott om röster så han är väl inte intresserad av att höra vilka som följer med eller inte.

Så, herr talman, ett par ord om den offentliga sektorns betydelse. Herr Sträng var ju inte särskilt nådig mot oss i oppositionen. Han har tydligen svårt att svälja den kritik som han fick för neddragningen av den offentliga sektorn när det i stället behövdes en satsning på denna. Då måste ju kommunerna ha bidragit kraftigt till att bringa ned sysselsättningen. Nu är det kommunerna som skall hjälpa till att klara sysselsättningen genom fler offentliga tjänster. Frågan är om kommunerna alltid kan hinna med i svängarna. För hur skall det bli vid utgången av 1974? Skall de 10 000 nya tjänster som nu stimuleras fram då dras in igen? En del kommuner lär ha fått det beskedet från herr finansministern.

Jag tror att det är nödvändigt för en verklig kamp mot restarbetslösheten att man får till stånd en mycket långsiktigare planering och en väsentligt jämnare insats från socialdemokraterna när det gäller den offentliga sektorn. Och det problemet kan inte lösas utan att man tar upp en verklig diskussion om hur man skall åstadkomma en balans och en finansiering som både människorna och kommunerna orkar med. Jag skall inte föregripa den diskussion om skatterna som skall föras i den kommande interpellationsdebatten, men nog är det väl ändå viktigt att herr Sträng hjälper till att skapa en sådan atmosfär inför de avtalsförhandlingar som skall gälla huvuddelen av den treårsperiod vi nu har framför oss, att vi inte får en orimlig inflationsutveckling. Det som nu föreslås – borttagandet av folkpensionsavgiften och höjningen av barnbidrag och bostadstillägg – skapar en lugnare atmosfär inför en ettårig avtalsperiod men hjälper ingenting för det som sedan måste följa.

Jag vill mot denna bakgrund på nytt påminna herr Sträng om den metod som han tidigare alltid avvisat men som han nu har en chans att i lugn och ro förbereda: att hålla en ordentlig stabiliseringskonferens inför de avtalsrörelser som skall gälla 1975 och 1976. Det har vi rätt att kräva som under 1974 företräder halva riksdagen och halva folket, och det kan inte få viftas bort så lättfärdigt som det har skett tidigare.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sträng förklarade sig vara förvånad över min fråga varför stimulanspaketet lades fram så sent. Varför är finansministern förvånad över det? Vi har ju alla i denna kammare vetat att det har behövts stimulans i den svenska ekonomin. Det har ju rått undersysselsättning i vårt land ända sedan 1971. Vi hade det 1972, och vi har fortfarande undersysselsättning. Vi har alltså – eller hade det i varje fall i våras – rester av en stagnation och mycket att hämta igen. Det är inte efterklokhet att ställa den fråga jag gjorde.

Genom en expansiv politik, genom att sätta fart på hjulen, skulle vi kunna åstadkomma den sysselsättningspolitik som landet behöver och som människorna frågar efter. Vi har från de borgerliga partierna tillsammans begärt en mer expansiv politik – låt mig påminna om det – hösten 1971, vi gjorde det 1972 och vi har gjort det 1973. Att vara före finansministern kan väl i varje fall inte kallas efterklokhet. Det var ju

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ang. konjunktur-
politiken, m. m.*

finansministern som kom efter med det ena efter det andra av sina s. k. paket.

Vidare gör finansminister Gunnar Sträng gällande att den arbetslöshet vi har gäller speciella grupper och att vi inte kan lösa den med generella medel. Nej, helt kan vi väl inte häva den med generella medel, men den centrala orsaken till att vi har svåra arbetslöshetsproblem i dag — de som finansministern i dag erkänner men inte erkände före valet — är att vi har en stagnerande efterfrågan inom vår interna ekonomi. Alla arbetslösa kan ju inte rimligen gå till exportindustrin — av olika skäl. Exportindustrin har för övrigt inte plats för dem.

Jag tycker att den av mig flera gånger tidigare påtalade tendensen att dela upp arbetskraften i ett A- och ett B-lag och att förutsätta att problemen för det s. k. B-laget måste klaras genom AMS-åtgärder är uttryck för en oroväckande syn på arbetande människor. Om vi får fart på hela ekonomin kan vi suga upp en mycket stor del av den restarbetslöshet som finansministern brukar tala om.

Som motargument gjorde finansministern gällande att vi har väldigt goda vinstkonjunkturer, och han sade sig vilja glädja mig med att citera en notis ur Svenska Dagbladet av i dag. Jag blir kanske ännu gladare om herr finansministern citerar förnuftiga notiser ur Dagens Nyheter, för där är sådana mera sällan förekommande. I Svenska Dagbladet skulle emellertid ha uppgivits att företagsvinsterna nu ökat med 44 procent. Ja, jag tror att det kan vara en riktig siffra då det gäller storföretagen. Men vi har förut diskuterat sådana här procentsiffror, finansministern och jag, och jag har då påvisat att om man i ett ingångsskede har en alltför låg vinstnivå och den sedan sjunker med 50 procent, då krävs det en 100-procentig vinstökning för att man skall komma upp till den alltför låga siffra där man låg när den här utvecklingen började. Det är väldigt farligt att hantera procentsiffror på det sätt finansministern gör. Man kan lätt lura folk i fråga om vad det verkligen gäller.

Det allvarliga är ju att hemmamarknadens små och medelstora företag har en generellt alltför låg lönsamhet. Det beror bl. a. på att socialdemokraterna har lagt nya bördor på de här företagen — en fyrdubblad löneskatt t. ex. — och det har i sin tur lett till ett lågt nyföretagande, till att arbetsplatser har slagits ut snabbare än nya kommit till. Socialdemokraternas negativa näringspolitik har haft en god del av skulden till den här utvecklingen.

Vi som har lyssnat till finansministern här så många gånger förut har nästan alltid hört honom presentera den egna politiken som höjden av klokskap medan oppositionens krav har varit höjden av samhällsekonomisk dårskap. Men hur många gånger har inte finansministern under de senaste åren haft fel? 1970, 1971, 1972 — nu är vi inne på 1973.

Jag tyckte emellertid att finansministern var mera nyanserad här i sin muntliga bedömning av läget än vad han är i propositionen 165. Och just propositionen 165 ger mig anledning att påminna om vad som sägs i konjunkturinstitutets höstrapport, som vi fick i går:

”Den ekonomiska utvecklingen i Sverige 1973 erbjuder i åtskilliga avseenden slående olikheter gentemot omvärlden. Påfallande är sålunda att den inhemska efterfrågans tillväxt förefaller att bli lägre 1973 än

1972, samtidigt som en acceleration i efterfrågeutvecklingen ägt rum inom flertalet västeuropeiska länder.”

Det jag återgav är kanske också efterklokhet. Det är i alla fall ett klokt konstaterande, som skall jämföras med den beskrivning som finansministern själv gör i propositionen 165. Och vilka skäl har vi att tro att finansministern den här gången, till skillnad från i våras och 1972 och 1971, skall ha träffat huvudet på spiken i sin ekonomiska bedömning?

Det är mot bakgrunden av den stora osäkerhet som nu råder och av behovet av att få fart på hjulen som vi har föreslagit den generella stimulansåtgärden att sänka mervärdeskatten med 3 procentenheter. Det är en sådan åtgärd vi behöver i stället för att hålla på att plocka med olika åtgärder, som i och för sig alla kan vara befogade -- de är t. ex. angelägna från fördelningsmässig synpunkt -- men som får en betydligt sämre konjunkturpolitisk effekt än en generell stimulansåtgärd på en ekonomi, som inte ger de många människor som vill ha jobb de jobb de önskar få.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! När herr Hermansson på förmiddagen talade om den svenska ekonomin och citerade höstpropositionen ställde han frågan: Förbättras för vem? Prisstegringarna under 1960-talet har ju ökat i en takt som inte bara hotar reallönerna utan vissa år direkt skurit ner konsumtionen för många löntagare. Däremot, sade han, har företagets vinster ökat kraftigt, särskilt under 1973. Så långt är vi överens.

Vi bestrider naturligtvis inte att vi befinner oss i en kapitalistisk högkonjunktur, även om den är ojämn och snart kommer att följas av en ny ekonomisk kris. Men vi säger samtidigt att regeringens perspektiv är för kort. Man satsar på en tillfällig kapitalistisk högkonjunktur. Vi har inte samma tilltro till det privata näringslivet när det gäller att klara sysselsättningen som regeringen uppenbarligen har. För att bekämpa arbetslösheten krävs det statliga insatser.

Vi har tidigare sagt att vi ser planerna på en utbyggnad av NJA i Norrbotten som en framgång, bl. a. för de krav som också vi har framfört sedan många år. Men det räcker inte med detta. Vad som krävs är ett stort samhällligt program för att höja sysselsättningen under 1970-talet, och det går inte omvägen över det privata näringslivet, som inte kan lösa problemen. Det är självklart, eftersom privatföretagarna inte klarar sysselsättningsfrågorna trots att löntagarnas pengar pumpas in i företagen i form av bidrag och subventioner.

Vi har sagt att ett sådant program som vi förordar måste innehålla nya statliga industrier, och det skall vara industrier som inte bara byggs upp efter privatkapitalistiska lönsamhetsprinciper utan grundas på samhällliga behov. De skall främja den ekonomiska tillväxten, de skall lokaliseras där det behövs arbetstillfällen, de skall bidra till att få balans i orter med ett ensidigt näringsliv, och de som arbetar i dessa företag skall ha ett avgörande inflytande över företagen. Allt detta kan naturligtvis bara åstadkommas med en stark politisk styrning, och det är bara med en sådan politik som man kan bekämpa arbetslösheten på lång sikt, inte med slagord om 100 000 nya jobb och heller inte med subventioner som går ut på att göra kapitalägarna rikare.

Samma kritik som vi riktar mot regeringen när det gäller arbetslösheten anser vi att vi kan anföra beträffande bostadsbyggandet och den hyreskris som vi upplever i dag. Hyreshöjningarna måste stoppas och de höga hyrorna måste börja pressas ned. Det är ett krav som många människor reser i dag. Regeringen har under de senaste åren fallit undan för de borgerliga partiernas och näringslivets krav, och det är därför det har blivit stora hyreshöjningar.

Vi säger att målsättningen för en socialt inriktad bostadspolitik måste vara att sänka hyrorna, i första hand i nyproduktionen. Det kan ske genom en statlig bostadsbank som tillhandahåller allt kapital för bostadsbyggandet till en låg och fast ränta. Det kan ske genom förstatligande av den tunga byggnadsmaterialindustrin, det kan ske genom att ge kommunerna bättre möjlighet att driva en aktiv markpolitik och därigenom hindra markspekulation, och det kan ske genom att införa en samhällelig hyreskontroll.

Jag vill i detta sammanhang på nytt ställa frågan till finansministern - vi ställde den på förmiddagen: Hur länge skall människorna behöva vänta på att åtgärder vidtas på de här områdena, åtgärder som är avgörande för om man skall kunna börja pressa ned de höga hyreskostnaderna?

Jag vill ställa ytterligare en direkt fråga: När tänker regeringen tillmötesgå det gamla kravet från Byggnadsarbetareförbundet och från vårt parti om tillskapande av en samhällsbyggnadsbank för totalfinansiering av byggandet, som kan tillhandahålla kapital till låg och fast ränta?

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Herr Fällidin kom i sin replik tillbaka till sina 100 000 nya jobb. Jag brydde mig inte om att ta upp den frågan, eftersom herr Fällidin inför ett par miljoner svenska lyssnare i avslutningsdebatten under valrörelsen ärligt talade om att det inte var fråga om att han inbillade sig att man kunde skaffa fram 100 000 nya jobb så där utan vidare. Det var en målsättning, sade herr Fällidin. Och eftersom herr Fällidin kom fram till att det var en målsättning har jag inte haft anledning att längre polemisera mot honom.

Under 1960-talet skaffade vi fram 300 000 nya jobb - 100 000 nya jobb vart tredje år. Jag räknar med att det bör finnas möjligheter att gå vidare, om inte precis i samma takt så ändå i samma riktning. Det är således svårt att föra debatten om de 100 000 nya jobben när herr Fällidin - kanske efter en realistisk anmärkning från hans företrädare i ämbetet - kom fram till att det var riktigare att tala om det hela såsom en målsättning.

Har vi hamnat mitt i prick med det förslag som regeringen och dess finansminister nu har signerat och lagt på riksdagens bord? Ja, ingen nekar väl er att ha andra uppfattningar om detta. Men när man skall bedöma det här under ansvar - och det skulle jag faktiskt vilja rekommendera herrarna att göra i sin stilla kammare - måste man ta hänsyn till att vi under innevarande budgetår, dvs. fram till mitten av 1974, har ett statligt lånebehov som nu bedöms ligga på 8 miljarder. Vi vet med oss att vi måste ta väsentliga delar av detta på kapitalmarknaden.

Och ni får tro mig på mina ord när jag säger: I detta sammanhang

uppträder de som företräder intresset från jordbrukarhåll och kräver att få en förstärkning av långt kapital till Hypoteksbanken — alltså till det kreditinstitut som skall förse jordbruket med erforderligt långt kapital för investeringar — liksom representanter för det institut som sysslar med exportkrediter, för det institut som sysslar med skeppsbyggnadskrediter och för det institut som har att se till att de medelstora och mindre industriföretagen kan klara sin långa upplåning. Jag är tvingad att konstatera att det inte finns möjligheter att ge dem vad de önskar. Då är det ju bara att lägga samman två och två och konstatera att det är fyra — det är inte fem och det är inte sex.

Vi har gått så långt vi tror att vi kan med den statliga upplåningen mot bakgrunden av var de här pengarna skall tas, och det är speciellt intressant i en högkonjunktur. Sedan kan vi inte gå längre. Skulle ni komma på idén att säga att Sträng har gått för långt — vi skall inte ha en stimulans av den här omfattningen utan den skall vara lägre — är det självfallet att jag välvilligt skall lyssna på er, för då behöver ni inte säga att jag stannar exakt på den prick där jag stannat. Men vi har gått så långt som vi ansvarsmässigt tror att vi kan gå mot den bakgrund jag här redovisat.

Herr Fälldin frågade om jag inte har tänkt på svårigheterna för ett företag vid generationsväxling i avseende på arvsskatten och dess konsekvenser för företagets fortsatta bestånd. Jo, visst har jag det. 1970 lade jag fram en proposition för riksdagen om just de här frågorna — propositionen hade nummer 71, om jag minns rätt. Där gick jag ifrån vad en kapitalskatteutredning — med borgerliga representanter — hade föreslagit och tillgodosåg synpunkter från företagarsidan genom att avstå från skärpningar i kapitalbeskattningen och arvsbeskattningen och i stället genomföra lindringar i fråga om arvsbeskattningen samt bibehålla förmögenhetsbeskattningen för små och medelstora företag. Förmögenhetsbeskattningen är lika bekymmersam som arvsbeskattningen för de mindre företagen.

Sedermera har utredningsarbetet fortsatt, och jag har ett nytt betänkande som ligger på mitt bord. Jag vill minnas att det är herr Hovhammar som i morgon skall få svar på en fråga om vad det blir med detta betänkande, och det vore ju synd att ta från herr Hovhammar den primören genom att avge svaret redan här i dag. Jag inskränker mig till att säga att det finns sannerligen inte några enkla lösningar på detta svåra problem.

En mycket intelligent ekonom har sagt att i stället för att staten tar av de här företagen skatten vid arvsskiftet skall staten ta en hypoteksinteckning i företaget, så att företaget kan fortsätta och staten ändå har fått sitt.

Denne ekonom är känd för att ha litet väl briljanta idéer, och jag har därför inte tagit honom riktigt på allvar när vi diskuterat dessa frågor mera offentligt — vilket jag faktiskt har gjort. Det är svårt att hitta en lösning på detta intressanta problem. Om en företagare går bort och lämnar efter sig en förmögenhet i form av företag och maskiner, skall hans arvtagare då behandlas mera generöst och liberalt än arvtagare till en annan person som har gått bort och som lämnat efter sig pengar

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ang. konjunktur-
politiken, m. m.*

placerade på annat sätt?

Det är denna likställighet i arvsbeskattningen som är ett av problemen, och det är den vi konfronteras med när vi angriper dessa frågor. I en preliminär redovisning av vilka propositioner som kommer att läggas på riksdagens bord har jag sagt att det skall komma ett förslag i dessa frågor från finansdepartementet, och jag inskränker mig till att säga det just nu.

Sedan ställde jag en fråga till herr Fällidin. Det är i och för sig prisvärt, sade jag, om man kan sänka pensionsåldern till 65 år. Det är en god reform, som vi alla med entusiasm kan ansluta oss till. Men den utlöser ett betalningskrav på 1,7 miljarder — om jag minns rätt. Och eftersom det inte räcker att presentera bara halva frågan är det naturligt att jag frågade herr Fällidin om han är beredd att anvisa finansieringen för att genomföra reformen. Då svarade herr Fällidin: Anser inte finansministern att det är rättvist att alla har samma pensionsålder? Det är ju god dag — yxskaf i kvadrat! På det sättet kan man inte föra en debatt. Jag får därför lov att återkomma till herr Fällidin ännu en gång.

Om herr Fällidin menar allvar med denna reform, så räcker det inte med att bara presentera den ena sidan. Han får presentera också den andra. Jag hoppas att utredningen skall lägga fram ett förslag om finansiering. Jag har stora förhoppningar på att utredningen skall vara så realistisk att den gör det. Men det hade varit önskvärt om oppositionsledaren gav sin anslutning till tanken. Då skulle det vara lättare för utredningen att fullgöra sitt arbete, menar jag.

Sedan kan det ligga någonting i vad herr Helén sade, att ju sämre konjunkturpolitik man bedriver, desto svårare blir det för den arbetskraft som har besvärligheter med att få sysselsättning på den reguljära marknaden. Men det är inte om det vi diskuterar. Under de gångna åren då vi har haft en dämpad konjunktur har diskussionen hela tiden stått om hur vi skall använda våra pengar, och här lades det på hösten 1971 fram förslag som kunde värderas till mellan 5 och 6 miljarder. Skall vi använda de pengarna till att försöka omskola dessa människor och anpassa dem till kraven på de platser där efterfrågan finns, eller skall vi använda oss av andra möjligheter? Jag tänker här exempelvis på statsbidraget om 40 procent av arbetslönen för de partiellt arbetsföra som tas emot av industrin. Den s. k. femkronan samt lokaliseringshjälpen i form av bidrag och lån är ett par andra inslag i arbetsmarknadspolitiken. Där har vi använt pengarna, till skillnad mot den generella påspädningen. Det är det debatten rör sig om. Och jag vidhåller att ingen konjunkturuppgång löser de problemen.

Min uppfattning är — och alla i arbetsmarknadsstyrelsens aktiva garde, det må vara dess ledning i Stockholm eller länsarbetsnämndernas ledning som varje dag konfronteras med dessa problem, ger mig rätt när jag säger det — att man löser inte dagens arbetslöshets- och sysselsättningsproblem med generella stimulanser. Vi har nämligen nu blivit mycket mera avancerade i våra anspråk på att klara arbetslösheten, och därför är situationen i dag en annan än den var tidigare. Jag behöver inte gå så särskilt långt tillbaka i tiden för att konstatera att ambitionerna nu är helt annorlunda och våra målsättningar är helt annorlunda och längre

gående än de var tidigare.

Sedan frågade herr Helén om jag menade att kommunerna skall kunna växla från stopp till aktivitet gång efter annan. Ja, det vore ju önskvärt att få kommunerna med på en följsam konjunkturpolitik, men jag är medveten om att det föreligger utomordentliga svårigheter. Den konjunkturpolitik som skall anpassas efter efterfrågan ute i det fria livet får säkerligen statsmakten ensam stå för.

Men det finns en intressant siffra som är värd att nämna, när vi kommer in på detta, och herr Helén kan gärna komma ihåg den: Om man ser på kommunernas s. k. finansiella sparande under 1971 så finner man att situationen var utomordentligt prekär. Landets kommuner hade en uppenbart dålig ekonomi under 1971. Det s. k. finansiella sparandet var klart negativt och representerade mer än 2 miljarder kronor som negativ post. Det har vänt nu under de senaste åren. 1972 års taxeringsresultat var en överraskning, och man räknar med att en positiv utveckling skall äga rum även under 1973. Den negativa siffran på över 2 miljarder för kommunernas finansiella sparande har förvandlats till en positiv siffra på en dryg halv miljard, och det resultatet står sig också under 1973. Det är därför inte uteslutet att kommunerna, såsom utvecklingen av skatteunderlaget och deras ekonomi varit, har möjligheter att följa upp de intentioner som regeringen redovisat i sitt höstförslag och kan hänga med i den utvecklingen mera permanent.

Herr Helén frågade: Kan man i det här läget avstå från att kalla samman en stabiliseringskonferens? Herr Helén har uppmärksammat att situationen inte är speciellt kritisk för 1974. De förslag om en skattesänkning som ligger på riksdagens bord torde rädda oss över det läget. Att situationen blir sämre 1975 är jag medveten om. Därför har jag utfärdat tilläggsdirektiv till den pågående skatteutredningen. Jag vidhåller – och jag tror mig ha goda kontakter med en eller ett par av de avgörande parterna i en tänkt stabiliseringskonferens – att läget inte är sådant att man anser att man får ut någonting av en sådan konferens. Under sådana förhållanden är det en alldeles onödig föreställning, som bara resulterar i besvikelse. Situationen är fortfarande så ömtålig att man har vissa betänkligheter mot att exponera sig i ett förhandlingsskede. Jag tror att vi får försöka leva med den situationen och den atmosfären.

Om jag kunde övertygas om att en stabiliseringskonferens skulle lösa några problem, så skulle jag väl kunna inbjuda till en sådan. Men jag är absolut övertygad om motsatsen, och därför blir mitt svar till herr Helén detsamma som det varit tidigare.

Vad jag nu svarat herr Helén räcker i långa stycken också som svar till herr Bohman. Naturligtvis är det inte tillfredsställande att dela upp landets befolkning i ett A-lag och ett B-lag med tanke på sysselsättningsmöjligheterna. Men tyvärr är livet sådant att vi har människor som på grund av ett eller annat handikapp har svårigheter att fullgöra det arbete som den moderna företagsamheten ställer krav på. Man behöver inte kalla dem för B-laget för det. Man skall självfallet respektera dem som alla andra. Vad jag har sagt är att det tarvas särskilda insatser för att få dem arbetsplacerade, och det torde ingen bestrida. Det är herr Bohmans verbala inlägg i den här debatten som har fört in begreppen A-lag och B-lag i vår diskussion.

Onsdagen den
7 november 1973

Allmänpolitisk
debatt

Ang. konjunktur-
politiken, m. m.

Den 44-procentiga vinstökningen, herr Bohman, sker från ett långt ifrån ofördelaktigt utgångsläge, nämligen år 1972, och därför tycker jag inte att det fanns så särskilt mycket värde i det inlägg som herr Bohman nyss uppbyggde oss med.

Sedan säger herr Bohman: Hur många gånger har inte finansministern haft fel. Man kan väl få tycka något annat och bli respekterad för det. Och jag har sagt: Det har ni rätt att tycka. Men när regeringen och dess finansminister försöker göra bedömningar anlitar vi den ekonomiska expertis som finns, och sedan sätter vi oss ned och diskuterar och funderar. Hela den här ekonomiska situationen har debatterats i finansministerns ekonomiska planeringsråd, och uppfattningarna där har i stort sett varit enhälliga.

I förra numret av Veckans Affärer uttalade sig fem ekonomer – alla var kanske inte enbart ekonomer, men de hade ett stort ekonomiskt kunnande; några var bl. a. företagsledare och bankdirektörer. Dessa var också i stort sett eniga om den här bedömningen. Om detta kan herr Bohman säga: Alla dessa har fel, finansministern har fel, och jag har rätt – och det har herr Bohman rätt att säga. Men vem som kommer sanningen närmast får framtiden utvisa. Skall vi sätta fart på hjulen, säger herr Bohman, är det bättre att sänka momsens med tre procent. Jag tror inte på det. Skall vi sätta fart på hjulen får vi nog rikta pengarna – så att vi har garanti för att det blir fart på dem – och inte gå fram den här generella vägen. Men det får vi diskutera den 6 december när alternativet ligger på riksdagens bord.

Jag vet inte om jag skall ge mig in i en debatt med herr Werner i Tyresö om bostadspolitiken och dess utomordentligt svåra problem. Vi har fått en ny bostadsminister, och det är väl lämpligt att han får debutera med att föra den debatten med herr Werner. Herr Werner är ju själv praktiskt sakkunnig på området. Men jag vill bara göra den lilla stillsamma erinran att den omständigheten att det blir en annan konstruktion av institutet som förmedlar krediter inte gör byggena billigare. Skall man ha billigare nyproduktion får man vidta andra åtgärder – en subvention i en eller annan form.

Vi har en sådan subvention i dag, och den är hög. Vi har aldrig någonsin haft en så kraftig generell subvention av nyproduktionen av bostäder som i dag, och det ligger i paritetslånesystemets karaktär. Sedan byggnadskreditivet är avlyft och hypotekslånen går in, har de nyproducerade lägenheterna sin hyra fixerad efter en basannuitet på 5,1 procent. Dessa 5,1 procent är betalningen för räntan och dessutom amortering – eftersom det är en annuitet. Samtidigt ligger den långa räntan, som är förhållandevis billig i vårt land, på 7,3 och 7,5 procent. Således är det uppenbart att vi enligt det system som i dag föreligger har en kapitalkostnad i bostadsproduktionen som inte har något gemensamt med den ränta som gäller för övrigt i dag. Jag är alldeles övertygad om att herr Werner också vet det.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Först beträffande sänkt pensionsålder. Jag har sagt en gång tidigare och jag upprepar det, att vi är beredda att ta ansvaret för

genomförandet. Låt mig ställa en motfråga: Har finansministern något exempel på att centern har sprungit ifrån finansieringsansvaret för sociala reformer?

I den andra frågan om realisationsvinst och åtgärder vid generations-skiften är jag fullt på det klara med likställighetsproblemet. Jag konstaterar bara att denna likställighet är satt på undantag just när det gäller realisationsvinstbeskattningen, där samhället bestämt sig för att man kan vänta med att ta ut skatten. När principen är bruten där, är det väl tänkbart i andra sammanhang också. Tiden medger inte att jag diskuterar detta ytterligare. Jag bara noterar detta som positivt att finansministern inte har stängt dörren i den här frågan.

Sedan, herr finansminister, vill jag säga att jag har märkt många gånger att ni har haft det svårt med debatten om de 100 000 nya jobben, men det är kanske första gången som finansministern har sagt det så öppet som här i kammaren.

Det har aldrig varit fråga om annat än att vi satt detta med 100 000 nya jobb som ett förstahandsmål. För 1970-talet måste långt fler jobb än så skaffas. Om detta råder numera enighet. De åtgärder som vi föreslår därvidlag är åtgärder för att underlätta nyetablering och utvidgning. Det är motioner med det innehållet som vi har väckt nu.

Finansministern säger att han som finansminister hela tiden måste titta på vad det finns för utrymme på kapitalmarknaden, eftersom varje ökat statligt behov där tränger ut något annat. Innebär det verkligen att åtgärder av den typ som vi föreslår och som skulle innebära fler jobb hör till sådant som skulle få vika undan? Det vore intressant att få veta finansministerns bedömning där, för i den översikt som finansministern gjorde förklarade han att om man skulle klara en ökad sysselsättning med den offentliga sektorn stod det fullt klart att kommunerna skulle behöva låna till investeringarna.

Då är min motfråga: Om vi genom åtgärder av den typ som vi föreslår och som delvis är av generell natur, jag medger det, kan få en högre sysselsättning i näringslivet, delar inte finansministern uppfattningen att vi då lägger en god grund för att kunna expandera när det gäller den offentliga sektorn? Innebär inte det att kommuner, landsting och stat den vägen får bättre möjligheter än nu att gå vidare när det gäller den offentliga sektorn? Det är det sambandet som jag tycker är helt uppenbart.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Diskussionen om kampen mot arbetslöshet har framför allt gällt hur man skall bete sig inför en konjunktursvacka. I ett sådant läge är en generell stimulans nödvändig för att hålla efterfrågan uppe. Sådant var läget hösten 1971; det var ett annat än hösten 1973. Det viktiga är att undvika sådana djupdykningar i konjunkturen och sysselsättningen som då kom. Annars drabbas de svagaste hänsynslöst. Det är för övrigt precis den slutsats som dras i den socialdemokratiska gruppens näringsrapport.

Vi noterar att när tiderna sedan blir bättre genom en framgångsrik konjunkturpolitik eller av andra skäl är det fortfarande de sämst ställda,

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ang. konjunktur-
politiken, m. m.*

de som har de största svårigheterna, som sist får chansen till nya jobb. Många får den aldrig. En del av dem som ännu drabbas av restarbetslöshet fick dråpslaget genom att just deras marknad dök så djupt 1971–1972.

Vi sade inte nej, herr Sträng, till de selektiva åtgärderna den gången. Vi sade att en del av de selektiva åtgärderna kanske inte skulle bli nödvändiga om man gjorde en sådan generell satsning som vi den gången föreslog. Det tycker jag faktiskt finansministern kunde hålla i minnet.

Sedan var det förbluffande att finansministern här i kväll var så negativ till en stabiliseringskonferens inför 1975–1976. Han sade: Den löser inga problem – jag är övertygad om motsatsen. Som om den skulle skapa problem. Så illa kan det ju inte vara. Om man som finansministern räknar med att en stabiliseringskonferens skall äga rum i själva förhandlingskedet är det inte bra – då är det klart att man inte, som finansministern säger, vill exponera sig. Men vad vi hela tiden har talat om är en stabiliseringskonferens på gott tidsavstånd från själva avtalsrörelsen, där regeringen presenterar vad den avser att göra för att under avtalsperioden bevara balansen och vilka åtgärder den är beredd att sätta in mot inflationen och där man sedan resonerar sig samman om det samhällsekonomiska utrymme som står till förfogande. Under själva avtalsrörelsen skall sedan parternas fria tävlan avgöra hur resurserna skall fördelas.

Är det inte bedrövligt att vi skall behöva gå i clinch om detta? Skall lotten verkligen behöva avgöra vad som är riksdagens mening om den saken?

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Vem som har rätt och vem som har fel får framtiden utvisa, förklarade finansministern. Och det är naturligtvis rätt. Men det är allvarligt om missbedömningar upprepas alltför ofta. Jag skall tillåta mig att återge några av Gunnar Strängs *egna* konjunkturprognoser under hela det skede då oppositionen begärde åtgärder mot arbetslösheten. Jag har gjort det förut men inte här i kammaren.

15 mars 1971: "Jag skulle bli ytterst förvånad om jag inte blir sannspådd om en konjunkturuppgång under slutet av året."

23 juli samma år: "Det finns absolut ingen anledning till panik."

17 september: "Hittills har inget hänt som desavouerat min konjunkturbedömning i våras om en uppgång i slutet av 1971 eller åtminstone 1972."

31 oktober: "De insatta åtgärderna kommer att återföra sysselsättningen till normal nivå."

13 november 1971: "Arbetslösheten är inte anmärkningsvärt hög."

11 januari 1972: "Vi går mot bättre tider."

17 april 1972: "Den optimism som visades i finansplanen för några månader sedan har under den senaste tiden ytterligare befasts."

1 maj 1973: "Arbetslösheten har varit för stor 1971–1972. Det är jag den förste att erkänna." – Den *siste* skulle det väl egentligen ha stått.

Jag läste upp detta med tanke på vad finansministern sade i början av sitt anförande, när han kritiserade oppositionen. Han talade om "efterklokhetens hela briljans".

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sträng svarade undvikande på min fråga om en statlig bostadsbank. Jag beklagar det eftersom jag tror att den banken är nödvändig. Som jag sade tidigare i dag skall vi inte låta de borgerliga partierna få skjuta på bostadspolitikerna från vänster i fortsättningen.

Låt mig läsa in till protokollet vad som står att läsa i det nummer av tidningen Byggnadsarbetaren, som vi har fått i våra händer i dag: "Bostadsfinansieringen måste dels klaras av på ett enda ställe och dels med ett enda lån som täcker hela byggnadsperioden, så att vi helt kommer ifrån problemet med att lyfta av de korta lånen, byggnadskreditiven. -- --"

Hela kreditpolitiken är anpassad till den situation vi hade för 20 år sedan, men tekniken, arbetsmarknadspolitikerna, löneförhållandena m. m. utvecklas hela tiden. Kreditförsörjningen är helt enkelt inte lämpad för dagens byggande. Under nästa år måste det komma konkreta förslag om en enhetlig finansiering av bostadsbyggandet, dvs. en samhällsbyggnadsbank. -- --

Det har hittills inom byggsektorn gjorts en hel del åtgärder som var för sig är rationella och bra. Men kostnaderna har inte blivit lägre för det, därför att kapitalförsörjningen inte har ordnats på ett smidigt sätt. Byggnadskreditiven fördröjs månader och år, med dyra räntekostnader som följd. Det innebär ju att man inte får ut effekterna av samhällets förbättrade möjligheter att planera byggandet."

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Självfallet bör detta meningsutbyte bli kortare och kortare. Det finns ju interpellanter som har en del att kommentera i mina interpellationssvar.

Jag vill emellertid gärna ge herr Fälldin en eloge. Det var ett välgörande besked som vi fick från honom. Framläggs ett förslag om sänkt pensionsålder, förklarade herr Fälldin, skall han ställa upp och ta de finansiella konsekvenserna av detta. Vi har, sade herr Fälldin, inom centerpartiet aldrig tvekat om att betala vad det sociala reformarbetet kostar. Jag hoppas att herr Fälldins friska besked står sig även framöver och inte -- för att citera en tidigare talare i dag -- övergår i eftertankens kranke blekhet.

Om man bjuder över på regeringens proposition 165, utlöser man onekligen omedelbart en ökad kostnad, som kan betalas endast via en ökad statsupplåning. Man kan naturligtvis teoretiskt säga att detta är pengar som så småningom kommer tillbaka. Men det kommer att ta sin tid, för man kommanderar inte utan vidare fram arbeten åt den arbetskraft som det är svårt att sysselsätta.

Herr Helén förklarade, om jag fattade honom rätt, att det var beklagligt om vi via lottning skulle avgöra huruvida vi skall ha en stabiliseringskonferens eller inte. Det finns naturligtvis andra ting som är värdigare att lotta om. Jag kan hålla med herr Helén om att det inte är så särdeles lustigt att lotta om en stabiliseringskonferens. Skall vi få ut någonting av en sådan konferens, bör man nog inte *dras* in i den. Den omständigheten att manlottar om det skall bli en konferens eller inte är

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ang. konjunktur-
politiken, m. m.*

ju ett uttryck för att hälften av denna kammare ändå anser att konferensen är onödig. Jag tror inte att vi får ut något positivt av en stabiliseringskonferens, som kommer till på sådana premisser. Men om herr Helén säger att vi skall lotta till varje pris, får vi väl underkasta oss detta.

Det var en imponerande källforskning i mina inlägg som herr Bohman presterade. Jag förstår att medhjälparna på kansliet varit flitiga som bin under de senaste veckorna för att dra fram allt detta. Tiden är dock för långt gången för att jag skall kunna ta upp varje sådan bedömning samt skissera bakgrund och resultat. Jag skulle ändå till mitt försvar kunna säga att den försiktighet som har präglat finansministern i dessa bedömningar har lett till att vi inte befinner oss i den sämsta av alla situationer, dvs. en arbetslöshet och en dålig valuta-reserv, ett underskott i bytesbalansen och en prisstegring som är högre än i dag. Många nationer befinner sig i det läget, kanhända därför att de varit litet för lättsinniga i sitt handlande med avseende på ekonomin.

Jag säger än en gång till herr Werner i Tyresö att det är tämligen meningslöst att ta upp den bostadspolitiska debatten. Vi får tillfälle att återkomma till den. Tre stora utredningar har dessa frågor under behandling, nämligen boendeutredningen, bostadsfinansieringsutredningen och bostadsbeskattningsutredningen. Jag har i propositionen 165 själv skrivit ett par rader om att man i denna fråga får lov att avvakta utredningarnas resultat så att man kan bedöma hela det bostadspolitiska problemet i ett sammanhang. Problemet går inte att lösa bitvis. Den uppfattningen har sedermera styrkts av bl. a. Byggnadsarbetareförbundets ordförande, som herr Werner hänvisade till i denna speciella fråga om bostadsbanken.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret, ett ganska kortfattat sådant, på den interpellation som jag hade framställt.

Bakgrunden till de frågor som jag riktat till finansministern har diskuterats mycket. De stora svårigheter som vi har haft med sysselsättningen under de senaste åren är väl kända, och det finns anledning att försöka tänka igenom deras orsaker för att få bättre möjligheter att hantera utvecklingen på ett rimligare sätt när man kommer in i nästa konjunkturfas. Och där kan vi ju befinna oss närmare nya svårigheter än vad som är önskvärt, helt enkelt därför att den högkonjunktur som under ett par år nu har gjort sig gällande i andra länder visar en del tecken att mattas utan att vi någonsin har fått riktig fräs på vår ekonomi. Det gäller verkligen att försöka dra lärdom av de erfarenheter som vi har gjort under de senaste åren för att veta hur man bäst skall hantera sig själv i fortsättningen.

Jag tycker att herr Sträng, även om han nu förlängde sitt interpellationssvar genom att tala bra länge innan han kom till själva svaret och låta det anförandet utgöra en del av svaret, tog ganska lätt på en del av de som jag tycker intressanta frågor som finns att begrunda.

När det gäller det allmänna spørsmålet om vad vi skall göra ifall världskonjunkturen skulle komma att vika ganska snart säger herr Sträng

Onsdagen den
7 november 1973

---

*Allmänpolitisk
debatt**Ang. konjunktur-
politiken, m. m.*

helt allmänt, att regeringen alltid måste föra en i förhållande till konjunkturutvecklingen balanserande ekonomisk politik. Det är klart att på den punkten är herr Sträng och jag helt ense, men eftersom herr Sträng fattade sig så kort kanske det räcker för mig att påpeka att vad herr Sträng säger att man måste göra har herr Sträng under de senaste åren ganska ordentligt misslyckats med.

På den andra frågan, om vilka slutsatser som man skall dra av svårigheterna att häva arbetslösheten, svarar herr Sträng att min hänvisning till den höga arbetslösheten är felaktig, eftersom sysselsättningen har varit hög. Men att förneka att det varit en hög arbetslöshet måste väl ändå anses vara att ta alltför lätt på det hela, herr Sträng. Om man inte åtminstone i efterhand erkänner att det har funnits problem, så tror jag att man allvarligt minskar sina möjligheter att bemästra problemen. Det kan möjligen vara det som också har gjort att regeringen varit så pass litet framgångsrik under de här åren. Herr Sträng har låst sig i de olika förutsägelser som herr Bohman läste upp. Herr Sträng har knappast ens nu velat erkänna att här verkligen har varit svårigheter. Låser man sig på det viset i felaktiga bedömningar bara därför att den politiska oppositionen – för en gångs skull, kanske herr Sträng skulle tycka – varit litet klyftigare än man själv, då blir svårigheterna mycket större än de behöver vara.

Det argument som herr Sträng kör med, att vi inte skall oroa oss så mycket över vår arbetslöshet därför att vi har procentuellt sett i förhållande till andra länder en högre sysselsättning, är inte vidare hållbart. Om jag sade i en debatt med herr Sträng att i Tyskland har man flera sysselsatta än vi har i Sverige, så skulle herr Sträng med rätta svara mig att det inte är så märkvärdigt, eftersom det finns så många flera arbetssökande i Tyskland. Den invändningen är som sagt helt riktig, men därför kan man med precis samma rätt göra gällande att det finns procentuellt sett så många fler arbetssökande i Sverige än det gör i andra länder och att det självfallet också borde finnas procentuellt sett fler sysselsatta.

Vi har ju här medvetet fört en politik, framför allt skattemässigt, som mer eller mindre har tvingat folk ut på arbetsmarknaden. Andra länder har inte fört den politiken. Men om vi nu tvingar ut folk på det viset, måste man väl också som finansminister rimligen ta konsekvensen och se till att det skapas sysselsättning, så att människorna inte bara hamnar i omskolning eller beredskapsarbeten och så att inte allt fler blir förtidspensionerade trots att de egentligen skulle vilja fortsätta att arbeta. Man kan inte föra en sådan skattepolitik som herr Sträng gjort och sedan bara rycka på axlarna och säga, att det här med arbetslösheten behöver vi inte ta så allvarligt på, eftersom det mest är fruntimmer som söker sig ut på arbetsmarknaden. Jag tycker att det är en felaktig inställning hos herr Sträng.

I min interpellation frågade jag också vad finansministern anser att man behöver göra för att underlätta nyföretagandet och förbättra de mindre och medelstora företagens ställning. Här har finansministern två synpunkter. Den första går helt enkelt ut på att det inte finns några kreditvärigheter för de mindre och medelstora företagen, eftersom

Onsdagen den
7 november 1973

Allmänpolitisk
debatt

Ang. konjunktur-
politiken, m. m.

”regeringen ständigt följt utvecklingen”. Den andra synpunkten är att man inte behöver bekymra sig över någon nedgång i nyföretagandet, eftersom det, som det heter i svaret, under senare år har varit ett synnerligen livligt intresse för bolagsbildningar.

Jag blir lika häpen när herr Sträng nu kommer med det argumentet som jag blev när han framförde det i den ekonomisk-politiska debatten i TV under valrörelsen – även då gjorde herr Sträng gällande att man kunde vifta bort farhågorna för ett sviktande nyföretagande, eftersom det är en så väldig fräs på bolagsbildningarna. Även om herr Sträng i den debatten erbjöd mig att få låna en minut av hans tid, hann vi i TV-debatten inte resonera igenom detta. Men nu kan vi göra det.

Jag tror inte att antalet bolagsbildningar är något rimligt mått på nyföretagandet. Tror herr Sträng verkligen det? Jag kan inte neka till att jag är häpen över att herr Sträng – eller vem det nu är som har skrivit detta interpellationssvar – ärligen skulle tro att statistiken över bolagsbildningar är något bra mått på nyföretagandet. Herr Sträng har antagligen hört talas om ”skrivbordsbolag”. Tror herr Sträng att det förhållandet att det bildas en mängd skrivbordsbolag är något tecken på att det för närvarande är ett verkligt skjut i ekonomin? I TV-debatten ställde sig herr Sträng helt oförstående inför synpunkten att bolagsbildningar inte utgör något tecken på ett livligt nyföretagande. Jag gjorde för min del gällande att en stor del av anledningen till denna bolagsbildning är skattetekniska synpunkter. Man är t. ex. i småföretag, handel och jordbruk illa drabbad av den faktiska sambeskattningen, och för att slippa ifrån de orättvisor som den faktiska sambeskattningen innebär sätter man sig själv på bolag. Men det innebär ju inte att det händer någonting i någon intressant bemärkelse. Jag har svårt att förstå att herr Sträng inte har detta alldeles klart för sig, eftersom herr Sträng själv föreslagit att man skall höja minimiaktiekapitalet från 5 000 till 50 000 kronor. I propositionen härom sade herr Sträng att anledningen härtill är att många bolag bildas inte för att idka någon verksamhet utan för att man skall uppnå skattefördelar. I lagutskottets betänkande nr 19 i år sammanfattas herr Strängs proposition i följande ord: ”I ökad utsträckning har bolag tillkommit med verksamhet av ringa omfattning eller av sådan beskaffenhet att det inte är fråga om egentlig näringsverksamhet.”

Om herr Sträng skriver en sådan proposition – och det ligger en hel del i att han gör det – är det väldigt konstigt om han sedan bara rycker på axlarna åt farhågorna för ett sviktande nyföretagande och hänvisar till att det bildas så många bolag. Om det verkligen vore så att herr Sträng trodde att alla dessa bolagsbildningar representerade ett nyföretagande, måste ju herr Sträng vara ytterst oroad över konsekvenserna av höjningen av minimiaktiekapitalet.

Jag tycker att det är konstigt att man kan vara finansminister utan att vara medveten om de gedigna undersökningar som gjorts på olika håll beträffande det sviktande nyföretagandet. Att det inte finns något nyföretagande är allvarligt inte minst med hänsyn till de nytillkommande grupperna på arbetsmarknaden – speciellt de kvinnor och ungdomar som vi talat om tidigare i dag. Det är allvarligt därför att nya företag får förutsättas komma att anställa framför allt nytillkommande arbetskraft.

Herr Sträng hade också en annan synpunkt, nämligen att det inte var några problem för mindre och medelstora företag. Herr Sträng sade att de kan låna "eftersom han följer utvecklingen". Att herr Sträng följer utvecklingen medför inte nödvändigtvis någon garanti för att det är lätt att låna. Eller menar verkligen herr Sträng det?

Det finns också många andra svårigheter för mindre och medelstora företag än frågan om huruvida man kan låna eller inte. Skatterna är ganska hårda, extra hårda för mindre företag. Vi har redan talat om den faktiska sambeskattningen. Den ständigt växande uppgiftsskyldigheten i olika statistiksamlade organ har herr Sträng antagligen hört talas om. Den plågar mindre och medelstora företag därför att dessa inte har folk som kan syssla med sådana blanketter. Löneskatterna drabbar säkerligen mindre och medelstora företag som är arbetsintensiva relativt sett mycket hårt. Alla de olika företagsbidrag, som utgör en flora som snart börjar bli lika tjock som Linnés sexualsystem och som utbetalas till företag, har den egenheten att de framför allt gynnar de större företagen. Herr Sträng hinner inte ringa till alla små textillfabrikanter, men herr Sträng eller Rune Johansson hinner sätta sig ned och hålla presskonferens med de verkliga storföretagarna i branschen. Detta anger något av de svårigheter som finns i branschen.

När man ser dessa saker, blir man inte förundrad över att nyföretagan- det sviktar. Och sedan har vi det särskilda problem som har blivit aktuellt i dagarna och som uppstår när arvsskatter och förmögenhetsskatter för de mindre och medelstora företagen gör att det blir svårt med generationsskiften. Man får då en lång rad av fusioner, något som herr Sträng tidigare i debatten ville vifta bort. Han sade, att det mest var fråga om att den gamla företagsledningen inte var så skicklig och att företaget därför höll på att gå över styr. Jag tror inte att det är den verkliga förklaringen. Snarare är det ekonomiskt rent omöjligt att klara ett generationsskifte, varför man säljer undan till något större företag. Vi tycker att detta är beklagligt, eftersom vi är mot maktkoncentration inte bara på statlig sida såsom det sagts tidigare i debatten här i dag utan förvisso också när det gäller privata verksamheter.

Jag hade även en annan fråga som gällde AMS. Jag frågade om herr Sträng var intresserad av att göra någon utvärdering av AMS-politiken. Eftersom vi haft så mycket av sådan verksamhet under de senare åren men det samtidigt visat sig vara ganska invecklat och svårt att få något resultat på denna väg, vore det intressant med ett klargörande. En anledning till att herr Sträng enligt herr Bohmans tidigare lista spått så pass fel kan ju vara att han haft en övertro på slagkraften hos satsningar på AMS och annat, något som man läser om i socialdemokratiska läroböcker på detta område.

Men herr Sträng är inte villig att utlova någon sådan granskning av AMS-politikens verkningar. Han säger att den är föremål för en fortlöpande uppmärksamhet. Jag är inte riktigt säker på vad som döljes bakom denna upplysning. Men det vore bra om herr Sträng ville passa på att delge kammaren sina egna slutsatser. Vi är inte så oerhört betjänta av enbart det faktum att herr Sträng följer frågan med uppmärksamhet. Det är ju ett minimikrav. Vad som vore intressant för en utformning av en

politik på sikt är att vi alla får ta del av de erfarenheter som finns. Herr Sträng kan ju bidra till ett sådant meningsutbyte när man framställer en sådan fråga som jag gjort.

Även om herr Sträng följer utvecklingen som han säger, undrar jag om det finns något material som i så fall skulle kunna läggas fram. Jag är inte medveten om att någon systematisk utvärdering gjorts av den här politiken. Finns det någon sådan systematisk utvärdering, herr Sträng, eller behövs det inte någon? Om en sådan finns är det förvånande att ta del av en hel del av de tankegångar som har framförts från olika håll när det gäller AMS-politiken med bidrag till företag osv.

Vid Träindustriarbetareförbundets kongress för någon månad sedan framkom både det ena och det andra som ger stöd åt mitt uttalande, att det behövs en grundlig granskning av vad som egentligen har hänt inom ramen för denna typ av ekonomisk politik. I kongressstrycket står att läsa vad jag bl. a. också anförde i min interpellation: "Den förda politiken på det näringspolitiska området har enligt vår uppfattning alltmera fått karaktären av socialbidrag till företagen." Det är väl allvarligt när man säger så från Träindustriarbetareförbundet, i varje fall tycker jag det är allvarligt. Vidare: "Vi har kommit så långt att det snart inte finns ett företag som låter hjulen rulla, om man inte får pengar från staten." Samtidigt har vi för en stund sedan hört herr Sträng säga att det är ingen idé att de borgerliga går omkring och föreslår att man skall sprätta ut pengar till företagen. Så sade man också från socialdemokratiskt håll under valrörelsen. Men det här är alltså vad Träindustriarbetareförbundet tycker om den socialdemokratiska politiken, dvs. att det knappast finns ett hjul inom företagen här i landet som snurrar utan att det har varit ett litet statligt bidrag därtill.

Vid Träindustriarbetareförbundets kongress sade man också följande: "Detta innebär i realiteten, att man med hjälp av statliga medel flyttar arbetslöshet från en ort till en annan." Det är ju också en ganska allvarlig kritik mot den förda selektiva politiken. När ett fackförbund som Träindustriarbetareförbundet har denna uppfattning vore det väl anledning för herr Sträng, om han har ett utredningsmaterial, att verkligen visa upp det. Om herr Sträng inte har det är det uppenbarligen icke tillräckligt att bara lova att han fortlöpande följer verksamheten.

Herr Bertil Olsson själv yttrade i ett föredrag förra året någonting som verkligen tål att begrundas: "Det är alldeles självklart, att när den selektiva arbetsmarknadspolitik omfattar så mycket av den totala sysselsättningen, så kommer man inte ifrån att ställa frågan, huruvida det är riktigt att denna ensidigt skall bära hela bördan eller om man inte också skall föra en annan generell ekonomisk politik för att bättre utjämna balansen mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft."

Osäkerheten i fråga om AMS-politiken förstärks också av de rapporter som finns. Samtidigt som man med AMS-pengar bestämde sig för att starta den omdiskuterade skidfabriken i Boden räknade man kallt och i hemlighet med att lägga ned skidfabriken i Lindesberg. Det kan möjligen utgöra bakgrunden till ett av de uttalanden som jag citerade från Träindustriarbetareförbundet, att det här bara innebär att man flyttar arbetslösheten från det ena stället till det andra.

Dessa AMS-bidrag har fått en oerhört stor omfattning. Beräkningar, som redovisades för någon tid sedan, visar att under åren 1969–1971, innan bidragen hade fått den nuvarande omfattningen, fick företagen i form av olika bidrag lika mycket pengar som de skaffade sig genom nyemissioner av aktier. Då hade man ändå inte räknat in kommunernas bidrag i olika former. Man hade bara räknat in AMS:s olika lokaliseringsbidrag, inte någon annan AMS-verksamhet.

Detta är egentligen häpnadsväckande. Det ger ett speciellt eftertryck åt den förundran som jag redan har uttalat, hur man under valrörelsen från socialdemokratisk sida så ofta kunde säga att borgerligheten bara sprätter ut pengar till företagen. Den som verkligen sprätter pengar till företagen med sådana här selektiva åtgärder, vilka framför allt gynnar de stora företagen, det är händelsevis socialdemokratin genom sin näringspolitik. Det vore exempelvis mycket bättre att sänka ATP-avgiften för äldre arbetskraft eller att sänka löneskatten i stödområdet.

Det är väldigt konstigt att jordbrukare och mindre företagare i Norrland betalar rejäla löneskatter till herr Sträng, som han sedan skickar tillbaka i form av olika bidrag framför allt till de stora företagen. Jag tycker det är en förfärligt konstig politik, tycker inte herr Sträng det? När Ni försvarar denna uppläggning pekar Ni på att det skall komma en fabrik till Gällivare; hur skulle den ha kunnat komma dit om det förts en borgerlig politik? Men hur många projekt är det som inte kommit till stånd på grund av att jordbrukare och småföretagare, som varit drabbade av höga löneskatter, inte fått sina bidrag? Hur många har gått i kvav av denna anledning och utplånats från kartan? Det behövs olika punktsatser, olika selektiva åtgärder, men man skall använda dem till att rätta till förhållanden där det gått snett. Man skall inte föra en politik som gör att det alltmera går snett och sedan hoppa in med stödåtgärder i efterhand.

Herr talman! Om herr Sträng haft större framgång med den ekonomiska politiken de senaste åren än han haft och om väljarna i valet hade visat större förtroende för hans ekonomiska politik skulle jag bättre förstå att han behandlar de frågor jag ställt i interpellationen med en viss lättvindighet. I själva verket borde finansministern verkligen begrunda dessa ting då man, som herr Fälldin och herr Bohman tidigare sagt, kan ifrågasätta om finansministern enligt parlamentariska regler verkligen skulle vara finansminister.

Så här dags får man banta sitt anförande litet och det är nog till kammarens glädje. Men det är en sak som jag skulle vilja ha sagt som inte hör till själva interpellationen. Det gäller prisstegringarna. Det är ett mycket allvarligt aktuellt problem. Sverige ligger vanligen på toppen i inflationsligan. Det är bara högkonjunkturen utomlands under de senaste åren, som vi stått vid sidan om, som kommit att innebära att Sverige tillfälligtvis hamnat bland de länder som haft en lägre prisstegringstakt. Men det finns allvarliga risker för att allt kan återgå till det gamla, att vi på nytt hamnar i toppen. Det är nödvändigt att göra något åt det. Vi kan inte acceptera att inflationstakten ökar på det sätt som alla tecken tyder på. Först krävs det att man satsar på konkurrensen, för att få de prisåterhållande verkningarna. På byggsidan är det mycket lätt att se hur

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ang. konjunktur-
politiken, m. m.*

kostnaderna åker i höjden om man sätter konkurrensen ur spel. Prisregleringar kan i vissa fall behövas, men man skall inte tro att man med dem åstadkommer något verkligt hållbart. Verkningarna kan bli de omvända.

Näringsfrihetsombudsmannen har, enligt pressen — och om detta är riktigt gör han rätt i det — börjat fundera på vilka de prishöjande verkningarna kan bli när man med olika priskontroller pressar samman företagen i ett osunt branschsamarbete.

Den andra synpunkten jag skulle vilja framföra när det gäller att hejda prisstegringar gäller växelkurserna. Debatten utgår från att det i utlandet förekommer väldiga prisökningar, som vi via importen kommer att få in i landet och att det är inget att göra åt saken. Men det är det. Om man vill låta bli att importera prisökningarna kan man skriva upp den svenska kronan. Om man verkligen för, herr Sträng, en ekonomisk politik som är så bra att det endast beror på utlandet att vi får en snabb inflation måste det innebära att den svenska kronans värde skulle kunna skrivas upp. Då skulle vi icke få dessa utländska prisökningar att slå igenom i den svenska prisnivån. Om man inte fört, herr Sträng, en sådan växelkurspolitik går det inte att i efterhand försöka svära sig fri genom att göra gällande att prisstegringarna beror på utlandet. Om vi inte fört en sådan politik att vi är i stånd att skriva upp den egna valutan, måste det bero på att prisstegringsimpulserna i den egna ekonomin är minst lika starka som de är i utlandet.

En tredje synpunkt i detta sammanhang är att en politik mot prishöjningar fordrar att man uppmuntrar en utbyggnad av produktionsapparaten. Endast på det sättet kan man få ett näringsliv som är i stånd att klara olika kostnadsstegringar och löneökningar utan att skicka dessa vidare i form av prishöjningar. För att åstadkomma denna utbyggnad spelar sparandet en stor roll. Sparandet fordras för att man skall kunna få pengar för en utbyggnad. Det är därför som jag i pressen har fått det intrycket att herr Sträng klagat på sparandet. I dagens debatt har han emellertid anslagit andra tongångar. Men det är utomordentligt viktigt att slå fast att det ingalunda är så att man kan klaga på det höga sparandet.

Det är fel att försöka få en ursäkt för konjunkturmissslyckanden genom att peka på ett högt sparande. Det är lika fel som när herr Palme under valrörelsen försökte skylla arbetslösheten på invandrarna. Sparandet är i stället något som gör det möjligt för oss att bygga ut produktionsapparaten och få det bättre. Om något varit fel i den ekonomiska politiken är det att man inte tagit chansen — om de som sparat haft lust och villighet härtill — till att stimulera fram de olika investeringar som hade behövts.

Vidare, herr talman — det är den fjärde synpunkten på vad man skall göra för att dämpa prisökningar — behövs det rimligare skatter. Om man t. ex. sänker momsens, får det utan tvivel en prissänkande verkan. Har man lägre inkomstskatter kan löneökningarna och kostnadsstegringarna hålla sig inom rimligare gränser.

Jag ber avslutningsvis att få instämma i vad Bertil Ohlin skrev i dag i Dagens Nyheter, där han framförde ett krav som jag gärna skall upprepa. Han framhöll att vi borde halvera inflationen. Det är också möjligt med en riktig ekonomisk politik att halvera inflationen.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Ja, på en punkt hade väl herr Burenstam Linder rätt, nämligen när han antog att kammarens ledamöter skulle bli glada om han bantade ned sitt anförande. Jag skulle kunna bidra till en sådan strävan genom detta lilla inlägg.

Herr Burenstam Linder frågar: Vad gör vi om världskonjunkturen viker? Ja, tekniken tror jag att vi i stort sett har lärt oss. Frågan är i vilken grad man väljer att sätta in åtgärderna. Det blir en bedömning med hänsyn till det läge där man skall sätta i gång aktionen.

Vidare tycker jag nog att det vore lättare att diskutera med herr Burenstam Linder – även om jag inte alls är överraskad, ty han brukar använda en sådan debattordning – om han vore litet mera seriös i sitt sätt att argumentera. Jag har i dag i mitt inledande anförande sagt att arbetslösheten fortfarande är för hög och att våra förslag till riksdagen när det gäller aktiveringen av den offentliga sektorn och en bibehållen aktivering av den privata industrin motiveras av att vi vill komma till rätta med arbetslöshetsproblemet. Jag säger i mitt svar till herr Burenstam Linder: "Herr Burenstam Linder beskriver sysselsättningspolitiken under senare år som ett misslyckande. Det är emellertid ett faktum att vi haft en i förhållande till den arbetsföra befolkningen högre sysselsättning i vårt land än i andra jämförbara länder. Detta innebär ändå inte att förhållandet varit tillfredställande, utan målet för regeringens ekonomiska politik måste ständigt vara att bringa ned arbetslösheten till den minsta möjliga."

Men eftersom jag har den läggningen att jag alltid vill gå in i materialet och inte bara dra svepande generella slutsatser, tillät jag mig i mitt inlägg att lägga ut texten litet grand om arbetslöshetens konturer, konstruktion och problem. Men kom ihåg vad jag har sagt i de båda inlägg som jag har gjort här i dag!

Då ställer sig herr Burenstam Linder i talarstolen och säger: "Herr Sträng anser att arbetslösheten skall man inte ta så allvarligt. Den gäller ju bara fruntimmer osv." Det är hans sätt att argumentera. Jag har många gånger tidigare försökt få herr Burenstam Linder på bättre tankar, och eftersom jag är en envis person i sådana här avseenden kommer jag att fortsätta med att försöka uppfostra herr Burenstam Linder i debattekniken så att vi kan tala ungefär samma språk när vi diskuterar.

Bolagsbildningen är ju det enda sättet för oss att få en egentlig redovisning av hur man har det i fråga om expansionslusten hos företagandet i vårt land. Jag är väl medveten om att bara en redovisning av bolagen inte ger ett tillräckligt klart besked om hur många seriösa nyföretagare det finns. Jag behöver inte lägga ut texten mera om det; jag tror att herr Burenstam Linder blir mera plågad än jag, ifall vi ger oss in i skatteflyktsaspekterna i samband med den här bolagsbildningen.

Men vad jag upplever för närvarande är att det från allt fler håll väcks ett krav på nyetableringskontroll därför att företagandet är litet snabbare än vad de etablerade branscherna anser vara bra och erforderligt. Vi har mött det kravet från byggnadssektorn. Här i kammaren har företrädare för byggnadsarbetarna krävt kontroll av den etableringen. Jag har läst deras facktidning och kunnat konstatera hur irriterade de är av denna,

Nr 128

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ang. konjunktur-
politiken, m. m.*

som de anser, alldeles för lättsinniga och rikhaltiga etablering av nya byggnadsföretag, i regel i form av enmansföretag.

Vi har samma kritik från den seriösa restaurangbranschen i dag, där man kräver etableringskontroll därför att det är en bransch där den individuella småföretagaren snabbt kan komma i gång.

Jag var tillsammans med motorbranschens folk för en vecka sedan, och även där reste sig bland ombuden de som krävde en etableringskontroll. Det är lätt att starta som egen företagare med en lastbil eller något liknande, och man anser att den etableringen i dag är så intensiv att det blir besvärligheter för den mera seriösa näringen.

Jag har bara nämnt tre områden där man gör gällande att vi egentligen hellre borde hindra etablering än animera till nyetablering. Jag säger detta för att få litet mera balans i den här diskussionen.

Skatten är hård för de mindre företagen, säger herr Burenstam Linder. Det är en sanning med många stora modifieringar. Av de 130 000 bolagsföretagare som vi har i landet är det mer än hälften som inte betalar någon skatt alls för bolaget som sådant. De tar självfallet ut en lön som ägare av bolaget och betalar skatt på den, men någon bolagsskatt betalar de inte. När vi nu talar om företagen som juridiska personer är det alltså inte riktigt att säga att de är så hårt pressade av de nuvarande skattereglerna.

Herr Burenstam Linder kommer tillbaka och säger: Det är lätt för en regeringsmedlem, i det här fallet industriministern, att sätta sig och tala med det stora textilföretaget, men varför talar han inte med de små? Han talar säkerligen både med de stora och med de små. Det är sällan jag har sett någon som är så flitig att fara omkring och tala på företagarmöten som just regeringens värderade industriminister. När han emellertid sätter sig och talar med det stora textilföretaget resulterar det bl. a. i 600 nya jobb i Norrland. Det är bara det stora textilföretaget som kan realisera en sådan tanke. Det lilla företaget orkar inte med det.

AMS-politiken, har jag sagt, är föremål för fortlöpande uppmärksamhet. Det går så till att det finns täta kommunikationer mellan kanslihuset och de ledande i arbetsmarknadsstyrelsen. Dessutom har arbetsmarknadsstyrelsen till sitt förfogande en styrelse, där både arbetstagare, arbetsgivare och företag har sina direkta representanter, som dagligdags följer arbetsmarknadens utveckling och vidtar de åtgärder som arbetsmarknadsstyrelsen anser sig behöva introducera och tillämpa för att klara det här problemet. Det låter ju storslaget med den där systematiska uppföljningen och redovisningen. Jag ger inte så särdeles mycket för den. Det väsentliga är att man håller en livlig och regelbunden kontakt med det verk som har att hantera ärendena, och den livliga och regelbundna kontakten har kanslihuset.

Det är möjligt att Träindustriarbetareförbundet har varit kritiskt mot vissa lokaliseringsföretag, och den kritiken får man väl ta. Finns det skäl där bakom, så skall man uppmärksamma dem, men det betyder inte att man skall fälla bilan över lokaliseringspolitiken, det är alldeles uppenbart.

Sedan vill jag tala om för herr Burenstam Linder att jag inte tycker det är så obefogat om LKAB och ASSI lämnar -- för att använda herr Burenstam Linders egen terminologi -- pengar till Sträng, skattevägen via

arbetsgivaravgift och via skattepolitiken över huvud taget, och att sedan dessa pengar används för lokaliseringsändamål på andra håll i Norrbottens län. Det är inte alls så tokigt som herr Burenstam Linder vill göra gällande.

Det vore naturligtvis mycket intressant att föra en debatt om växelkurspolitiken, men jag är faktiskt beredd att uppmana herr Burenstam Linder att ställa en särskild interpellation på den punkten, så att vi får tillfälle att diskutera saken. Det har förekommit så förskräckligt mycket av – som jag tycker – ovederhäftig argumentation i den här viktiga frågan att det vore önskvärt med vissa klarlägganden här i kammaren.

Jag vill emellertid säga till herr Burenstam Linder att den geniala genvägen att revalvera den svenska kronan så att vi slipper prisstegringarna, den är inte mycket att hålla i om man närmare tänker igenom problemet. Den nation i Europa som har revalverat starkast är Västtyskland. De har skrivit upp den tyska marken med över 20 procent och de har för närvarande en prisstegring som är snabbare än den vi har här hemma i Sverige. Vi ligger för närvarande rätt i valutapariteten kontra andra valutor. Kronan är i dag varken undervärderad eller övervärderad. Att då ge sig på en revalvering och en kursförändring skulle bara ställa till oro i näringslivet, ge möjligheter till vissa valutaspekulationer, men den skulle icke bli trodd i omvärlden och därför vara en ganska snabbt övergående historia.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Anledningen till att jag var förvånad över att herr Sträng i sitt interpellationssvar försökte vifta bort sysselsättningssvårigheterna är helt enkelt den att herr Sträng gör klart gällande att min beskrivning i interpellationen är felaktig. Det är inte heller någon hemlighet att herr Sträng under en följd av år försökt göra gällande att oppositionens synpunkter på ett sviktande sysselsättningsläge inte har varit någonting att bekymra sig om.

När det gäller herr Strängs användande av bolagsbildningsstatistik måste jag upppepa att det är ett dåligt mått. Det är alls inte det enda måttet – som herr Sträng vill påstå – för att få inblick i hur det ligger till. Här har gjorts undersökningar, som jag är förvånad över att herr Sträng tydligen inte har fått i sin hand, undersökningar av Industrins utredningsinstitut och undersökningar gjorda vid Umeå universitet. Om man läser dessa studier får man alldeles klart för sig att de olika branscher som herr Sträng pekade på måste representera specialfall. I byggbranschen lär det vara så att den mycket höga arbetslösheten har gjort att en del – kanske utan att ha de rätta förutsättningarna för det – har försökt sig på att starta eget. Så kanske det är i en del andra branscher också. Dessutom kan det vara på det viset att det inte alls är svårt att få tag i företrädare för den ena eller andra branschen som gärna vill ha etableringskontroll. Många företagare är ju faktiskt intresserade av att minska på konkurrensen. Jag tror inte att herr Sträng skall tolka sådana där samtal på det sätt som herr Sträng gjorde i sitt inlägg.

Sedan är det klart att man kan peka på de olika jobb man skapar

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ang. konjunktur-
politiken, m. m.*

genom den ena eller andra näringspolitiska insatsen. Och det är bra att man gör en hel del sådana här insatser — jag är inte alls emot det. Men herr Sträng måste ju ändå vara medveten om att det är en lång rad sysselsättningstillfällen som faller bort genom att jordbrukare och småföretagare ute i stödområdet drabbas av ganska kraftig löneskatt. Tror inte herr Sträng det?

Vidare är det utan tvivel icke till fyllest att bara ha en liten allmän genomgång med ledningen för arbetsmarknadsstyrelsen för att vi skall få en uppfattning om hur arbetsmarknadspolitiken har fungerat under de senaste åren. Vore det så enkelt att bilda sig en uppfattning i kvalificerade sammanhang skulle det ju inte behövas något forsknings- och utredningsarbete över huvud taget.

Till revalveringar och annat, herr Sträng, får vi kanske återkomma i ett annat sammanhang. Jag vill bara påpeka att det är många länder som har prövat denna metod med framgång plus att Tyskland enligt olika undersökningar sannolikt skulle ha en betydligt kraftigare prisutveckling med inflation om landet gått en annan väg än den man valt.

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret på min interpellation. Jag hoppas att finansministern inte tycker det är ofint av mig om jag säger att svaret i jämförelse med de mångordiga och mustiga prestationer som finansministern gjort både här i dag och vid tidigare tillfällen var i torftigaste laget.

Det kom för ett par år sedan en mycket intressant studie av vad som har hänt på skatteområdet i Sverige. Det var inget inlägg från oppositionen, det var inget politiskt inlägg över huvud taget — det var en vetenskaplig studie av professor Elvander som gav en belysning av vilken roll regeringen har spelat eller inte spelat för skatteutvecklingen. Det framgår där tydligt hur regeringen med finansministern i spetsen i det längsta vägrade att minska sambeskattningens orättvisor.

Samtidigt var det ju bra för regeringen att den här vetenskapliga studien stannade där den stannade. Tänk om den hade omfattat de allra senaste åren! Det skulle vara en fruktbar läsning för oppositionspolitiker. Men jämförande studier av finansministerns olika inlägg i skattedebatten och av regeringens olika turer i skattefrågan under senare år, det skulle däremot vara en förödande läsning för regeringen.

Jag drar gärna en barmhärtighetens slöja över att det tog så lång tid för finansministern att ge upp sitt försvar för sambeskattningens orättvisor. Men det finns ingen anledning att sticka under stol med att finansministern gång på gång har försvarat att t. ex. — som här har nämnts i dag — makar som jobbar ihop i en liten affär eller en bensinstation eller en hantverksrörelse fortfarande har kvar samma orättvisor.

När jag på höstrikedagens första dag i min interpellation frågade om regeringen var beredd att ge skatteutredningen i uppdrag att med förtur arbeta fram förslag till sänkta marginalskatter i de mest utsatta inkomstskikten fick jag svar på rekordtid. Jag tror att det tog tre timmar innan de nya direktiven från regeringen om just marginalskatterna kom. Naturligtvis inbillar jag mig inte att dessa direktiv var föranledda av min

interpellation. Men vad jag däremot med säkerhet vill påstå är att jag och flera med mig genom att gång på gång upprepa attackerna mot de hårda marginalskatterna har framtvingat en ändrad inställning hos regeringen. Det är inte länge sedan som finansministern i kammaren menade att talet om hårda marginalskatter bara var ett sterilt exercerrande med siffror. Tjänstemännen har ju länge stött våra krav. De har upplevt marginalskatterna som en bister realitet. Och jag vet att många har uppfattat det närmast som ett hån att deras svårigheter har viftats bort med att de bara var en meningslös sifferexercis.

I år trädde också LO fram på samma linje. Vi kan inte gå in i en avtalsrörelse och veta att ingenting blir kvar för stora LO-grupper, sade LO-ordföranden. Då blev det fart på regeringen! Då blev det andra toner! Nu skulle man lösa det här problemet. Men först ville man ha reaktioner från de anställdas organisationer. Men man talade inte om vad organisationerna skulle reagera på. Och vårriksdagen upplöstes också utan att något positivt besked i frågan lämnades.

Så sent som i juni månad röstade socialdemokraterna i skatteutredningen emot att marginalskattefrågan skulle behandlas med förtur. I dag är det just med förtur som frågan enligt regeringen skall lösas. Det är bra när det går åt rätt håll, även om det går med snigelfart.

Utredningen skall också nu beakta behovet av skattesänkningar för låginkomsttagarna, och jag tycker att det är viktigt att deras problem blir lösta. Men låt mig fråga vad det har blivit av den arbetsgrupp inom kanslihuset som kom till när regeringen lade ner låginkomstutredningen? Finansministern trodde ju först inte på att det fanns så många människor i Sverige som hade verkligt låga inkomster. Men det fanns det! Låginkomsttagare är heller inte något entydigt begrepp, inte ens om de har exakt samma inkomst. Om en studerande under en sommar tjänar ihop 4 000 kronor, så är det inte samma sak som att en ensamstående mor bara tjänar 4 000 kronor under ett helt år, ty hon måste också ta hand om sina barn. Men statistiskt är de låginkomsttagare i samma mening. Och den som har verkligt låga inkomster blir ju inte hjälpt genom några skattelättnader, därför att skatten ofta är väldigt låg.

Finansministern meddelar nu att regeringen inte är beredd att ompröva direktiven beträffande inflationsskyddet i skattesystemet. I valrörelsen var beskedet inte lika kategoriskt. Inom loppet av några få dagar redovisade tre statsråd tre olika ståndpunkter och det var inte vilka statsråd som helst. Det var handelsministern, finansministern och statsministern. Det är naturligt att man då har undrat: Vilken av de här uppfattningarna är egentligen regeringens? Statsministern sade vid en presskonferens i radio att indexregleringsfrågorna var viktiga och väsentliga, och de måste få behandlas av skatteutredningen, som skulle försöka komma fram till ett förslag. Inte slänger väl en statsminister ur sig sådana uppgifter utan att mena något med dem? Inte har väl statsministern avsett att vilseleda väljarna och ge besked som han sedan inte står för efter valet? Eller har finansministern nu inlagt sitt veto mot statsministerns uppfattning?

En av anledningarna till att jag ställde min fråga till statsministern var just att jag ville ha ett besked, om inte han som regeringens främste

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ang. konjunktur-
politiken, m. m.*

talesman hade talat för regeringen och stod för sitt ord. Vill finansministern nu kommentera, om statsministern har ändrat mening?

Förslaget om folkpensionsavgiftens avskaffande löser inga marginalskatteproblem. I de inkomstskikt där marginalskatten är det stora problemet, förändras den inte ett uns. Även i fortsättningen kommer marginalskatter och sjunkande bidrag att fungera som ett skruvståd som bara drar åt hårdare och hårdare, om någon av egen kraft försöker att ta sig loss. Den enskilde kommer att ha lika svårt som förut att med egen kraft förbättra sin ekonomi.

Redan nu har också diskussionen gått över på de problem som möter förhandlarna inför nästa avtalsrörelse. TCO-representanten ställde vid en hearing i TV med emfas frågan: Vad händer 1975? Han talade liksom TCO länge har gjort för en indexreglering och för en lättnad av marginalskatterna. Han sade i klara ordalag att även om det var bra att avskaffa folkpensionsavgiften, så kvarstår de grundläggande problemen.

Förslaget att skatterna skall indexregleras så att de inte automatiskt höjs när inflationen rullar vidare har framtiden för sig. Det har redan en stor del av skattebetalarna bakom sig. Jag vågar utlova att jag och säkert flera med mig kommer tillbaka i denna fråga. Tro mig, den dag kommer då finansministern önskar att vi skall dra en barmhärtighetens slöja också över hans hårdnackade motstånd mot tanken på ett inflationsstopp.

Jag har i min interpellation pekat på de samordningsproblem som finns och kommer att finnas mellan resultatet av en rad utredningar som nu arbetar eller nyss har avslutats: familjepolitiska kommittén, skatteutredningen, boendeutredningen, bostadsskattekommittén bland andra. Finansministern har många gånger sagt att man måste hålla isär de olika frågorna: barnbidrag, vårdnadsbidrag, bostadstillägg, skatter, daghemsavgifter, osv. Men i verkligheten ser människorna resultatet av alla dessa åtgärder tillsammans. De lever i en sådan verklighet. Det samlade slutresultatet är i praktiken det för dem enda intressanta. Löntagarna har också genom alla organisationer givit oss rätt i att det är just den här helhetsbilden som är den viktiga. Om en löntagare t. ex. när han får en löneökning får en något högre plats, så tycker vi att det är naturligt. Men det kan ju inte vara naturligt, om han samtidigt får högre avgifter och förlorar bidrag, så att nettot blir intet eller till och med minus.

Skall inte de folkvalda ha något inflytande på hur denna samlade bild kommer att te sig för de enskilda människorna? Finansministern säger att samordningen i vanlig ordning skall ankomma på regering och riksdag. Men "i vanlig ordning" betyder ju att det inte blir någon riktig samordning alls. Det blir i stället sådana här ständiga pålappningar som det varit tidigare. Men en bred opinion inom riksdagen önskar att man ser till helheten. Jag tror också att det är av stor social betydelse att verkningarna vid inkomstökningar upplevs som rättvisa och rimliga. Om man i vida kretsar får känslan av att den som har det sämre i själva verket har det bättre får vi heller ingen positiv opinion för att hjälpa dem som har det riktigt svårt. Om man nu t. ex. med statliga subventioner skall hjälpa vissa människor, som bor i vissa hus, byggda vissa år, är det inte säkert att man har hjälpt just dem som har det svårt. Vissit behöver sådana åtgärder ses tillsammans med t. ex. bostadsbeskattningen, och det

behöver ses tillsammans med bostadstilläggen, och det tillsammans med beskattningen i stort. Men jag tror det är viktigt att människor får känna tillfredsställelsen av att det lönar sig att spänna sina krafter. Och då kan samhället också ställa större anspråk på att dessa människor solidariskt tar ansvaret för alla dem som på grund av sjukdom, ålder eller handikapp av något slag har svårt att klara sig själva.

Om nu inte regeringen vill ha någon övergripande parlamentarisk beredning, är det då riktigt att den stora skatteutredningen får fungera som sådan? Får den ta hänsyn till alla de områden jag nämnt, och flera till, och göra den samordning som efter alla ryckvisa åtgärder såväl behövs? Låt mig då också hoppas att vi skall slippa den sortens årliga skattejusteringar som regeringen ägnat sig åt att göra under de senaste åren. Varje sådan lösning har varit ett erkännande av att den förra lösningen var ett misslyckande.

På eftermiddagen i dag sade statsministern här att stora löntagargrupper kommer att betala lägre skatt nästa år. Men har då statsministern redan glömt att både han och finansministern var mycket angelägna om att påpeka att flyttningen av folkpensionsavgifterna inte var något skatteförslag? Det var bara ett sätt att få löntagarna att moderera sina krav vid avtalsrörelsen. Och summan, herr talman, av den kardemumman är inte den skattelättnad som hårt skatteträngda människor väntat sig.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Eftersom jag trots stor uppmärksamhet inte gärna kunde uppfatta något speciellt nytt i interpellantens argumentering – och jag tror inte heller att någon annan av det fåtal tappra som är kvar i kammaren kunde göra det – kan jag i stort sett bara hänvisa till mina tidigare svar i liknande debatter. Men jag lade ändå märke till att fru Nettelbrandt var tillfredsställd med att vi i riksdagsbeslutet 1970 ersatte sambeskattningen med den obligatoriska särbeskattningen. Vi hade haft en frivillig särbeskattning dessförinnan. Det var första gången jag hörde ett vänligt omdöme om den reformen, och jag noterade det självfallet med stor uppmärksamhet och tillfredsställelse.

Skillnaden mellan fru Nettelbrandt och mig när vi talar om skatter ligger hela tiden i uppfattningen om hur man skall ordna den i regel erforderliga kompenserande finansieringen. Det problemet kommer att stå kvar framför oss. Jag har nu lagt ett tilläggsdirektiv till skatteutredningen, och fru Nettelbrandt gjorde en aldeles riktig reflexion: tilläggsdirektivet var skrivet, klart och justerat i regeringen innan fru Nettelbrandt ställde sin fråga. Innan vi skickade över detta direktiv var vi också angelägna att tala om att det åligger utredningen att anvisa lämpliga finansieringsvägar för sina förslag. Utredningen är därvid oförhindrad att söka lösningar utanför den i övrigt uppdragna utredningsramen. Det innebär att erforderliga finansieringar av skattesänkningar för fysiska personer kan tänkas uttas på produktionen efter likartade principer som vi har tillämpat vid de två senaste skattesänkningarna, varav en har genomförts och en, som jag hoppas, kommer att genomföras inom de närmaste veckorna just för fysiska personer. Det är väl i den här frågan som fru Nettelbrandt och jag, om vi lever och har hälsan och fortsätter i

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ang. konjunktur-
politiken, m. m.*

våra nuvarande positioner, kommer att ha delade meningar. Det kan vara mycket lätt att leverera förslag om justering av marginalbeskattningen. Det är betydligt svårare att leverera förslag till den kompensande finansieringen.

Då jag sedan vidhåller att det är bättre att stå fri och med jämna mellanrum när så är erforderligt genomföra den skattesänkning som inte är ett automatiskt resultat av levnadskostnadsstegringen utan kan fördelas med hänsyn till önskvärdheten av att de som bäst behöver det får skattesänkningen – jag har den uppfattningen och den har jag alltid haft – vore det oriktigt att inte deklarerat det även i det här tilläggsdirektivet. Har jag inte redan gjort det så gör jag det nu.

Då frågar fru Nettelbrandt: Hur kommer det sig då att statsministern har sagt något annat? Ämnar inte statsministern stå för detta? Är det här en tvist mellan statsministern och finansministern? Jag försäkrar fru Nettelbrandt att i denna viktiga fråga har statsministern och finansministern helt samstämmiga uppfattningar och regeringen i övrigt också. Det är bättre när man har utrymme för skattesänkningar att inte vara automatiskt bunden för hur de skall ske utan lämpa efter det man anser vara riktigast.

Har fru Nettelbrandt den uppfattningen att statsministern har givit ett annat besked kan jag inte hitta någon annan förklaring till detta än att en jäktad statsminister i en valrörelse, eller när det nu var, har missuppfattat fru Nettelbrandt på den här punkten. Vad jag här har sagt är – det vågar jag hävda – hela regeringens mening.

Ja, herr talman, mina inlägg blir - som jag föreställer mig att de sista tappra här i kammaren värderar -- kortare och kortare.

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen att jag återkommer trots att tidpunkten är sen, men det har blivit nödvändigt.

Historieskrivning är alltid trevlig om den håller sig någorlunda till sanningen. I dag säger finansministern att han är tillfredsställd med att någon gång, för första gången tydligen, få höra ett vänligt omdöme från mig om beslutet som togs 1970. Nej, det är inte första gången. Det har jag sagt vid upprepade tillfällen, framför allt när frågan diskuterades i kammaren just på den här punkten. När finansministern och jag senast möttes i en TV-diskussion var det, om jag minns rätt, en av alla de gånger som finansministern sade att vi kröp ner under samma lapptäcke och godtog alltsammans. Då var det tydligen bara positiva omdömen över hela linjen. Ingetdera av dessa påståenden är sant. De är lika oriktiga båda. Det som vi ansåg bra var just finansministerns ändrade inställning till sambeskattningsens orättvisor. I övrigt hade vi starka reservationer på elva punkter.

Det är nog riktigt att det inte är så mycket nytt i en fråga som är väldigt gammal – det kan inte hjälpas att man upprepar sig. Och jag kommer, som jag redan utlovat, att upprepa mig fler gånger och anföra ungefär samma argument intill dess finansministern viker sig även på frågan om inflationsskydd liksom han har gjort i fråga om både sambeskattningen och marginalsatterna. Jag tror inte att jag är ensam

om att tycka att också finansministern i sin argumentering i dag har upprepat sig i inte så ringa omfattning. Det blir onekligen så när vi diskuterar samma frågor vid upprepade tillfällen.

Jag hade faktiskt en ny fråga som finansministern tydligen inte riktigt uppfattade. Den gällde statsministerns avvikande mening. Det var inte fråga om marginalskatterna utan om inflationsskyddet. I sitt svar till journalisterna sade han att han ansåg att den frågan var viktig och väsentlig och borde utredas. Jag utgår från att även om en statsminister är jäktad i en valrörelse vet han ändå vad han säger. Och jag utgår också från att han är angelägen om att dementera en sådan uppgift, om han har sagt något som han och regeringen inte vill stå för. Det var inte på en fråga från mig utan på en fråga från olika journalister i radion som han gav detta besked. Jag tycker att det var ett välgörande besked, och det har vid flera tillfällen också uttalats tillfredsställelse över att statsministern sade detta.

Har finansministern inte ens inför detta interpellationssvar bemödat sig om att ta reda på av statsministern vilken anledningen var till att han svarade som han gjorde? Det är väl ändå angeläget att regeringen har en någorlunda entydig uppfattning som redovisas. Man bör varken i en valrörelse eller vid något annat tillfälle lämna det besked som man just då tycker lämpar sig bäst.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag skall i all vänlighet berätta för fru Nettelbrandt hur det går till när man gör i ordning ett fråge- eller interpellationssvar.

Vederbörande fackminister gör i ordning svaret som sedan cirkulerar bland regeringens övriga ledamöter, och självfallet underställs det statsministern. Sedan kommer det tillbaka till fackministern. Om någon har en erinran att göra talar han om det. Accepterar han svaret blir det ingen erinran. I detta fall har det inte varit någon erinran från någon kollega, inte heller från statsministern. Förmodligen var det väl inflationsskyddet som det var fråga om, när det skulle gälla en motsättning mellan statsministern och mig. Men jag hävdar lika bestämt som i det förra inlägget att det inte finns någon motsättning mellan oss båda i den frågan.

Det kan tänkas, som jag sade, att en jäktad statsminister i en valrörelse – även om det var en presskonferens – inte utan vidare kan ha en klar och pregnant minnesbild av direktiven. Det skrivs många regeringsdirektiv till många olika utredningar, och det kan ju tänkas att statsministern sade sig att det inte kunde vara någon risk att man funderade på detta med inflationsskydd i skatteutredningen. Därmed är inte sagt att regeringen har accepterat detta – det blir en senare fråga, när regeringen tar ställning till utredningens förslag.

Vad frågan gäller är en indexreglering av skatteskalorna. Det låter ju så här resonemangsmässigt och terminologiskt mera ofarligt, populärt och insmickrande om man säger inflationsskydd för skattebetalarna, men det är inte det som det är fråga om -- det är fråga om en indexreglering av skatteskalorna, en automatisk kompensation som blir större för de högre inkomsttagarna och lägre för de mindre inkomsttagarna. Det är detta fru

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ang. konjunktur-
politiken, m. m.*

Nettelbrandt är ute efter och som statsministern, finansministern och övriga regeringsledamöter inte vill vara med på.

Allra sist. När ni kröp ner under det s. k. lapptäcket 1970, skedde det visserligen under protester, men ni kröp ner. Att jag sedan har varit gramse på er beror på att ni inte har legat kvar där nere utan ideligen skall sticka upp och gruffa över att ni kröp ner.

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har stor förståelse för att en statsminister och vilken minister som helst kan säga ett förfluget ord, men jag har ingen som helst förståelse för att man inte när denna fråga sedan diskuteras är angelägen om att rätta sig själv om det blivit en inkorrekt uppgift. Så har inte skett i detta fall, trots att det förts en offentlig diskussion kring denna fråga.

Att inte en statsminister kan hålla alla utredningsdirektiv i huvudet har jag också förståelse för, men detta är ingalunda någon fråga som kan ha undgått statsministern. Den har, som finansministern sade, diskuterats här i kammaren vid upprepade tillfällen. Att regeringen har varit avvisande till att man över huvud taget skall gå in på den vägen kan inte ha varit statsministern obekant. Därför tycker jag att det är i hög grad anmärkningsvärt att man inte, när man har blivit uppmärksam på att en felsägning är gjord, tar upp denna fråga på ett annat sätt och gör det redan omgående utan låter hela valrörelsen gå mot sitt slut, innan man åter kommer tillbaka till detta kategoriska avvisande av denna fråga.

Jag skulle vilja rekommendera finansministern att läsa i protokollet från en av skattehearingarna där TCO:s representant uppträdde och ta del av hans syn på vad som händer om man inte inför ett inflationsskydd, gärna ett inflationsskydd genom en indexreglering. Det är just inflationsskydd det är fråga om. Läs där vad som händer – vi kan återkomma till den diskussionen – för dem som har inkomster i olika inkomstlägen. Han talade inte för några höginkomsttagare utan för helt vanliga inkomsttagare.

Sedan, herr talman, är det klart som finansministern säger att vi kommer att ha delade meningar i denna fråga ännu ett tag. Det är jag säker på. Men jag är inte säker på att vi kommer att ha det alltid. Herr finansministern har tidigare varit lika bergsäker på att han inte skulle backa från sin inställning när det gällde marginalskatterna. Han var benhård när det gällde den gamla familjebeskattningen. Men där har vi fått se reträtter, och jag tror vi kommer att få se reträtter också på detta område.

Jag vill gärna, herr talman, få sammanfatta vad som hänt på skatteområdet under de senaste åren och som finansministern tycker det är lyckligt att fortsätta med. Först sänkte man för tre år sedan, som det hette, skatten för två tredjedelar av svenska folket. Så blev man mycket snabbt på det klara med att det inte var någon sänkning utan i stället en höjning. Därefter finansierade man nästa skattesänkning med moms och sade nej till alla ytterligare pålagor på företagen. Innan man var färdig med beslut, sade man plötsligt att nu skulle det vara pålagor på företagen. Så propagerade man för sina fina marginalskattesänkningar som då gjordes. Innan de hann träda i kraft var man på det klara med att de inte

alls var bra, utan skatten måste sänkas igen. Så sänkte man skatten genom att ta bort folkpensionsavgiften. Nu säger man att det inte är någon skattesänkning och så skall skatten åter sänkas på ett annat sätt. Nu skall man ha en riktig lösning.

Herr talman! Jag tror inte att man kan nå några tillfredsställande resultat på denna väg, däremot kan man hela tiden skapa nya problem. Det är just vad man gjort genom att gå till väga på detta sätt.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Var och en har ju rätt att bli salig på sin tro. Så även fru Nettelbrandt, men när hon presenterar mig som sambeskattnings försvarare och särbeskattnings motståndare vid varje tillfälle så vill jag göra henne uppmärksam på att särbeskattnings motståndare hittar fru Nettelbrandt på politiskt betydligt närmare håll än vad hon hittar mig. Det är ett faktum i den historien.

När det sedan gäller marginalskatten så har jag under min tid som finansminister lagt fram förslag till riksdagen om justeringar både uppåt och nedåt, uppåt i vissa högre inkomstlagen, nedåt i vissa andra inkomstlagen. När vi diskuterat marginalskatten så har jag sagt att den är ändå inte hela skatteproblemet, och därför tycker jag att det är en steril exercis att bara diskutera marginalskatten. Den andra delen av skatteproblemet, nämligen hur mycket skatt jag har att betala på min inkomst, är minst lika viktig. Det är vad jag har sagt i den här frågan.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen samt behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

§ 2 Kammaren åtskildes kl. 0.31.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 128

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ang. konjunktur-
politiken, m. m.*